

Iesu, & adinuicem collatis, quibus se proprijs appellabant nominibus, dum alter ex lege dominicā passionem, alter ex prophetis illam exponeret: Ad illam igitur gloriam quisquis de nēturus sit, sciat se per merita huius beatissime passionis dñi gratia & bonis operib⁹ tandē peruenire. Nec quisquam sibi blandiatur sola posse fide saluari, & illa sanguinis Christi meritum ad se adducere, & beatis in gloria associari: cum ipsum dominum videat hanc sibi legem statuisse, quod oporteat pati Christum, & ita intrare in gloriam suam. Suam inquit, quoniam secundum diuinitatem ipse est rex gloriæ, & secūdu animam ipsa gloria in verbo, cui vnita erat humanitas, fruebatur: corpore tamen exposito cruciatibus, quibus nos redimeret à peccatis, ac tanto redemptos precio in gloria collocaret. Nemo ergo deliciose uiuens aduletur sibi, quoniam qui non tollit suam crucem, & sequitur Christum, re vera non est illo dignus. Docemur etiam passionis domini iugi meditationi nos semper debere esse intentos: cum Moyses & Helias Christum in tanta gloria conspicientes, de excessu eius ab humanis loquantur, quem completurus erat in Hierusalem, & quod die tertia esset resurrecturus. Lucas porrò dicit Moysen & Heliam visos esse in maiestate, hoc est cum maiestate Christi: quia maiestatem & gloriam tunc Christus dominus ostendere voluit. Verum enimuero tunc aliquid esse dicitur in maiestate, cum est in supremo suæ dignitatis culmine, quod tunc legi & prophetis contigit, cum in Christo omnia legis & prophetarum completa sunt testimonia. Tunc denique & Christianus in sua est maiestate, cum domino fide, præuia gratia bonisque operibus ac digna imitatione adhæret. Respondens autem Petrus, dixit ad Iesum: Domine, bonum est nos hic esse: si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, & Moyse vnum, & Helix vnum. Vtique, O beate Petre bonum est nos hic esse, vbi nec conficimur senio, nec fame aut siti urgemur, nec doloribus cruciamur, nec ægritudine conficimur, nec labore lassamur. Bonum utique est nos hic esse, sed quis nos deducet in montem domini, aut quis nos statuet in loco sancto eius? ipse, inquam, qui transfiguratur, ipse cuius tanta est gloria tantaque maiestas, quod sola accidentalit corporis sui gloria vel breuissimo momento aspecta, ita animos ad se trahit & rapit, vt iam Petrus clamet: Domine bonum est nos hic esse. At optime Petre non expedit nobis in terra tabernaculum figere, altiora docet nos petere Iesus, cum omnem nostram in cælum præcipit dirigi mentem. Dicit enim, prout habetur Ioa. 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si quominus, dixissem vobis: quia vado parare vobis locum. Et si abierero & præparauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad me ipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Et cap. 17. Pater, quos dedisti mihi, volo, vt vbi sum ego, & illi sint mecum: vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi. Hæc claritas maior est claritate transfigurationis: altior hic est locus, quam sit mons Thabor. Verum enimuero cum beatus Petrus meminisset quod discipulis supra dominus dixerat, nempe in Hierusalem reprobandum, & occidendum fore, cui tūc ipse respōdit: absit a te domine, non erit tibi hoc: nunc videns Christum dominum ita fulgentem & tanta præditum maiestate, ac simul cogitans, dum in illo esset fulgore, nihil posse illi obesse, voluit illic permanere, ne quæ prædixerat dominus, pateretur: Ideo ita loquitur, ne sciens, inquit beatus Lucas, quid diceret. Vnde factum est. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. Et ecce vox de nube, dicēs: Hic est filius meus dilectus,

in quo mihi bene complacui: ipsum audite. Et notandum est, quod dum fieret vox inuentus est Iesus solus, ut inquit Lucas cap. 9. Et Mar. etiam cap. 9. Et statim, inquit, circumspicientes neminem amplius viderunt nisi Iesum tantum secum: ne forte dubitarent ad quem vox patris referenda esset: solus igitur erat Iesus, qui solus & vnicus est illi aeternaliter filius. Bonitas est diuini amoris denotat, cum ait: in quo mihi bene complacui. Sunt enim sepe in nobis complacentiae voluntatis non secundum rationem, ideoque non bonae: Deus enim quodcumque vult, illud est bonum: quippe cuius voluntas sepeper omni moda ratione abundat, & cuius ratio bona sepeper quaerit. Non autem dicit hic est filius meus dilectus qui mihi bene complacet, sed in quo mihi bene complacui. Sibi quod dicit complacere in filio, ad denotanda diuinae essentiae voluntate: dum ipse in filio habet gloriam, & in illo complacet sibi: & filius itidem gloriam habere in patre, vna eademque gloria, vna eademque substantia esse praeditos designatur. Quod factum est, ne cum audissent discipuli patrem & filium in distinctis nominibus personarum, vnitatem essentiae separarent. Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde. Si vox patris adeo suavis timore incurrit, quid vox faciet irati iudicis cum a se separauerit in ignem aeternum damnatos? Sic pauidus & tremebundus Iudaeorum populus dicebat Moysi: Loquere tu nobis & audiemus, non loquatur nobis dominus, ne forte moriamur. Exo. 20. Et accelsit Iesus, & tetigit eos, dixitque eis: Surgite, & nolite timere. Cum in faciem procidissent, tetigit eos dominus manu sua, ad cuius tactum resurgunt mortui, surgunt & discipuli, qui leuantes oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Iesum. Quoniam dum vox fieret, prout praediximus ex beato Luca, & beato Marco, solus inuentus est Iesus: Et descendentibus illis de monte, praecipit illis Iesus, dicens: nemini dixeritis visionem, donec filius hominis a mortuis resurgat. Tunc enim astruetis gloriam resurrectionis exemplo gloriae transfigurationis, dicentes: Non miremini resurrexisse dominum, sed firmiter credite, quoniam nos ipsi vidimus corporis eius gloriam, cum adhuc viueret, cui & testimonium perhibebant Moyses & Helias. Etiam vocem patris audiimus testificantem illum esse filium suum natura, quem constituit audiendum, & illi in omnibus obtemperandum, tanquam verum Messiam & saluatorem mundi: Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in aeternum. Amen.

TRACTATUS SECVNDV
In XVII. cap. beati Matthaei.

INuitat haec sacra lectio studiosas mentes altius considerare, huius tam gloriosae transfigurationis splendorem & associationem. Adest caelestis pater testimonium perhibens Christo. Adest vnicus eius filius carne indutus, cuius vultus solis claritatem excedit, cuius corporis fulgor vestes reddit coruscantes. Adsunt primi beati apostoli Petrus, Ioannes, & eius frater Iacobus: denique adsunt primus ex lege Moyses, & ex prophetis Helias. Ex quo iam plena atque perfecta societas futura ostenditur in sanctorum gloria: quando in conspectu patris, filij, & spiritus sancti, adsunt beati spiritus apostolorum, prophetarum & patriarcharum. In monte autem excelsio haec solennitas agitur, ut saeculo innotescat rebustem-
porarijs

pori ijs deditos homines, quiq; se ad infima desideria permiserunt trahi, ab huius celebrita-
 tis gloria seclusos esse. Non enim vrbs illa cœlestis tanta depressos terrenorum mole admit-
 tit. Agiles ciues querit, & qui in altum volucres deferantur, quiq; sub pedibus Christi su-
 um componant nidum, & qui se vera humilitate ad usq; terræ centrum submittant. Atque
 adeo sibi ipsis displiceant & contemptim habeant, vt nihil præ se vilius ac despicabilius arbi-
 trentur. Verum quis ille erit, qui sic in altum euectus, subito se ipsum reddat humillimum?
 Quis enim, dicebat ps. 54. mihi dabit pennas sicut columbæ & requiescam. Pennas deside-
 rat nō alteri volucris nisi colūbæ, quæ pro cantu gemitum reddit. Laudatur autem colum-
 ba à simplicitate naturæ, à facienditate, quodque morticina minime tangit, sed solis seminibus
 pascitur. Puram igitur vitam designat columba: quæ & gemitu humilitatem ostendit, &
 cœlestem ascensum volatu denotat. Inter hos igitur colūbinos viros Christus dominus trās-
 figuratur. Hi sunt qui faciem eius, corpus & indumentum omnia splendētia cernunt. Ef-
 fusa sunt tenebræ dicentium illū esse Heliam, aut vnum ex propheis. Disiecta nebula su-
 spicantis Herodis esse Ioannem baptistam, quando pater cœlestis sublimiori illum titulo
 prenotauit, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite.
 Et Helias & Moyses testimonium perhibent illum esse dominum vitæ & mortis: dum
 alter illi famulatur ex viuis, ipse est Helias, & alter in eius obsequium venit ex mortuis, ip-
 se est Moyses. Porrō inter viuum & mortuum transfiguratur, ex quo vtilissimum nobis
 datur exemplum, si volumus transfigurari, id est à terrenis ad cœlestiam mentem conuertere,
 vt omnia nostra inter mortem & vitam colloceamus, vno igitur oculo in vitam directo, alte-
 rum in mortem flectamus: & tanquam a tergo in sequentem mortem, atque omnia tempo-
 ralia in nihilum redacturam iugi meditatione cernamus. Hoc quisquis assiduò egerit, tol-
 let crucem suam, & dominum bonis operibus imitabitur: Ac tandem ipsum conspiciet non
 quidem transfiguratum in monte Thabor, sed ad dexteram patris sedentem & omnibus do-
 minantem. Huius considerationis defectum conqueerebatur Moyses Iudæis deesse, quan-
 do Deut. 32. dicebat: gens absque consilio est, & sine prudentia: vt nam scaperent, & intel-
 ligerent, ac nouissima prouiderent. Bona & vitam sedentes expectare possumus, pericu-
 lus porrō & malis obuandum est, & illa a longe propulsanda sunt, aut expectanda. Sic enim
 fiet, vt vel non contingant, vel si aliter fieri nequit, vt si quando accesserint paratiores susci-
 piamus. Ex quo utique prudenti consilio plura nobis bona prouenient. Nam quæ præuide-
 tur sagitta, cautius euitatur. Itaque à vita ad mortem oculos conuertentes, eam intrepidi ex-
 pectemus, clypeumque illi bonorum operum opponamus, vt iam nobis non mors dicatur, sed
 initium beatæ vitæ. Si hæc difficilia alicui videbuntur, secum perpendat quemadmodum
 beatus Petrus ab illa corporis Christi claritate affectus, iā omniū ac sui ipsius oblitus clamat:
 Domine, bonum est nos hic esse. Si bonum est, O Petre vos illic esse, quanto amplius bonum
 erit nos illic collocari, vbi iam non corpus domini clarificatum, sed ipsam eius diuinitatem
 intuebimur? Mens ergo nostra semper in cælum intendat, quemadmodum & beatus aposto-
 lus Paulus ad Phil. 3. inquit: Nostra autem conuersatio in cœlis est: vnde etiam saluato-
 rem expectamus, dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis
 nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem virtutis suæ, qua etiam
 possit subijcere sibi omnia. Exemplum corporis tui, quod cernis in puluerem reuersurum, et

in vltima resurrectione surrecturum in gloria, sume ex tritici vel alterius seminis grano, quod cum nudum in terram iaciat agricola, mox surgit in viridē arundinem, & in vberri-
mam spicam. Quod. 2. ad Corint. cap. 3. idem beatus apostolus Paulus subtilissima ratione
ex lege concludit, dicens: Quod si ministratio mortis literis deformata in lapidibus (hoc est,
lex quæ vitam non præstabat æternam, tota præfulget claritate ob eius latorem Deum) fuit
in gloria: ita vt non possent intēdere filij Israel in faciem Moysi, propter gloriā vultus eius
quæ enacuatur: quomodo nō magis ministratio spūs erit in gloria? Et postremo concludit, di-
cēs: Nos vero omnes, reuelata facie gloriā domini specularantes, in eandem imaginem trans-
formamur à claritate in claritatem, tanquam a domini spiritu. Expectantes igitur gloriam
magni Dei, & corporis etiam nostri immortalitatem & splendorem, transfiguremur nunc
à domini spiritu in claritatem gratiæ & prosecutionem bonorum operum. Aduertendum
autem quod cum lex vetus populo trementi acclamat, Moysi facies tantum, non corpus,
non vestis illustratur: quoniam sola legis noticia ostendentis Christum venturum rutilat,
non iudicia eorum, nec ceremoniæ illustrantur, quoniam illa omnia transierunt. Cæterum
dum Christus dominus transfiguratur, vultus, corpus, vestis, omnia deniq̄ fulgent: quoni-
am omnia legis gratiæ præcepta, dogmata, & sacramenta permanent in sæculum sæculi. Et
regni eius non erit finis, inquit angelus Gabriel ad Mariam Deiparam semper virginem,
& David ps. 109. de sacerdotio Christi ait: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem
Melchisedec. Qui ergo tantam expectant gloriam, non vereantur crucem suam tollere, &
plurimis bonis operibus exerceri. Illud autem à fidelium mente nunquam debet excidere,
nullos esse qui graviora sibi exquirant supplicia, quàm qui male viuunt. Nūquis te acerbis-
us cruciare potest, actu dum scelus committis? Locum in primis habitabis teterrimum, eum-
que supra modum fœtulum & spurcissimum. Pro pratis virentibus, nigerrimos spectabis
dæmones òni deformitate deformiores, qui te mille illudat modis. Adde quod sine intermissi-
one torqueberis igni inextinguibili. Incōsūptus semper ardebis: at q̄ òni tormēt orū genere ex-
cruciaberis. Quodq̄ magis horrendū est, Deū te nūquā visurū, nec a tātis cruciatib⁹ vnquā
absolui posse, certissime scies. Quis ergo poterit tantis te tormentis afficere, quanta tibi tu
peccando infers supplicia? Pone igitur omnia tua in excelsum montem virtutis, ascende-
que ad dominum: & inter vitam & mortem quidquid animo volueris constitue. Si
in mentem venerit regnum: interim mihi considera regem aliquem mortuum, qui tunc om-
nium rerū tam est inops, humilis, & abiectus, quàm qui maxime: vt à ligone iam nihil dif-
ferant sceptrā. Si papatum cupis, pone ex aduerso aliquem summum pontificem vita priua-
tum, & bullam quandam euanescentem planè videbis. Si te ambitio seu diuiciarum cupido
perturbat, constitue tibi ex aduerso diuitem, siue aliū summo honore præditum virum, qui
iā in cinerem redacti sint: et apertissima luce cōspicies verū esse, quod in Ecclesiastico dicitur
cap. 12. Vanitas vanitatum dixit Eccles. & omnia vanitas. Nunquam igitur à mente tua
excidat, cum tentaris, aliquem mortuum ante oculos ponere: Quo in speculo vanitatem mū-
di perspicue intueberis, & quantæ sint æstimationis omnia quæ in mundo sunt. Et itate
ad Christum conuertes: Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium
in æternum. Amen.

TRACTATUS TERTIVS.

In XVII. cap. beati Matth.

AD confirmandam fidem discipulorum, dominus in monte transfiguratur: tum etiam
 & finem ostendit, ad quem adipiscendum euangelica vita dirigitur. Has celebres
 rationes beatus Thomas adducit, nempe doctissimas. Oportebat namque discipulos,
 qui fidei futuri erant prædicatores, talia de Christo habere testimonia: quibus Iudeorum
 perfidiam contundere possent, atq; omnem idolorum culturam à gentibus extirpare. Cum
 autem pater de Christo testimonium reddidit in baptismo, nondum discipulos dominus ad
 se asciverat. Nunc verò cum ipse testimonium haberet à scriptura & à miraculis, voluit &
 discipulos testimonio patris in fide corroborari: præsertim cum prædixisset Petro, quando
 illum filium Dei viui confessus est: beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non re-
 velavit tibi: sed pater meus qui in cælis est. Quapropter nunc huic Christi responso ad Pe-
 trum, scilicet quòd pater cælestis illi reuelasset eum esse Dei filium: ipse pater non iam in-
 teriori voce in corde Petri, sed voce magna de nube in aures discipulorum, quorum ibi pri-
 mi habebantur, legis & prophetarum testimonio Christi diuinitatem proclamat, dicēs: Hic
 est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite. Confirmata igitur sunt
 discipulorum corda in fide diuinitatis Christi: cum id quod reuelatum est vni, acclama-
 tum à patre est pluribus. Proinde laudabilis vitæ finem ostendit discipulis, vt illi omnem
 laborem, omnēque tormentum parvipendant: videntes ad quod gloriæ culmen sint peruen-
 turi, qui nihil eorū quæ ad Dei obsequiū pertinent, prætermittūt. Electis enim discipulis
 sublimitas hæc ostēditur, ne trāsfigurationis arcanū vulgo manifestaretur, quod forte passi-
 oni domini foret obstaculo. Cū hoc præsertim mandatū dominus à patre acceperit, ponē-
 di animam suam: tum etiam quia Iudei perfidi & obstinati in malo, vocem à patre missam
 aliorsum flecterent. Quemadmodum cum vox de cælo à patre iterum audita esset, prout
 refert beatus Ioannes cap. 12. qua dicebatur: Et clarificaui, & iterum clarif. cabo: quidam
 dixerunt tonitrum factum est, alij autem, angelus ei de cælo locutus est. Quod & beatus
 apostolus Petrus significauit 2. epistola cap. pri. cum huius transfigurationis mentionem
 fecisset, dicens: Non enim indoctas fabulas secuti, notam fecimus vobis domini nostri
 Iesu Christi virtutem, & præscientiam, sed speculatores facti illius magnitudinis. Ac-
 cipiens enim à Deo patre honorem & gloriam, voce delapsa ad eum huiusmodi à mag-
 nifica gloria: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipsum audite. Et hanc
 vocem nos audiui de cælo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto. Et habemus
 firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendens, quasi lucernæ lucenti in lo-
 co caliginoso, donec dies illucescat, & Lucifer oriatur in cordibus vestris. Non hoc dicit
 beatus apostolus Petrus, eo quòd discipulis & credentibus non sit certissimum patris testi-
 moniū: imò verò quoniā non credentibus Iudæis, prophetarū oracula certiora erant testimo-
 nia, quippe scripta, & quæ ipsi inficiari non poterant: at vocem patris ipsi abnegarent, nun-
 quam se illā audiuisset obstinate mentientes. Quin & corda ferrea non ita facile voce emolli-
 untur.

untur. Ceterum dominus in hac gloriosa sui transfiguratione ob oculos discipulorum ponit, nunquam se præcipisse aliquod relinquere temporale, quin maius aliquid donaret cæleste. Ecce prædixit: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Et post dies sex tantæ maiestatis gloriam illis ostendit, ad cuius comparationem omnis sit leuissima pœna. Sic etiam dicit iuueni: Da omnia quæ habes pauperibus: Deinde multo maius promittit: Et habebis, inquit, thesaurum in cælo. Dicit non mœchaberis: audi quid sponondit Spiritus sanctus per os David: Delectationes, inquit, in dextera eius, vsque in finem. Ait quoque: Qui diligit patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. Idem verò: Qui fecerit voluntatem eius qui misit me, hic meus frater & soror & mater est. Atqui Petrus apertis oculis domini gloriam considerans ait: Domine bonum est nos hic esse. Ecce finem euangelicæ legis, nempe vt tollamus crucem & sequamur Christum. Finis iste eorum est, qui non grauate remittunt iniurias, qui terrena respuunt, qui se ieiunijs & flagellis puniunt, vigilijsq; attenuant, qui omnia pro Christo deserunt: quod si id minime liceat, cum omnibus quæ possident, ei obsequuntur. Finis utiq; iste gloriosissimus: quem oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ Deus præparauit diligentibus se. Ceterum ad hunc finem consequendum opus est, vt beatorum apostolorum Petri, Ioannis, & Iacobi socij efficiamur. Quod & propheta David spiritu diuino præsentens ait, psal. 23. Quis ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo. Iacobus qui & luctator interpretatur, hic innocens dicitur manibus. Quemadmodum & David primo Regum 17. dixit Sauli, se leonem persecutum fuisse, & ab ore eius adempto agno, manibus per mentum apprehensum discerpisse: & etiam vrsum interfecisse. Qui enim luctator est fortis, manus habet fortissimas. Hic est qui leonem & vrsum ferocissimas inter cæteras sylvarum bestias perimit: hic, inquam, est qui grauiora peccata animum præ cæteris perturbantia, gratia Dei à se longe pellit. Talis profecto innocens manibus dicitur, qui orationibus, ieiunijs & vigilijs cæterisque operibus bonis à Deo fortitudinem impetrat gratiæ, qua peculiaria sibi & veluti à natura contracta vitia expellat, respuat, discerpat, atque omnino extinguat. Ioannes dicitur mundus corde, quoniam virgo electus à domino, virginitate semper illesa permansit: Cui & dominus cruci affixus virginem matrem cõmendauit. Propheta igitur cum dixisset: Innocens manibus, statim adiecit: & mundo corde. Beati, inquit dominus, mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Cor immundum magnopere Deo displicet. Væ, inquit scriptura, duplici cordi. Cor duplex immundum est. Qui enim duplici corde sunt, non mihi videtur illis absimiles, qui laruati in scenis prodeunt, acturi fabulam: quorum vnus regis personam induit, alter iudicis, alius mulierem se larua simulat. Qui tandem peracta fabula laruisque ablatis, qui regem mentiebatur, iam faber est, qui iudex, vnus quidam erat ex plebe: quæ verò mulier videbatur, homo est: Huiusmodi sunt, quos dominus cauendos dixit. Qui ouina induti veste, & ouinam simulant simplicitatem, re vera intus, lupi sunt atroces. Et nouum quidem in his reperitur nequitie genus. Cum enim verba sunt sitarum in anima passionum notæ (ad sensa enim cordis manifestanda homo vtitur voce) è diuerso isti effectis verbis cor obnubilât & occultant,

Cor mundū.

Cor immundum laruatissimile.

Vocis officium in homine.

nimisq;

nimisq; satagunt, ne vnquam percipias cum loquantur, quid sibi velint, omnia simulate cal-
 lideq; agentes. Quippe cum hoc velint, aliud voce se velle simulant. Qui igitur cupit as-
 cendere in montem domini, contra se precipue, & fortius contra omne peccatum manu for-
 ti dimicet: deinde cor mundum simplex & rectum gerat, nec fingat & simulet, seu verbo-
 rum vsum inuertat: quorum officium est, id quod intus latet, exterius propalare. Qui non
 accepit in vano animam suam: Ille in vanum aliquid accipere dicitur, qui re accepta abuti-
 tur: vsum scilicet ad quem illa prestita est, inuertens. Si enim alicui donares calceos seu chla-
 mydem, & ille ordine prepostero manibus portaret calceos, & chlamydem adaptaret capiti:
 nonne diceres, in vanum chlamydem illi & calceos te prestitisse? Ita quoque de anima di-
 cendum fuerit, quae data est homini, rationalis quidem, vt ratione viuat. Donatur & illi fi-
 des, vt in Christum credens eum agnoscat: gratia item datur, vt bene operando mereatur.
 Proinde si ille pro fide sensibus vitur, minime Deum cognoscit, nec quantum illi sit tribu-
 endum perpendit, & gratiam peccatis commutat. Profecto quisquis talis fuerit, in vanum
 accipit animam suam. Et quoniam Petrus a petra dicitur, solidus ac firmus ille cum beato
 Petro in montem ascendet, qui animam suam non in vanam acceperit, firmiter fide crea-
 dens, & ab ecclesia Christi nunquam recedens: qui semper ratione ductus, nihil tribuerit
 sensibus & voluntati: qui susceptam gratiam bonis operibus auxerit: qui denique, vt bo-
 nus miles aduersus nequitias spirituales ad extremum vsque halitum dimicauerit. O terrae
 principes & populorum praefecti, quemadmodum lepra contaminatos extra suburbia pelli-
 tis, & si quam domum tetigerit pestis, illico obseratis, & habitatores longe abire cogitis:
 cur inter tot peccatorum pestes, & lepras coniugetis? Agite agite, quid moramini? homines
 facinorosos, impudicos & corruptis moribus: aut seuerissimis legibus coercete, aut longe a
 republica vestra exterminate. Satagite vt ascendant omnes in montem domini, vt sint
 mundi corde, vt non in vano accipiant animam suam, vt diuinae & humanae legi subycian-
 tur. Atque ita fiet, vt vna cum his beatis apostolis mereantur Christum dominum glorifi-
 catum intueri: cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in aeter-
 num. Amen.

TRACTATUS QVARTVS.
 In XVII. cap. beati Matth.

Habet Christus dominus & seruator noster montem in quo transfiguratur. Habet
 & demon montem in quo suos transmutat. Dominus itaque suos in se multipliciter
 transfiguratur: cacodemon vero ita suos transuertit, vt minime Christiani esse appa-
 reant. Mons in quo boni Dei gratia trasfigurantur, ipsa sancta ecclesia est, mons Dei,
 mons pinguis, psal. 67. Cuius fundamenta sunt in montibus sanctis, psal. 86. Horum
 igitur quinque sunt transmutatorum species. Primi Deum sequuntur, & ecclesiae mon-
 tem ascendunt, tanquam mercenarij: utpote qui temporalia quaerunt, & Dei obsequijs
 vacant, propter terrena, vel acquirenda, vel iam acquisita conseruanda. Horum cogi-
 tatio infima est, & Deo parum apta, quando infinito bono adherent, propter tempo-
 rarium bonum. Quoniam vero a peccatis abstinent, & coniungi Deo nituntur, quod
 faciunt

faciunt bonum est: hoc est, non peccare, & Deo proximos fieri. Intentio autem ad res temporales adhibita non est, quam si à se reijcerent optime transfigurarentur. Sic autem veluti mercenarij in domo Dei existimantur, similes filio prodigo, cui temporalia ad memoriam patrem reducerant, cum dicat: *Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo. Temporalium igitur indigentia, & mercenariorum recordatio, illum ad patris domum redire fecerunt. Secundi sunt qui timent dominum, & à facie domini, & à timore eius concipiunt & parturiunt spiritum salutis: iuxta illud Esaiæ cap. 26. A facie tua domine, inquit, concepimus, & quasi parturiimus spiritum salutis: & iuxta illud psal. 2. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Dominus enim & amari præcipue vult, & timeri: Diliges dominum Deum tuum, scriptum est: & beati omnes qui timent dominum. Hæc duo principibus necessaria omnino sunt, nempe vt diligantur primo, deinde vt timeantur. Quoniam amor facit impendi obsequia vera: timor verò retribit, ne paruipendantur. Amor igitur incitat subditos ad optime seruiendum, & timor reprimat subditos ne sint audaces. Absq; timore principis vnusquisque ad libitum suum viueret. Quin & ipsi quorum est munus iuri præesse, senatores, prætores, & inferiores iudices officijs suis deessent. Socrates, cum ad suspendium deprehensum furem lictores traherent, risu se traditur: qui de risu interrogatus respondit: Rideo, inquit, quia video magnos latrones ad suspendium latrunculum ducere. Tertij sunt sub magistro transfigurati, qui nolunt amittere spiritualem consolationem, nec in aliquo quantumcunq; proficuo opere distrabi, ne sua dulcedine spirituali priuentur: gens quidem bona nimium tamen sibi ipsi addicta. Quis admodum bonæ indolis puer die ac nocte adnititur, ne à magistro vapulet vel arguatur: haud secus isti ne sibi amica consolatione destituantur, ac veluti flagellentur, cibo dulcedinis spiritualis sibi subtrahito, omne obsequium Deo impendunt. Quarti autem transfigurati filij sunt robusti, patrem diligentes Deum: & qui quotiens opus est de sua dulcedine & spirituali gustu nihil solliciti sunt, dummodo ab omnibus colatur Deus, seque in sacrificium offerre pro Dei honore, & proximi vilitate, semper parati sunt. Sic robustus Abraham Isac immolandum obtulit. Et beatus Paulus ad Rom. 9. optabat fieri anathema à Christo pro fratribus suis: ad tempus videlicet sibi differri præmium, vt plurimos Christo lucraretur: prout ad Phil. cap. pri. intulit, dicens: desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne necessarium propter vos. Quod etiam de beato Martino legitur orasse eum, dicens cum iam in supremam incidisset horam: Domine si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso pro eis subire laborem, fiat voluntas tua. Quinti autem sunt iam cum domino in gloria omnino transfigurati, & in societatem assumpti apostolorum, prophetarum, & patriarcharum, qui nec tentari possunt, nec ab ea in qua sunt gloria deijci. In Deum enim omnino absorpti in conspectu Christi letantur, qui vere dicere possunt: Domine bonum est nos hic esse. Transfigurantur & impij in montem superbiæ, quinque etiam modis. Primi nec volentes nec nolentes: prout sunt pueri qui non abluti sacro baptisate ab humanis decedunt. Hi sententia iudicis iustissimi Dei existentes filij iræ ob primum parentum peccatum, à beatitudine repelluntur, non tamen pœna sensus puniuntur, nec ipsa pœna damni illis est in tormentum, propterea quòd ad beatitudinem nullam vnquam actionem habuerunt: Ob idque de illius*

carentia minime contristantur. Quemadmodum nemo tristatur ob carentiam alicuius rei
 ad quam nullum vnquam habuit ius. Non enim tristatur rusticus filijs & vxori inten-
 dens, quòd Romanum sibi non datur imperium: nec simplex sacerdos luget, quòd non sit
 ad summum pontificatum adsumptus. Sic ante baptismum, ac citra rationis vsum infantuli
 decedentes non contristantur, quamuis sciant se in aeternum priuatos fruitione diuina,
 quoniã nullũ ad eam ius habuere vnquam. Secundi sunt qui transmutantur in malũ, subie-
 ti prauæ suæ naturæ & consuetudini: quique iam laxatis habenis peccatum illud sequun-
 tur, ad quòd ipsos seu diutina consuetudo, seu praua natura incitat. Hanc molem beatus
 Augustinus sentiens, & quanta difficultate amoueat intelligens, dicit: Suspira-
 bam ad te domine, ligatus non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate: & velle meum tene-
 bat inimicus, & inde catenam mihi fecerat, & constrinxerat me. Tertij sunt, qui sponte sua
 se subdunt demoni, non propter seipso, sed propter amicos. Vt enim amicis congratulentur
 alienam sanã lancinãt, homicidijs & adulterijs fauent amicorum gratia. Cæterũ quanta hij
 pœna sunt digni, quantoq; supplicio afficiendi manifestũ est. Quĩ enim secundũ apostolũ de-
 berent gaudere cum gaudentibus, & flere cũ flentibus, impudentes isti & perfidatæ fron-
 tis nebulones, adulteros iuuant, latronibus, homicidis, detractoribus, ludentibus, blasphemã
 tibus & eius notæ hominibus, inò perniciosissimis impostoribus operã suam præstantes. Im-
 piũ sanè peccatorũ genus, & peccantium extrema nequitia, vt hominibus placeant, Deo sũ-
 mè displicent. Timent se ab hominibus parui pendii, nec timent à Deo iusto ipsius iudicio in
 aeternũ puniri. Quarti sunt, qui semper transmutantur in peius malicia & cõsuetudine. Du-
 ritia enim obtexerunt cor, & oculos mentis obnubilauerũt. Hi videntes non videt, & au-
 dientes non audiunt, & intelligentes non intelligunt: nec cõuertũtur quãtũlibet clames,
 nec excitantur quãtũlibet pungas & vellices. Quemadmodũ namq; lutũ quanto plus col-
 lustratur sole, eo plus duratur: ita isti Pharaoni similes, & Iudæorũ germani fratres, ad om-
 nem spiritus sancti illustrationem, siue prædicatorũ opera, siue per internã inspirationẽ, si-
 ue apertis miraculis & tribulationibus id fiat, duriores semper efficiuntur. Quinti sunt iã
 sine spe transmutati, qui sempiterno igni gehẽnæ traditi, ineffabilibus cruciatibus puniũtur:
 Quod iusto fit iudicio Dei, vt quis aeterno puniatur supplicio pro temporali peccato, siquidẽ
 in aeternũ cõmittitur. Quippe dånatus illo semper æstuat peccati amore, in quo decessit, &
 illius perficiendi inani desiderio & obstinato, in inferno tenetur. Superbia, inquit ps, eorum
 qui te oderũt, ascendit semper. Oportet igitur dũ tempus habemus à vitijs declinare, & cum
 domino in monte sacrae sanctæ matris ecclesiæ transformari. Nec ad hoc tẽporis moram tra-
 hamus. Quatuor enim annumerãtur, quibus homines à vera cõuersatione & transmutatio-
 ne declinant. Primũ, confidentia longioris vitæ, cæca sanè æstimatio: Dũ enim parentes no-
 minãt, ab isto sæculo discessisse illos fatẽtur: at nihilominus arbitrantur, suã meliorẽ esse cõditi-
 onem, quã sit maiorum suorum conditio. Secundum est, quod nimium quidam audent, de
 Dei misericordia temerè præsumentes (neq; enim confidere licet nisi illis, qui se bonis operi-
 bus ex diuina bonitate & gratia posse saluari rentur) debentq; isti Deum æque iustum ac
 misericordem existimare, ne commissorum veniam sibi inaniter pollicentes, ad aeterna ge-
 hennæ supplicia detrudantur. Tertia est impunitas peccatorum, quorum ipsi alijs causa
 & ansa extiterint. Quo circa valde necessarium est, vt publica semper puniantur

Infantes non
 baptizati, qua-
 re non tristan-
 tur de caren-
 tia visionis di-
 uinæ.

crimina, vt timore ceteri à peccatis deterreantur. Quartum est punitionis diuinæ dilatio: putant siquidem Deum non puniturū, qui tanto acerbius infligit plagas: quanto peccatorū ultionem differt. Vnusquisq; igitur summo studio adiutur cum Christo domino in mortē transfigurari: cui est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS QUINTVS.

In XVII. cap. beati Matthæi.

Quid ergo scribæ dicunt, quod Heliã oportet primū venire? At ille respondēs, ait eis: Helias quidē venturus est, & restituet omnia. Cū discipuli vidissent Heliã, & dominū eis præcepisse, vt visionē nemini panderēt, do nec ipse resurgat à mortuis, putabant de resurrectione generali fuisse locutū: quandoquidē à scribis acceperant Heliã venturū: iuxta Malachiæ cap. vlt. vaticiniū: Ecce, ego mittam vobis Heliã prophetam, antequā veniat dies domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrū ad filios, & cor filiorum ad patres. Quapropter respondet dominus, quòd Helias venturus sit, & omnia restitutus. Nunc autē illis primū patefacit aduētum in carne passibili, & Heliã officio non persona præcessisse, dicens de beato Ioanne Baptista: Dico autē vobis, quod Helias iã venit, & non cognouerūt eum: sed fecerūt in eo, quæcunq; voluerūt. Hoc dicit, quoniã Herodes Ioannē occidit. Sic & filius hominis passurus est ab eis. Quoniam in Christū dominum etiã fecerunt quæcunq; voluerunt. Tūc intellexerūt discipuli, quia de Ioanne Baptista dixisset eis. Quod & iam supra in cap. cōmemoratus est beatus Matthæus, dominū dixisse de Ioāne Baptista: Et si vultis recipere (scilicet eius testimoniū) ipse est Helias: videlicet officio, nō autem persona: prout de illo prophetauit Gabriel archangelus, Luc. pri. dū illum Zachariæ patri nunciaret, dicens: Ipse præibit ante illū in spiritu & virtute Helie. Et cū venisset ad turbā, accessit ad eū homo genibus prouolutus ante eū, dicēs: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & male patitur: nā sæpe cadit in ignē, & crebro in aquam: & obtuli eum discipulis tuis, & non potuerūt curare eū. Luna cum sit naturæ humide, cerebrū in noui lunio maxime humectat: quæ & ipsa tunc est humidissima, propterea quòd à sole minorē calorem excipit. Quocirca multo maiori tūc, quàm alio tēpore humiditatis effectū pollet. Id temporis dæmō obseruans puerū istū vexabat, quod tunc magis aptū ad torturam cerebrū esset, ob ampliorē humiditatis affluentiam. Respondēs autē Iesus, ait: O generatio incredula & peruersa, quousq; ero vobiscū, vsq; quo patiar vos? Incredula cū dicit, patrē notat, quod non habuerit fidem, dū à discipulis poscit dæmonis à filio expulsionē. Peruersa, quoniã pater discipulos in simulat impotentia, atq; id publice, cū illud domino posset clā indicasse, et salutē filio poscere, absq; eo quod dixit: Et obtuli eū discipulis tuis, & non potuerunt curare eum. Afferte huc illum ad me. Et increpauit illum Iesus, & exijt ab eo dæmoniū, & curatus est puer ex illa hora. Increpatione dæmonis & imperatiua expulsionē, se Christus Deum ostendit. Nam tanquam Deus increpat, & exire cogit. Mirati autem discipuli dominum, ita facillime dæmonē expulisse. Tūc accesserūt ad Iesum secreto, & dixerūt: Quare nos nō potuimus eijcere illū? Optima discipulorū interrogatio & exemplaris. Cū enim aliquid virtutis senseriste

non posse perficere, ad viros probos, & quere ab eis, quare id non possis? & remediū posce. Dixit illis Iesus, propter incredulitatem vestrā. Non fuit perfecta fides discipulorū, cū pellere dæmonem tentarunt. Nā fides miraculorum confidentiā magnā requirit. Quæ propter dominus addidit, dicēs: Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granū sinapis, dicetis monti huic: transi hinc illuc, & transibit: & nihil impossibile erit vobis. Iam superius fidē, prout retulit beatus Matthæus cap. 13. grano sinapis contulit: quod cum sit minutissimum inter omnia semina, fit maius omnibus oleribus. Ita nunc fidem fortē, indubitātam, constantem: iterū grano sinapis assimilat, quia alioqui humile, & exiguū semen, magna fit arbor. Si igitur habueritis fidem humilē, & charitate plenā, quæ sit maior omnibus oleribus, dicetis monti huic, transi hinc, & transibit. Hoc autē genus non eicitur, nisi per orationem & ieiuniū. Hæc secūda causa est, quæ obicitur discipulis: cur dæmonē illū seuum eicere non potuerunt: Id quippe humilitatē ingentem requirit, quæ per orationem & ieiuniū ostenditur. Qui enim ieiunat & orat, suam fatetur imbecillitatem, & desuper auxiliū flagitat. Sic Esaias 58. cap. dicit: Quare ieiunauimus, et non aspexisti, humiliuimus animas nostras, & nescisti? En ieiunium dicit animæ humiliatōnem. Simulq; aduertendū est contra Lutheranos, quemadmodū concludit dominus, laudans ieiuniū & orationem: Siquidem vtrinq; tanta est virtus, quòd his dæmonia, quæ aliàs minime expelli poterant, expelluntur. Optimū ergo est ieiunare & orare. Conuersantibus autem eis in Galilæa, dixit illis Iesus: Filius hominis tradendus est in manus hominū, & occident eum, & tertia die resurget. Supra proximo cap. id retulit euangelista dominū dixisse: vt nunquam à memoria hominū passionis dominicæ excidat recordatio, quæ toties à domino repetitur. Hoc vtiq; indicium est illam semper dominū ante oculos mentis præferre, qui totiens se passurū cōmemorat. Et contristati sunt vehementer. Admonent hic nos beati apostoli, vt vero cordis affectu passionē domini deploremus, cū ipsi audientes illū passurum, tanta sunt affecti tristitia. Et cū venisset Capharnaū, accesserunt, qui didrachma accipiebāt. Didrachma, idest duplex drachma, quā à quolibet habente familiam, Iudæi exigebant. Est autē didrachma media pars sili: continet q; obolos decē, Exo. 30. & est quinta ferè pars aurei nostri. Quā summā fortasse Augustus Cæsar Iudæis, Cyrino siue Cyrinio præside, tributū nomine soluendā indixit. Accesserunt ergo qui didrachma accipiebāt ad Petrū, & dixerunt ei: Magister vester nō soluit didrachma? Ait, etiā. Et cum intrasset in domū, præuenit eum Iesus, dicēs: Videtur ex hoc Petrū Christo nunciare velle, quæ illi exactores tributorum dixerant, cui prius Iesus antequā ille aliquid nunciaret, ait: Quid tibi videtur Simon? reges terræ à quibus accipiunt tributū, vel cēsum? à filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filij. Ostendit dominus se vere ex Regum Iudæ sanguine ortum, secundū carnē: nā filij Regū liberi sunt à tributo. Fily non quomodo cūq; sanguine coniuncti, sed qui per lineam rectā originē trahunt: ideoq; se vocat filium, qui quidē tributum reddere non tenebatur. Nec videtur hic de filiatione diuina agere, cū quærat à Petro: Nū reges terræ accipiant censum à filijs suis, an ab alienis? veluti se filium denotans: hoc est, qui verè descendat secundū carnem ex regibus Iudæ, & à tributo omnimodo sit exemptus. Illud non præterierim, quod dominus & si cetera mundi despexit: ex sanguine tamen

Ieiuniū & oratio
contra Lutheranos.

Sanguis nobi-
lis.

tamen nobilissimo originem traxit, nempe ex stirpe regia, scilicet Dauidis progenie ceterorum regū Iuda. Non autem hæc ita dicimus, vt extollamus sanguinis nobilitatem virtutibus destitutam: sed quia nobilitas sanguinis virtute illi adiuncta redditur illustrior. Nobilitas enim ipsa ortum à virtute habet. Videtur igitur virtus cum adicitur nobilitati, in sua vera radice, à qua primū processit, collocari. Hinc etiam aduertendum, quanta sunt infamia conspersi nobiles sine virtute, quippe qui longo interuallo à suo deflectant ortu. Vt autem non scandalizemus eos. Quia nondum illis compertū erat, Christum dominū per lineam rectam originem trahere ex regio sanguine secundum carnem, in quo nos etiam docet suo exemplo, ne cui offendiculo simus. Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius inuenies staterem. Stater idē est quod siclus, continens bis didrachma: illum sumens, da eis pro me & te, pro me scilicet vnū didrachma, & pro te alterum: quoniam iam Petrū apostolorū principem constituerat, dicens: Tibi dabo claues regni cælorū. Staterem autem forte ibi creauit dominus, vel illū sciebat in ore piscis detentum. Quæ sanè res testimonium est potentie & præscientie eius: cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

Tractatus primus in XVIII. cap. beati Matthæi.

IN illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Quis putas maior est in regno cælorum? Quæstio hæc ortum habuit à quadam discipulatione quam discipuli, vt tradit Marcus cap. 9. in via tractauerant: cum dominus venisset Capernaum post montis descensū, in quo fuerat transfiguratus: quis eorum scilicet maior esset? Audierant siquidem dominum de sua passione & resurrectione loquentem. Item conspexerant illum seorsum bis adsumpsisse Petrum & Iacobum & Ioannem in suscitatione filie archi synagogi, supra cap. 9. & in transfiguratione supra proximo cap. Quo circa in via disputare ceperunt, quis maior eorum esset. O deploranda hominum ambitio. An non hæc fuit occasio ruine angelicæ, velle præesse & omnibus anteferrī? Sciens autem cæcæ demon dominandi ambitionem certam esse ruinam hominum & angelorum, ter discipulos domini hac est adorsus tentatione, videlicet in hoc loco & infra. 20. cap. cum Ioannes & Iacobus ad dextrā & sinistrā domini sedere cupiunt. Et Luc. 22. cap. cū iam imminente passione domini inter eos fuit contentio, quis eorū maior esse videretur. Ab hac igitur contentione perniciosissima, quis eorum scilicet esset maior, quā in via mutuo excitarunt, orta est hæc interrogatio: Quis putas maior est in regno cælorum? Et aduocans Iesus paruulū, statuit eū in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis, nisi cōuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, nō intrabitis in regnum cælorum. Quis maior est queritis? Illud vos primū scire oportet, quod qui de maioriāte contendunt, nisi conuertantur & efficiantur humiles, non illis regni cælorū patebit ostium: & sic in regno cælorum, nec maior nec minor erit. Nunc ad propositam quæstionem respondit: Quicumq; ergo humiliauerit se, sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum. Ecce qui maior est, ille scilicet qui paruuli humilitatem habet. In paruulis enim aliqua gula & cupiditatis vestigia insunt: at verò de principatu nulla illis est cura. Si filiulus regis inter suæ ætatis puerulos statuatur, haud dubium est, quin eadem faciat,

ficiat, atq; illi. Similiter enī se fœdabit luto, laterum ac tegularum fragmenta congeret, hisque inter se compactis, domunculam aut quiduis aliud simile excitabit. Ex arūidine tibiā conficiet: omnibus deniq; ludicris puerilibus, naturæ suæ oblitus, indiscriminatim se oblectabit, adeo paruuli natura humiles sūt. Et qui sulceperit vnum paruulū talē in nomine meo, hoc est, non natū, sed factum propter me talem. Propterea addit talem qualē scilicet ipse dicit debere fieri, hoc est humilem, me suscipit. Ac si dicat, quis suscipit humilē discipulum, me humilitatis fontem & magistrum suscipit. Qui autē scandalizauerit vñ de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Væ mundo a scandalis. Necessesse est enim vt veniant scandala: veruntamen vñ homini illi per quem scandalum venit. Istud est scādalum pusillorum, prout iam supra cap. 15. retulimus tractatu primo. Est & scandalum phariseorum, de quo non est curandum. Item actiuum & passiū, datum & acceptum. Scādalum istud est pusillorum & datum illis actiue: quando scilicet ex actu alicuius perperam agentis, probi in peccatū labūtur vel in hæresim, prout multos simplices decipi contingit à doctōribus, vel cum ex praua alicuius vita debiles, similia vel reputant faciendā & faciunt, vel non reputant faciendā: sed quia vident illa fieri, & ipsi faciunt. Doctē ergo scandalum à beato Hieronymo definitur: Scandalum, inquit, est dictum vel factū minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ. Perfecti verò viri non scādalizantur, quando illis nō est ruinæ occasio actio praua alterius. Nec enim imitātur prauos, quinimō nec odio habent. Ideo Dauid ps. 118. ait: Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Quod autem dominus ait: Necessesse est enim vt veniant scandala. Hoc est, aliqua dicantur & fiant minus recte, quæ alijs præbeant occasionem ruinæ: dupliciter secundū beatum Thomam potest interpretari: vel necessitatis finis, vel secundū conditionem hominum. 2. 2. quæstio. 44. art. 2. Necessitas finis dicitur, cum id quod fit aliquibus prodest in ecclesia: manifestantur namq; & probantur boni malorum scandalo, & sepe per malos boni exercitantur. Simile est illud beati apostoli Pauli pri. ad Corint. cap. 11. Primum quidem conuenientibus vobis in ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte cedo. Nam oportet & hæreses esse, vt & qui probati sunt manifesti fiant in vobis: Hæresis ergo iniquos prodit, eadē & bonos indicat. Necessitas secundū hominum conditionem dicitur, eo quod eueniet necessario secundū modū viuendi hominum. Quēadmodū enim prædicunt medici aliquā superuenturā infirmitatē intēperantibus, cōsideratis eorum excessibus: sic quoq; attenda praua hominū vita necesse est scandala suboriri. Veruntamen vñ homini illi, per quem scādalum venit. Infelicem se arbitretur, qui eiusmodi est. Qua propter sequitur: Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & projice abs te: bonū tibi est ad vitam ingredi debilem vel claudū, quā du as manus vel duos pedes habentem, mitti in ignem æternum. Hic ostenditur pœna inferni esse æterna, cum dominus ignem dicat æternum. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te: bonum tibi est, vnum oculus habentē in vitam intrare, quā duos oculos habentem, mitti in gehennā ignis. Adeo enim scandala vitanda sunt, vt omnis scandali causa omnino sit abscindenda. Si autem pater vel mater aut frater siue necessarius & amicus, tibi occasionem præbet peccandi, erue,

Definitio scādali

Pœna inferni æterna.

S hoc

hoc est separa te à quocunq̄ue qui huiusmodi tibi offendicula parat. Si autem oculus tuus tibi cupiditatis retia tendit, tolle omnem occasionem siue consortij siue loci, atq̄ue ita oculum eruis, & projicias abs te, ne & tu projiciaris in gebennam ignis. Si autem manus tua ludit te & tua dissipat, vel pes tuus aliquò gradiens noxia adfert, abscinde manum & pedem ne & tu in ignem æternum decidas. Nò hic manum & oculum seu pedè corporeū accipias: sed scio omnem occasionem peccati rescindendam esse, his verbis ostendisse dñm. Et hoc est oculum, manum, & pedem projicere. Iterum dñs sermonem flectit ad superiora pufillos laudans: Videte, inquit, ne contemnatis vnū ex his pufillis: Dico enim vobis, quia angeli eorū in cœlis semper videt faciem patris mei, qui in cœlis est. At qui cum tales habeant pædagogos nimium sunt venerādi, & nò contēnendi. Hic aduertendū est, angelos nos habere custodes, & hos beatos spiritus Deū semper cōspicere. Quāta hæc hominis dignitas sit, ille vere nouit, qui angelorū & beatorū eminentem gloriā & dignitatē perpendit. Magna utiq̄ dignitas hominise st, tales se habere custodes, quibus & gubernetur. Quare aut dñs cum hic de scandalo agat, potius adduxerit angelorū custodiā, quā se redemptorē: cum posset dicere: Dico enim vobis, quia filius hominis eorū saluator semper videt verbū diuinum cui vnitus est: Alia non se offert causa, nisi illā velimus reddere: quoniā angeli prauis superbia ceciderūt, volendo præesse & maiores fieri: boni aut angeli se nimium humiliauerūt, & sicut paruuli ingressi sunt in regnum cœlorū. Hi enim beati spiritus creati sunt ante cœlum & terram, secundū beatū Gregoriū Naziazenū, & Damascenum lib. 2. cap. 3. Secundū autem doctores latinos simul creati sunt cum cœlo & terra. Quod & scriptura videtur attestari, dicens: In principio creauit Deus cœlum & terrā. Si enim angeli prius essent creati, nò diceretur cœlum & terra in principio creata, sed post angelorū conditionem. Cū autē dicat: In principio creauit Deus cœlū & terram, videtur nihil ante creatum. Tūc igitur creati sūt angeli boni, & qui postea corruerūt, quorū numerus nobis est imperscrutabilis, iuxta illud Daniel. 7. Millia millium ministrabant ei, & decies millia cetera millia assistebāt ei. Et beatus Ioannes Apocal. 5. Et erat numerus eorum millia millium. Creati autem sunt in gratia dñi. Erat, dicit beatus Augustinus, dominus simul cōdens angelorum naturam, et largiens gratiā, habuerūt q̄. de deo fidem & in illo spem cū his tribus virtutibus creati. Quorum vnus ex præcipuis, ceteros malos qui corruerūt suo prauo exemplo corrupit, voluit nā que assimilari altissimo, & in se gloriam habere, quemadmodum Deus, vel à se ipso suis viribus Deum videre sine eius gratia & iuuamine. Quod Esai. insinuat ca. 14. dicens: Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo, In cœlum conscendā, super astra Dei exaltabo solium meum, & se debo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Ascendā super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Veruntamen ad infernum detraheris in profundum lacu. Boni aut quorū princeps Michael diabolo & eius a seclis prauo eorum scandalizati exemplo, fortiter restiterunt. Hoc autem prælium est quod vidit beatus Ioannes in Apocal. cap. 12. dicens: Factū est prælium magnum in cœlo, Michael & angeli eius præliabantur cum dracone: & draco pugnat & angeli eius & nò præualuerunt, nec locus eorū inuentus est apertus in cœlo. Bonis aut se diuina essetia reuelauit, & beatificauit sua diuina visioe & fructioe. Ex quibus vltimi nobis sūt à Deo tutelares cōstituti. De istis enim dñs ait. Angeli eorū in cœlo semper videt faciem

Angelus custos.

De angelorū creatione.

Prima positio peccati, sctūs Tho. pri. part. q. 63. art. 6. 2. loa. Demascenus.

ciem patris mei, qui in caelis est. Si mihi præciperetur custodire aliquem hominem, & illi semper adesse, tria hominum genera maxime respuerem, nimirum desides, auaros & inuidos. Pigri in omne periculum incidunt, cum per suam desidia & segnitie nihil eorum quod facturi sunt in tempore faciunt. Auari, cum omnium malorum radix cupiditas sit, nihil intactum per fas & nefas relinquunt. Inuidi, triste hominum genus, ut pote qui de omni proximorum bono tristantur & cruciantur, & cum bona saepe alijs succedunt, continuo habet inuidus unde tristetur. Et quidem auarus semper habet quid cupiat, & etiam piger quid omitat. Si ergo O inuide oculo tuo scandalizaris, ex proximorum felicitate, erue eum & proice abs te: Si manus tua, O auare, scandalizat te, & rapis & acquiris semper aliena cupiens, erue & proice abs te. Si O piger pes tuus spiritualia bona omitendo scandalizat te, erue eum & proice abs te. Habent haec tria mala unum ingens malum: cum ipsa enim senectute augentur auaritia, inuidia, & accidia. At contra haec angelos habemus custodientes, & Christum dominum: qui nos gratia sua in melius reformare potest: Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in aeternum. Amen.

TRACTATUS SECVNDVS.

In XVIII. cap. beati Matthæi.

Cæterum cum de scandalo in tractatu precedenti sit dictum, & de ambitione dominandi: **Ambitio.** aduertendum est quanto studio sit cauenda dominandi cupido, quæ non parcat apostolis domini (ante tamen aduentum spiritus sancti) pauperculis quidem viris, qui simplici tunica amiciebantur nudique aiebatur cibo, eoque parcissimo. Nullus eorum collegit, redditus, nullasque villas seu prædia possidebat. Nihilominus verò in hominibus ita nudis & ab omni temporalia auxilio destitutis, exardescit ambitionis ignis. Qui nullo quidem fomito nutritur, sed in se ipso homine dominandi cupido viget, dummodo vnus aut alter adsit homo tantum cui dñetur. Hoc adeo dixerim, ut omnes sibi ab hac peste caueant, quæ hominibus etiã spiritualibus aduersatur. Nutritur in domibus Regum, & ad pauperculos agricolas vsque diffunditur, siquidem beatos apostolos Christi causa est aggredi, bis inter se contedentes de dignitate & præcellètia. Fugiat igitur homines ambitionem, & dominum audiãt, hic semel ab ore & semper ex euãgelio clamant: **Amē dico vobis, ni** **Humilitas.** si conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum caelorum. Paruulus non iracundiã retinet, læsus pomò placatur, praeesse nescit, carnis puritatẽ habet, & nouo simplici veste sãtisfacit naturæ. Hanc innocentiam amat Christus, hos amplectatur secundum Mar. ca. 9. Ijs ad similes in libro diuinæ sapientiæ sunt sapientes: alioquin stultorum loco potius haberentur: iuxta illud beati apostoli Pauli pri. Corin. pri. Nõne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Et eadẽ epistola cap. 3 ait: Sapiẽtia enim huius mundi, stultitia est apud Deum. Quicumque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior est in regno caelorum. Humilitas nõ reddit hominẽ nudum & imbecillum, quin potius acuit intellectum, & fortẽ facit. Superbus enim falsa pro veris habet, transeuntia retinere conatur, & aura pascitur. Humilis verò prudenter transeuntia cauet, & quæ nõ mutantur caelestia obtinere nititur: Caduca respuit, rebusque pascitur spiritualibus. Deum sepe sibi propitiũ habere curat, & imperfractõ aõo tentationes expugnat. Idẽ se subter humum occultat, dum nihil de se magnũ cogitãs, totus de Deo pedit, de quo illius tantum confidit auxilio: Vnde & inexpugnabilis redditur, secundum David pro

S ij pheciam

pheticam, ps. 124. Qui cōfidunt in domino, inquit, sicut mons Sion, nō cōmouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem. Sic inter omnes puras creaturas beatissima Dei genitrix virgo Maria principatū obtinuit: quia præceteris humilitate resplēdit: quippe quanto se per humilitatē deiecit, tanto ad superiora cōscendit. Vnde beatus Augustinus inquit: Vide te fratres magnū miraculū: altus est De⁹, humilias te, venit ad te: erigis te, & fugit à te. Quare hoc? quia humilia respicit, & alta a lōge cognoscit. Humilitate igitur alta petamus: humilitate nāq; ad sublimia deducemur, & vsq; ad societate āgelorū Christi gratia sublimabimur. Cæterū quod dñs ait expedire illi, qui vni ex his pusillis, qui in se credūt scādalu dederit, vt asinaria mola ad ei⁹ collū suspēsa in profūdū maris projiciatur: scito hac pœna oli apd̄ Palestinos grauioris criminis cōuictos affici, quo circa dñs hic eā inducit. De scādalo autē passiuo ad huc aduertēdū, qđ nunq̄ reperitur sine actiuo, vel ab alio scandalizate præstito: vel a se ipso sumpto, qui passiuè scandalizatur, prout phariseis contingebat. Qui in verbis & factis dñi scandalizabantur, & ipsimet sibi scandalum actiuū præstabant, dum eius sanctissimæ actiones in malū retorquebāt. Bonis autē non est scandalum, quandoquidē humilitate & veritate præditi, in aliorū malis ruere nesciunt. Propterea quod se fragilissimos semper existimantes, & occulta Dei iudicia præ oculis semper ferentes, dū quempiā vident male operantē, & diuinam considerant permissionem, & se multo fragiliores cadentibus arbitrantur, nisi Dei gratia protegerentur, pro peccatoribus orant, quos diligunt, & in iustorum transire consortium optant. Cæterum peccata abhorrent secundū illud beati Augustini in regula: Cum dilectione hominum & odio vitiorum. De metaphorica autem domini locutione quod oculi manus & pedes sint eruendi & abscondēdi: considerandū est ad veram horum verborū intelligentiam, quid in diuina scriptura oculi nomine, manus, & pedis intelligatur. Psalmo 12. inquit Dauid: Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum. Et ps. 4. Oculi mei semper ad dñm, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Oculi pro intellectu constat his in locis accipi, quoniam oculus corporis in morte nec illuminatur, imò comprimitur & obscuratur, nec quisq; oculis carnis respicit Deum: vt euellantur è laqueo pedes eius. Intellectus igitur quo Deum cognoscimus, hūc propheta postulat in Deo illuminari, & à vera fide & Dei cognitione cum sit ab hac vitam grandum haud deficere. Quo etiam intellectu Dei cognitioni emancipato, sperat vt pedes eius à peccatorū laqueo euellantur. Si igitur intellectus tuus scandalizat te (prout contingit hæreticis, qui se opinantes sapientes esse, stulti facti sunt in adinventionibus suis) erue eū projceq; abs te, ac subde intellectum tuū fidei: & cum beato Gregorio in omnibus dic: Ego salua fide volo amplius alieno intellectu cedere, quam contentionibus deservire. Et illud beati Pauli. 2. Timot. 2. Noli verbis contendere. Et illud ad Titum. 3. Contentiones & pugnas legis deuita. Et prima Corint. 11. Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, nec ecclesia Dei. In his autē quæ ad fidem attinent intellectum submitte ecclesie Dei, semperque illi adhære. Ipsa enim est columna & firmamentum veritatis, pri. Timot. 3. Hæc si feceris non te scandalizabit oculus tuus: hoc est, intellectus tuus. Pes autem in scriptura affectio voluntatis est. Nam quemadmodum pedibus veluti quibusdā basibus totum corpus inmititur, & illis quocunq; vult fertur: sic & anima mouetur affectibus, vt quo illi aiām concitarunt, ipsa progrediatur. Vnde Dauid dicit. Pes me-

Quid per oculū
manū & pedē
intelligēdū.

us stetit in directo, in ecclesijs benedicam te domine. Cum enim affectio volūtatis in directo est posita, laus Dei non deficit ab ore & opere diligētis: quoniā omnia sua in Deum dirigit, & propter illū omnia operatur. Quemadmodū et Iob. 29. ca. ait: Quando lauabā pedes meos butyro, hoc est affectiones meas pinguedine charitatis. Si igitur affectio tua & amor tuus per diuersa discurret, & tenebras mundi amat, erue eum & projice abs te: melius enim est tibi claudum, hoc est terrena affectiōe priuatū, in vitā ingredi: quā multis occupatā habēs affectiōe mitti in gehennam ignis. Ad hæc, manus in diuina scriptura potentiā innuit: Emitte, inquit Dauid, manū tuam de alto, libera me & eripe me de aquis multis, & de manu filiorū alienorū. Potentiā utiq; Dei postulat sibi, aduersus potentiam iniquorū: & utranq; manus appellatione significat, p̄sa. 143. Et. p̄sa. 20. Inueniatur manus tua, inquit, omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes qui te oderūt. Et Iob. cap. 13. Duo tantū ne facias mihi, & tunc a facie tua nō abscondar: Manū tuā longe fac a me, & formido tua nō me terreat. Si igitur potentia tua scandalizat te, erue eam & projice abs te: Quandoquidē si potens es, potentia opprimis pauperes, aliena inuadis, & quidquid vis id fieri iubes: erue a te manū tuam. Nā melius tibi est debile absq; principatu, absq; dominio, & absq; dignitate ad vitā ingredi, quā duas manus habentē, hoc est duplicatā potentiā mitti in gehennā ignis. Hæc tria igitur sunt: nempe intellectus, affectus, potentia, quæ maxime in præcipitium deturbant homines. Quidam enim per intellectus superbiā corruunt, alij varijs trahuntur affectibus, & sic in varias præcipitantur calamitates. Nonnulli potentia seculari seu ecclesiastica freti, quicquid illis in mentem venerit, & si ab æquo & bono penitus alienum, id illico fieri volūt: Qui quidē in tartara magno cum strepitu ruunt. Eō dominus unumquodq; horū trium præcipit amputari, dū modo nobis scādalo sit, hoc est faciat ruere in peccatum, a quo gratia Christi liberemur: Cui cū patre & spū sancto est honor, gloria, & imperiū in eternū. Amē.

TRACTATUS TERTIVS.

In XVIII. cap. beati Matth.

Quando quidem de ambitione & scandalo latius differuimus proximo tractatu, quæ pressius in primo tractatu huius 18. ca. dixeramus, nō abs re erit aliqua de ægalis prosequi, quæ compedio attigimus in eodem primo huius cap. 18. tractatu, occasione sumētes ex illis domini verbis: Dico enim vobis, quia angeli eorum in cælo semper vident faciem patris mei, qui in cælis est. In primis igitur valde obstuereo, quoties mecum perpendo, angelorum peccatum: & id quod supra commemoravi, diabolum voluisse Deo assimilari, in eo quod a seipso voluit habere gloriā absq; meritis & gratia: quemadmodū sūm? Deus omnipotēs a se ipso habet, quod sit beatus. Nec minus obstuereo cum in mentem venit impia & diabolica prorsus Lutherānorū hæresis, quæ et ipsa omne adimit & explodit meritū, totamq; abolet gratiā. En quemadmodū tenebrarū princeps in filios diffidētiæ operatur. En ut miseros Lutheranos decepit, eodem illos, quo ipse cecidit, scelere contaminans. Ille absq; meritis & gratia a se solo voluit consequi beatitudinem: Ita & infelix Luther absq; bonis operibus & gratia sola fide, falso sibi salutem spondet: ut ferè similis sit superbiā Lutherānorū peccato Luciferi. Diabolus enim a se gloriā habere cupit: vna sola item Lutherani fide, volūt ad se adducere sanguinem Christi, & beatitudine sui. Quod aut dixerimus de ma-

Lutherānorū
hæresis i ali-
quo similis
peccato demō-
nis.

lis angelis voluisse Deo summo assimilari, & quod retulimus ex Esa. cap. 14. dixisse diabolum: Ero similis altissimo: non est ita intelligendum, ut arbitreris diabolum voluisse Deum esse: hoc enim est contra unius cuiusque naturam velle non esse. Nec enim diabolus poterat velle se Deum esse, nisi etiam vellet se non esse quod erat. Hoc autem est impossibile in intellectu angelicum cadere ante peccatum, quoniam est cecitatis omnimode, quae alterius poena peccati est. Ex quo consequeretur, ut prius diabolo poena infligeretur, quam reatum committeret. Haec profectio ratio, quae est doctoris subtilis, aliam aduersam se rationem repugnantem habet. Ut enim velle a se sine merito & gratia habere beatitudinem, quemadmodum & Deus, & sic altissimo assimilari: sine velle in se ipso habere beatitudinem, sicut Deus in se est beatus, cecitas dici potest: ita per consequens poena esset inflicta, ante quam alia praecederet culpa. Caeterum haec diluitur impugratio si qualitas unius alteriusque peccati, recte consideretur: Nam velle ex se, vel sine merito & gratia beatitudinem consequi, extrema superbia est: non tamen dicitur poena, quoniam non per hoc appetitur aliquid, quod sit poena: quemadmodum qui appetit alterius esse naturam, siue angeli siue bruti aut lapidis, appetit destruere esse quod est, & omnino vellet se ad nihilum redigi ut in alteram posset transire naturam. Nisi enim annihilaretur, non transibit. Tamen illa materia quae est hominis, si appetat esse aliquid terrenum, transibit in formam bruti vel lapidis, siue aliquid huiusmodi. Haec autem omnia sunt ab intellectu omnino aliena, & contra naturam, quae seipsam omnino conservare nititur. Velle autem sine merito & gratia, vel in se ipso beatitudinem appetere (et si iuxta Aristotelem omnis malus est ignorans, non tamen est cum sui ipsius annihilatione) stultitia quaedam magna est, & extrema superbia. Non tamen dicitur poena in peccantibus angelis, sed culpa: quoniam superbia obcaecati sunt, non natura. Tunc enim natura diceremus illos obcaecatos, si vellet non esse quod sunt, & omnino redacti in nihilum in aliam transire naturam. Deus enim piissimus & summe bonus illos perspicuo intellectu creavit: verum malicia & prauitate voluntatis, & suprema superbia peccauerunt. De quibus Ioannes Damascenus ait: Diabolus peccavit in eo, ad quod peruenisset, si steterisset. Unde apparet peccatum diaboli de habenda beatitudine sine merito & gratia, & a seipso processisse. Traxit autem secum in damnationis perpetuae poenam tertiam angelorum partem, prout quidam interpretatur illud Apocal. Draco cauda eius trahabat tertiam partem stellarum caeli, & misit eos in terram. Hoc tamen non est nobis notum sed Deo & animabus beatorum, quibus quot ceciderunt copertum est: & quot permanserunt beati angeli sciunt. Ex nomine autem Michael, quod interpretatur: Quis sicut Deus? Et ex Apocal. 12. Factum est praelium magnum in caelo. Michael & angeli eius praeliabantur cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius, & non valuerunt, nec locus inuentus est eorum amplius in caelo: constat Michael contra dixisse diabolo, cum palam fecit angelis velle a se beatitudinem sine merito & conversione in Deum: & sic unus est de primis principibus beatus Michael. Legimus namque Dani. 10. angelum, qui custodiebat Iudaeos in Babylone dixisse, angelum qui custodiebat Persas restitisse illi viginti & uno diebus. Cum enim illis beatis angelis nondum voluntas Dei manifesta esset, angelus qui custodiebat Iudaeos, volebat eos a Babylonis captiuitate eripere, quandoquidem aliqui ex Iudaeis in gentium traherentur idololatriam. Angelus vero gentium custodit Iudaeos detineri volebat, quoniam aliqui ex gentibus ad veri Dei cultum adducebantur ex Iudaeorum consortio. Et ecce (inquit angelus Danieli) Michael unus de principibus primis venit in adiutoriū mihi. Et ad finem cap. dicit. Et nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael

el princeps vester. Constat ex his etiā verbis tunc Michaelē supremū custodem fuisse synagogae, qui & nunc vere existimatur praeipuus esse ecclesiae custos: quoniā dux fuit in caelo eorum, qui pro honore diuino diabolo restiterunt. Qui igitur zelatus est honorē Dei summi in caelo, huic etiā iure cōmittenda est custodia vniuersalis ecclesiae: vt sit ipse dux populi Dei in terra, qui eius signifer in caelo fuit. Porro angelorū nomina, cū dicimus Seraphinos, cherubinos, thronos, dominationes, principatus, potestates, virtutes, archāgelos, āgelos: à sacra scriptura suscepimus. Esai. cap. 6. In anno quo mortuus est rex Ozias, vidi dñm sedentē super solū excelsū & eleuatū, & plena erat domus à maiestate eius, & ea quae sub ipso erāt replebant tēplū. Seraphin stabāt super illud, sex alae vni, & sex alae alteri: Duabus velabāt faciem eius, & duabus velabāt pedes eius, & duabus volabant: Hoc est, diuinitatis notitiā, & verbi incarnati sacramentum celabant. Et clamabant alter ad alterum: Sanctus, sctūs, sanctus, dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius. In eo autem quod ter sanctus proclamant semper beatissimae trinitatis personas significant. Cum autem post trinam acclamationem dicunt, sanctus dominus Deus exercituum, vnitatem diuinitatis confitentur. Habemus igitur Seraphinos, et hos supremos in ordinibus angelorum. Cherubin autem nominantur Genes. cap. 3. Et collocauit ante paradisum voluptatis Cherubin, & flāmeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitae: Et Exo. 25. praecepit dominus Moysi: Duos quoque Cherubin aureos & productiles facies ex vtraque parte oraculi. Et, ps. 17. Ascendit super Cherubin & volauit. Et Ezech. 28. Tu Cherub extentus & protegens. Throni autem, principatus, dominationes, & potestates nominantur ab apostolo Paulo, ad Colos. cap. pri. vbi ait: Quoniam in ipso condita sunt vniuersa in caelis & in terra, visibilia & inuisibilia: siue Throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates: omnia per ipsum & in ipso creata sunt. Et ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Porro virtutes Matthaei. 24. & Marc. 11. & Luc. 21. à domino eodem nomine appellantur. Inquit enim: Et virtutes caelorum cōmouebūtur. Et beatus apostolus Petrus pri. epist. cap. 3. inquit: Profectus in caelum, subiectis sibi angelis, & potestatibus, & virtutibus. De archāgelis autem meminit beatus apostolus Paulus pri. ad Thessalo. ca. 4. inquit: Quoniā ipse dominus in tuba & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de caelo: & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Et beatus apostolus Iudas Thadæus in sua canonica inquit: Cum Michael Archangelus cū diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, & cæt. De angelis verò saepe in scriptura fit mētio: Dico enī vobis quia āgeli eorū in caelo sepe videt faciem patris mei, Matth. 18. Et idem ca. 4. Ecce, inquit, angeli accesserūt, & ministrabāt ei. Et Luc. pri. Et dixit angelus ad eum: Ego sum Gabriel, qui adsto ante Deū. Et missus est angelus Gabriel à Deo. Idem. 22. cap. Apparuit autem angelus de caelo confortans eum. Et ps. 90. Angelis suis mandauit de te, vt custodiāt te in oibus vijs tuis. Custodem autē angelū solus Christus dñs nō habuit, cum esset Dei verbū, & Deus cūcta gubernās atq; conseruans: Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in aeternum. Amen.

TRACTATUS QVARTVS

In XVIII. cap. beati Matthaei.

Venit enim filius hominis saluare quod perierat. Quid vobis videtur? si fuerint alicui cētum oues, & errauerit vnā ex eis, nonne relinquit nona

Vexillifer Dei
Michael.
Nomina, angelorum.

giura nouē in mōtibz, & vadit q̄rere eā quæ errauit? Et si cōtigerit vt inueniat eā: amē dico vobis, quia gaudebit super eā magis, quā super nonaginta nouē, quæ nō errauerunt. Sic nō est volūtas ap̄ patrē vestrū, qui in cœlis est, vt pereat vnus de pusillis istis. *Hæc vltima dñi verba interpretatur, & verū reddūt sensū his quæ præcedūt. Dicēs nāq̄ sic nō est volūtas ap̄ patrē vestrū, vt pereat vnus ex his pusillis, manifestat quare post illa verba, Dico enim vobis quia angeli eorum semper vident faciem patris mei qui in cœlis est, addiderit id quod sequitur: Venit enim filius hominis saluare quod perierat: Si ergo tantus domini aduentus ad saluandos hos pusillos destinatur, opere pretiū est, vt eos non scandalizemus, nec illis ruina occasione demus, Quippe qui apud Deum tantæ sint æstimationis, vt & illis angelos constituerit in custodiam. Quin & ipse dominus ob eorum salutem in mundum venerit. In idem recidit prædictæ parabole sensus de oue perditâ. Si enim gregum pastor pro vna oue perditâ, tantum laboris impedit, vt cæteris in caula relictis, circumiectos montes & imas valles discurrat, quousq̄ illâ inueniat: & plus afficitur gaudio pro illâ inuētâ, quā pro nonaginta nouē quæ nō errauerūt: quanto magis verus pastor Christus, vno pusillo qui errauerat inuento, nouo gaudio & noua exultatione exultat in illa hora, plusquā de cæteris qui non errauerunt? Cōsultò dixi noua exultatione & in illa hora plus letari pastorem ob vnâ inuentâ ouē, quā ob nonaginta nouē in ouili clausas, ne quisquam præferat cōuersos peccatores iustis. Sed sic domini verba accipiantur, quemadmodum dicta sunt. Quod manifestissime apud. Luc. cap. 15. explicatur: Cū enim dominus hac eadē proposita parabola concluderet: Dico vobis, quia ita gaudiū erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quā super nonaginta nouē iustis, qui non indigent pœnitētia: subiūgit ad horū verborū explanationē parabolâ de filio prodigo. Is enī absūpta paterna substātia subulcus efficitur, qui tādē fame coactus in domū paternā redijt. Cui pater de eius salute letus cōiuuiū parat, & illū domesticis tripudiātibus excepit. Cū verò filius iustus, & qui nūquā patris iussa neglexerat, ex agro reuersus chorū audisset: Quid nā accidisset domesticos percunctatus, aiunt fratrem eius perditum aduenisse, omnemq̄ illâ ob eius aduentū celebrari lætitiā. Obstupuit iustus, & domū nolebat ingredi, & roganti patri respondit. Ecce tot annis serui tibi, & nunquam mandatum tuū præterui, & nunq̄ dedisti mihi badum, vt cū amicis meis epularer: sed postquam filius tuus hic, qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum. At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt (quasi dicat, tu mihi vnice dilectus es, & omnia mea tua sunt, id est, potiora habens bona in domo mea) epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & renixit: perierat, & inuentus est. Cōtingit aliquando, vt etiam magnates seculi in seruorum nuptijs maiorem ostendāt lætitiā, quā in dilectissimorum filiorum nuptijs. Nec ex hoc subinfertur plus illos diligere seruum quā filium, nec seruo potiora bona largiri, quā filio. Sic lætatur de conuersione peccatoris cælestes ciues. Sic lætatur Christus. Sic illa hora viget exultatio, plusquā de nonaginta nouem iustis. Porrò iustis dicitur, fili tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt. Postquā autē ostēdit dominus quantū auerti debent scandala, quantoq̄ in precio apud eum est vnus pusillus, qui in illo credit, mox desinit quid sit agendū ab ipsis pusillis, si quādo cōtigerit ex aliorū peccatis scādālū pati: qđ supra dictæ cōtinuo a. inectitur sētētia. Si aut, inquit, peccauerit in*

te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit lucratus eris fratri tuo: si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos: ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesie: si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. In his verbis a domino datur preceptum de correctione fraterna, materia quidem latissima, quam paucis adnotatis percurrere, quandoquidem petenda est diffusius a beato Thoma 2. 2. quaest. 33. & ab interpretibus collectoris sententiarum in 4. disti. 19. Aliquid igitur simile reperitur in lege naturae, cum Genes. 37. dicitur de patriarcha Ioseph: Accusavitque fratres suos apud patrem crimine pessimo. Si autem praecessit secreta monitio, scriptura non commemorat, nisi forte publicum esset peccatum, quod nulla indiget monitione, sed ubi est cognitum statim venit denunciandum. Eccle. etiam 17. dicitur. Et mandavit illis unicuique, de proximo suo. Non enim de elemosynis dandis hic agitur, quae alijs locis praecipuntur proximis exhiberi, sed de vitae integritate, quandoquidem haec praecedunt verba: Et dicit illis: Attendite ab omni iniquo, & mandavit illis unicuique, de proximo suo: hoc est, unumquemque, adhortari proximum ad salutem animae consequendam. Quod autem Ezechielis 3. & 33. dicitur: Si dicente me ad impium: Morte morieris, non annunciaueris ei, sanguinem eius de manu tua requiram: ad praedicatores & praelatos spectat: nec ibi agitur de correptione fraterna. Hoc autem preceptum de correctione fraterna reducitur ad preceptum de proximi dilectione tanquam se ipsum. Nam proximum a peccatis reuocare tenemur, ne in ignem decidat sempiternum: si eum vere sicut nos ipsos diligimus. Reducitur etiam ad preceptum decalogi de honore parentum, ad quae referuntur ea quae proximis tenemur impendere, quoniam id quod parentibus precepto admonemur reddere, extenditur ad caeteros, quos tanquam nos diligere praecipimur. Est autem affirmatiuum preceptum, prout ex verbis domini colligitur, cuius obligatio extenditur ad omne peccatum occultum non quidem praeteritum, sed praesens, in quo proximus adhuc persistit, quae aliquis nouit peccare & perseverare. Tunc siquidem post occultam admonitionem, debet qui nouit, si peccator non emendatur, adhibere secum unum vel duos testes. Cum dicit unum: primum quidem unus est adhibendus, deinde duo: si monitus per corripientem & alterum non cessat peccare. Qui sane testes non tantum ob id inducuntur, ut coram illis peccator corripatur: verum ut peccantem primo ipsi videant, deinde ut coram testibus ipse corripiens illum exoret, ne in peccato persistat. Ideo dominus dicit: Ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum, prout legitur Deut. cap. 19. Quod satis lucide interpretatus est beatus Augustinus in regula cap. 3. dicens: Prius tamen est alteri vel tertio demonstrandum, ut duorum vel trium possit ore conuinci, & competentis seueritate coerceri. Colligitur etiam in eo quod dicit: Ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum, quod ipse corripies, cum in delicto frater adhuc perseverat, & ecclesiae denunciatur, potest esse testis aduersus fratrem in peccato persistentem. Ad peccatorum autem occultorum denunciationem semper requiritur, quod vel rumor praecedat vel infamia publica, & in accusatione accusantis inscriptio. Verum enimvero de peccatis occultis, quae secreto alicuius fidei committuntur sub sigillo secreti naturalis, non sunt adhibendi testes, quandoquidem id praelato vel iudici inquirenti non tenentur manifestare. Non enim ita scio, quod mea fidei commissum est sub sigillo secreti vel iuramenti, ut a me propalari possit, eo modo quo ille inquirat. Siquidem praeter ordinem iuris interrogat index de occultis. Excipiuntur peccata, quae sunt in dispendium fidei, vel in perniciem reipubli

Correctio fraterna.

In lege scripturae.

reipublicæ, seu alicuius priuatæ personæ extinctione: cuius sunt generis hæretici, diuinatores, incantatores, fascinores, proditores patriæ, regū, & prælatorū, & falsæ monete excusatores, siue alicuius occisores. Nam quā primū quis eos rescuerit, tenetur prælatis & magistratibus indicare. Occisores autē dixi, non qui iā hominē occiderunt, sed qui occidere volūt, & ad homicidiū perpetrandū, oportunū tempus expectant. Nā si ille qui iam occidit hominē, tibi secretū suū pandat sub iuramento vel secreto, non teneor manifestare. A correctionis fraternæ præcepto excusantur illi, qui certo sciūt se nihil proficere, quinimo et obesse probabiliter sibi videtur, quoniā correptus frater non sic melior efficitur: imò peior reddetur, indignabitur, & obdurabitur. Nā dominus ait, si te audierit, lucratus eris fratrem tuū. Si verò frater non sit lucrandus, non est iā locus correctioni fraternæ, quæ tantū est de occultis. Nā de cōmissis publicis nulla est fraterna correctio adhibēda, quia ista sunt denunciāda. Si autē hæc occulta quæ non admittūt correptionē fraternā, quādo frater non lucratur, quin imò eo peior redditur, possint prælato denunciari secretissime, vt adhibeat peccati medicamentū salubre tanquā pater, non tanquā iudex, non temerè definiendū est. Quanquā posse fieri reor, si prælatus sit doctus, prudēs, & timoratus: si res indicata nō ad eū pertineat, vel ad aliquos sibi sanguine seu amicitia coniunctos: si deniq; sit expertus secretis magno secreto mederi, alias Christo cōmittatur: cui cū patre & Spū sc̄to est honor, gloria, et imperiū. Amē.

TRACTATUS SECVNDVS.

In XVIII. cap. beati Matth.

Excommunicatio.

V Ide quāta autoritate sancta mater ecclesia excommunicationibus agat in incorrigibiles. Quā enim dominus dixisset: Si ecclesiā non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, quibus nefas est associari: cōsequenter addidit: Amen dico vobis, quæcūq; alligaueritis super terrā, erūt ligata & in cælo: & quæcūq; solueritis super terrā, erūt soluta & in cælo. Si autē dominus in his verbis tantū apostolis omnibus clauas ligandi atq; soluendi spopōderit, an exhibuerit, nō facile iudicatur. Non utiq; ait quemadmodū Petro: Tibi dabo clauas regni cælorū. Hæ Petri clauæ excellentiæ super omnes, his prædictis verbis promittuntur, quæ post resurrectionē exhibentur, cū dominus ter illi dixit: Diligis me plus his? pasce agnos meos, pasce agnos meos, pasce oues meas. Apostolis verò non dicitur: Vobis dabo, vt quæcūq; alligaueritis super terrā, sint ligata in cælo: & quæcūq; solueritis, sint soluta. Ceterū dicit: Si ecclesiā non audierit, sit tibi sicut ethnicus. Ecce ligatū, sequitur proxime: Amen dico vobis, quæcūq; alligaueritis super terrā, erunt ligata & in cælo: & quæcūq; solueritis super terrā, erunt soluta & in cælo. Porrò cū post resurrectionem dominus dicat discipulis, insufflans in illos: Accipite Spiritū sanctū, quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt, prout refert beatus Ioannes cap. 20. pro indubitato habendum est, dominum spopōdisse nūc clauas apostolis ligandi atq; soluendi, quas post resurrectionem illis exhibuit, insufflans & dicens: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt: Nemo enim potest soluere vel ligare nodum, quem non videt. Oportet igitur si tu nodum ligandum vel retinendum alicui offeras, vt nodum illi

Sacramētum confessionis.

Hic inestimabile sacramentum confessionis apertissimis verbis dominus instituit, dicens: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt: Nemo enim potest soluere vel ligare nodum, quem non videt. Oportet igitur si tu nodum ligandum vel retinendum alicui offeras, vt nodum illi

illiantes oculos ponas. Cæcus & non videns æquiparantur. Si alicuius occipiti ponas nodū, & dicas solue, vel fortius constringe: summo tibi iure respondebit, ante oculos profer nodū, & tunc si possim soluere nec ne, tibi ostendā. Quæ quidē ita perspicua sunt, vt a nemine possint tergiversari. Nūc ergo aduerte dominū dicentem: Accipite Spiritū sanctū, quorū remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorū retinueritis retēta sunt. Quomodo potest sacerdos soluere vel retinere peccatū, quod nescit? Ergo necessariū est peccatores sacerdotibus peccata manifestare, vt illis discussis possit proferrī absolutionis vel retētionis iudiciū: admodūq; hereticæ dicitur, quod sufficit, si quis se peccatorē fateatur, absq; particulari peccatorū enumeratione. Vt enim non sufficit, qui aduersus alterū in iudicio agit, ita iudicē alloqui: Ego dñe habeo causam aduersus istū, nisi ipsius causæ statū indicet, & quibus argumētis vtatur ad eandē causam probandā, & referat testiū nomina: ita non sufficit corā sacerdote dicere: Ego sum peccator: quandoquidē dominus præcipit potestatē soluēdi & retinēdi peccatū. Quod enim o cæci heretici proferre iudicium sacerdos poterit: cui non dicitur tantum, solue: sed solue, vel retine. Quomodo, inquam, sciat, an debeat soluere vel retinere peccantem, cuius causam ignorat originem, & circumstantias? Non ergo inficieris, quisquis cæcus Lutheranus es, sacramentum confessionis, his verbis à domino institutum: Accipite, inquit, Spiritū sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt, Ioa. 20. Nō enim frustra datur Spiritus sanctus: non frustra diuino anhelitu in discipulos insufflat Iesus: nō frustra verba omni æstimatione maiora profert, quibus sacramentū confessionis instituit: Quorū remiseritis, inquit, peccata, remittuntur eis: & quorū retinueritis retenta sunt. Necessariū ergo est, vt peccator minutissime referat peccata singula proprio sacerdoti, & ante oculos & aures eius exponat quæcumq; cōmisit scelera: quatenus possit sacerdos iuxta præceptū domini proferre iudiciū solutionis vel retētionis: alioqui cæcus male de coloribus iudicaret. Iā olim in leprosis huius sacramenti mysteriū designabatur, cū inter cæteros morbos, qui medicorū arbitrio relinquuntur, sola lepra sacerdotibus ostendi præcipitur. Quos dominus constituit indices, tā ipsius infirmitatis, quā leproforū salutis. Iudicio siquidē sacerdotis separatur leprosus, & ipsius iudicio num sit à lepra mundatus, & in consortiū hominū admittendus, statur. Itaq; retētio & solutio lepræ à sacerdotis iudicio pendet. Sic legimus Leui. 13. Locutus est dñus ad Moysen & Aarō, dicēs: Homo in cuius cute & carne oris fuerit diuersus color, siue pustula, aut quasi lucēs quidpiā, idest, plaga lepræ adducetur ad Aarō, vel ad vnū quēlibet filiorū eius. Traditur deinde lepræ cognitio, tūc sequitur: Et ad arbitriū eius separabitur. Rursū in eodē cap. repetitur: Videbit eos sacerdos, considerabit eū sacerdos. Cap. autē 14. legitur: Locutusq; est dominus ad Moysen, dicēs: Hic est ritus leprosi quādo mundandus est, adducetur ad sacerdotē. Similiter & dominus cū leprosum mūdauerat supra cap. 8. præcepit illi: Vade & ostēde te sacerdoti. Deniq; præcepit, prout habetur apud beatū Luc. cap. 17. de cæleprosis, quos mūdauit: Ite ostēdite vos sacerdotib;. Nūc autē in nouo testamēto & lege gratiæ dominus præcipit peccata minutissime ostēdi sacerdotibus, cū illis dicit: Quorū remiseritis peccata remittuntur eis, & quorū retinueritis retenta sunt: vt ipsi iudicēt an sint vestra peccatā retinēda, vel soluēda. Frustra enim daretur potestas sacerdotibus ligandi atq; soluēdi, nisi adesset materia quæ soluēda esset vel retinēda. Hæc remota, peccator est: propinqua verò, sunt ipsa peccatā. Porrò aduertēdū est adeo sacramētū penitentiæ

tentia à Christo domino institutū esse, quod ab initio peccantis protoplasti semper fuerit ali quo modo in dicta pœnitentia. Sic enim Adamo dicitur: *Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Hæc pœna peccati, pœnitentiā utiq; ipsius perpetrati sceleris est. Et quomodo mūdatus sit à peccato suo Sapia dicit cap. 10. loquēs de sapiētia: Hæc illū qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarū, cum solus esset creatus, custodiuit, & eduxit illū à delicto suo. In lege autē scripturæ quædā protestatio cū pœnitentiā pro peccatis agebatur, quæ iā in specie peccata manifestabatur. Sic nāq; Leui. cap. 5. dicitur: Anima quæ iurauerit, et protulerit labijs suis, ut vel male quid faceret vel bene, & non fecerit, & id ipsū iuramento & sermone firmaverit, oblitaq; postea intellexerit delictū suū, agat pœnitentiā pro peccato, & offerat de gregibus agnū sine caprā, orabitq; pro eo sacerdos, & pro peccatis eius. Per hanc oblationē, quæ in lege scripta erat, peccatū iuramenti per obliuionē non obseruati à sacerdote cognoscebatur. Et eodē libro cap. 16. de capro emissario: posita super caput eius sacerdos, utraq; manu confiteatur omnes iniquitates filiorū Israel. Ecce generalis cōfessio peccatorū. Viri Niniuitæ nō habentes legē scriptā sed naturalē, pœnitentiā egerunt, inquit dominus, prout refert beatus Matthæus supra cap. 12. in prædicatione Ionæ. Et Iob. cap. 21. Audite quæ sermone meos, & agite pœnitentiā. Et Sapiētiæ 11. Misereis omnium, qui omnia potes: & dissimulas peccata hominū, propter pœnitentiā. Quid immoramur? Pœnitentiā agite, & appropinquabit regnū cœlorū, inquit dominus. Hæc eadē dicebat beatus Ioannes baptista. Et Luc. 24. inquit Christus: Quoniā sic scriptum est, & sic oportebat Christū pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiā, & remissionē peccatorū in omnes gētes. Et beatus Petrus Acto. 2. interrogatibus ex Iudeis plurimis, quid faciemus viri fratres? Petrus autē ad illos: Pœnitentiā agite, & baptizetur vnusquisq; vestrū. Idē alijs dixit Acto. 3. Pœnitimini enim & cōuertimini, ut deleantur peccata vestra. Apud Ephesum autē, prout habetur Acto. 19. cū adesset beatus Paulus, dicit scriptura: Multiq; credentiū veniebāt, cōfidentes actus suos. Multi autē ex eis qui fuerūt curiosi sectati, cōtulerunt libros & cōbussērūt eos corā omnibus, & cōputatis precijs illorū, inuenerunt pecuniā denariorū quinquaginta millia. Ecce ut cōburuntur libri Ephesiorū. Cōburantur ergo libri hæreticorū. Cōfitebantur illi prauos suos actus, cōfiteamur & nos sacerdotibus iuxta præceptū domini, peccata nostra. Quod manifestissimis verbis insinuat beatus apostolus Iacobus in sua canonica cap. vlt. Cū enim presbyteris ecclesiæ diceret orare oportere pro infirmis ait: Cōfitemini ergo alterutrū peccata vestra, & orate pro inuicē, ut saluemini. De presbyteris ecclesiæ tantū agit, quibus audire cōfessiones, & orare pro populo ex officio incūbit. Ait nāq;: Infirmitur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orēt pro eo, vngētes eū oleo in nomine domini. Cōfitemini ergo alterutrū peccata vestra, hoc est vos infirmi sacerdotibus, de quibus fit mētio & non alijs. Atqui sacramentū confessionis à Christo domino institutū satis manifestatur, cū dicitur: Accipite Spiritū sanctū, quorū remisieritis peccata, remittuntur eis: & quorū retinueritis retēta sunt. Quod promittitur hisce verbis: Amen dico vobis, quæcūq; alligaueritis super terrā, erunt ligata & in cœlo, & quæcūq; solueritis super terrā, erunt soluta & in cœlo. Sed Lutherani quemadmodū & pseudoprophetæ Iudeorū non aperuūt per cōfessionem peccata populi sui decepti, ut eū ad pœnitentiā prouocent. Proph. et. tui*

Libri hæreticorum cōburendi.

(inquit Hieremias Threnorū 2. cap.) viderunt tibi falsa & stulta: nec aperiebant iniquitatem tuā, vt te ad pœnitentiā prouocarent. Habet namq; sacramentalis pœnitentiæ tres integrantes partes: nempe, cordis contritiōe, alias esset ficta: & oris confessionē, & satisfactiōe præcipuè inuinctam à sacer dote & à pœnitente admissam. Sacer dos autē eodem diuino iure, quo Christus præcipit confessionem, tenetur peccata celare, nec potest detegere ex confessione notū, quamuis omnis euertatur mundus, & si mille oporteat ob id subire supplicia, & postremo mori. Hæc namq; est domini nostri Iesu Christi institutio, hoc & saluberrimū sacramentū: cui cū patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS SEXTVS.

In XVIII. cap. beati Matthæi.

DE ministro sacramenti confessionis oportet agere, post quā de ipso sacramento pœnitē Sacer ordo.
 tue locuti sumus, iuxta sententiā verborū domini. Amen dico vobis, quæcunq; alligaueritis super terrā, erunt ligata & in cœlis: & quæcunq; solueritis super terrā, erunt soluta & in cœlis. Minister autem omniū sacramentorum cum sit sacer dos, de ipso sacer dotio, primū differendū est, deinde de omnibus sacramentis per illū administrādis. Nec mihi suppetunt verba de sacer dotio. disserturo, siquidē Lutherani sacer dotiū abnegant: quin & omnes homines sacer dotis posse officio fungi dicere non verentur. In quas igitur non isti decidant errorū myriades, qui tam ingenti occupati mentis caligine, sacer dotiū negant? cū in omnibus gentibus sint sacer dotes diuino cultui, per quē expectatur animarū salus, destinati. An non idololatræ sepe habuerunt suos sacer dotes, qui victimas & holocausta idolis offerrent? Nonne huius rei omnis orbis est testis, & ipsa martyrū vulnera? Legimus in Actis apostolorū cap. 14. cū Lystris beatus apostolus Paulus claudū sanaret: sacer dotē Iouis, qui erat ante ciuitatē, tauros & coronas ante ianuas afferentē voluisse sacrificare. Habet sacer dotes Iupiter: & Deus verus non habebit eos, ita si Deo placet Lutheranis stantentibus? Apud Turcas, Sarracenos, & quosuis etiā barbaros non desunt homines impijs eorū sacris destinati, quos sacer dotes appellant & venerantur: & verus ipse Deus carebit illis, quos nec vlllo honore dignos existimabimus, quoniā sic Lutheranis placet? Cæterum ijs omnibus, quibus attestatur vniuersus orbis, sacræ scripturæ accedat authoritas: prius tamē disiectis tenebris, quibus nituntur falso Lutherani. Ait namq; beatus Petrus 1. Epi. 2. cap. Vos autē genus electū, regale sacer dotiū, gens sancta, populus acquisitionis. Hoc de vniuersis Christianis prædicat beatus Petrus. Propterea verò quod omnibus Christianis loquitur, sunt singula singulis referenda? Quemadmodū autē non omnes sunt sancti, nec omnes reges in acquisitione perseuerāt, sic nec omnes sunt sacer dotes. Simile dixerat dominus Iudæis ab Ægypto redeuntibus, Exodi 19. Vos eritis mihi in regnū sacer dotale, & gens sancta. Nec tamen omnes reges, nec omnes sacer dotes fuisse constat. Quod sic accipiendum est, quoniam ex eis deuenturus erat Christus verus rex, & sacer dos. Habuerunt igitur regnum & legale sacer dotium: quæ omnia illis in figura contingebant. Quod autem ait regale sacer dotium, ad discrimen sacer dotis dicit. Quoniam Christianorum sacer dotium non est offerentium sanguinem hircorum aut vitulorum, sed offerentium corpus & sanguinem Christi. Dicitur autem regale, quoniam Christus dominus qui est sacer dos in æternū secundum ordinem Melchisedec, rex est regum & dominus dominantium. Quem sic vocat beatus apostolus

lius Paulus pri. Timot. 6. vt serues mandatū sine macula, irreprehensibile vsq; in aduentū
 domini Iesu Christi. quem suis temporibus ostendit beatus & solus potens, rex regum & do-
 minus dominantium. Et beatus Ioannes in Apocal. cap. 16. Agnus vincet illos, quoniam do-
 minus dominorū est, & rex regum. Et iterum cap. 19. ait: Et habet in vestimento, & in
 femore suo scriptū, rex regum & dominus dominantium. Sacerdotium Christi, sacerdotium
 regale est, non legale: in cuius etiam quod præcessit in figura sacrificiū, per regem & sacer-
 tem fuit ministratū, prout habetur. Genes. 14. At verò Melchisedec rex Salem, proferēs pa-
 nem & vinū (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit ei, & cæc. Eò igitur, dicit beatus
 Petrus in ecclesia esse regale sacerdotiū. Nec enim ait: Vos omnes estis sacerdotes: sed vos
 estis, hoc est, in vobis est regale sacerdotium, ad differentiam legalis, de quo David diuino
 oraculo ait, psal. 109. Iurauit dominus & non pænitebit eum: Tu es sacerdos in æternum
 secundum ordinem Melchisedec. Eadem ratione diluitur nebula alia, quam Lutherani fin-
 gunt ex illa autoritate Apocal. 5. Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes. Nam
 quemadmodum non omnes sunt reges, sic nec omnes sacerdotes. Hæc autem Lutherano-
 rum figmenta, alio etiam modo dissipantur: quoniam scriptura aliquando primarios & ma-
 gnates sacerdotes vocat: non eò quòd sacerdotio ad offerendas hostias Deo fungantur, vt est
 illud 2. Regum 8. vbi legitur: Filij autem David sacerdotes erant. Qui cum non essent de
 genere Aaron, & tribu Leui, non erant officio sacerdotes, Deo sacrificia offerentes: sed an-
 te regem primi. Quemadmodum lucidioribus verbis pri. Para. cap. 18. refertur: Porrò filij
 David primi ad manum regis. Ad eundem modum, cum plebs Christiana regale sacerdoti-
 um dicitur: & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes: hoc est, inter omnes gentes præ-
 cipuos & primos constituisti. Cæterum hæc clarius intuebimur, cum omnis scriptura suos
 constituat sacerdotes & pontifices, ab omni plebe discretos sacra vnctione, & vestibus etiam
 distinctos à cæteris eiusdem generis gentibus. In lege naturæ occurrit nobis Noe, Genes.
 cap. 6. qui solus dicitur erexisse altare domino, & sacrificium ei obtulisse, cum primum
 egrederetur de arca peracto diluuiio. Quippe tres habuit filios Noe, nec illos scriptura cõ-
 memorat tunc sacrificasse. Solus Noe altare erexit, solus sacrificium offert, odoratusq; est do-
 minus odorem suauitatis: solus Melchisedec legitur obtulisse panem & vinū. Quare autem
 ipse potius obtulerit quàm alij, continuo denotat scriptura, dicens Genes. 14. Erat enim sacer-
 dos Dei altissimi: Cui Abrahā in signū sacerdotalis officij obtulit decimas ex omnibus. Satis
 manifestū oraculum sacerdotū Christi: & quæadmodū ex populi decimis sacerdotes erāt alē-
 di. Et beatus Dionysius in lib. de Eccle. Hierar. de pōtificibus & sacerdotib; plura tractat.
 Et beatus Cyprianus in sermone de ablutione pedū, non iterādū sacrū ordinē confirmat, di-
 cens: Nemo sacros ordines semel datos iterū renouat. Quā primū enim Deus populū suū sibi
 coadunare voluit, Exo. 28. ait: Applica quoq; ad te Aaron fratrē tuū cū filijs suis, de medio fi-
 liorū Israel, vt sacerdotio fungātur mihi. Faciesq; vestē sanctā Aaron fratri tuo in gloriā &
 decorē. Et prosequitur dñs ornatū sūmi sacerdotis, ore proprio illū administrandū sacra cõ-
 ponēs. Et in sequenti cap. 29. ait: (Cumq; laueris patrem cum filijs suis aqua, indues Aaron
 vestimentis suis, id est linea & tunica, & super humerali & rationali, quod constringes bal-
 theo: & pones tiaram in capite eius, & laminam sanctam super tiaram, & oleum vnctionis
 fundes super caput eius. Filios quoq; illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingeq; bal-
 theo,

theo, Aaron, scilicet, & liberos eius, & impones eis mitras, eruntque sacerdotes mihi religione perpetua. Postquam inuicaueris manus eorum, applicabis & vitulum coram tabernaculo testimonij. Deinceps vero in sequentibus duobus capitulis altare precipit sanctificari, & unguento ungi. Adeo autem dominus zelatus est sacerdotium Aaron: quod Core & congregationem eius, cum ex tribu Leui esset, de eorum numero, qui seruiebant in tabernaculo domini: non tamen sacerdotes ad offerendum incensum, flama incendit, nempe ducentos & quinquaginta, qui ex eis habebant thuribula fumigantia: & ceteros viuos absorbit terra, prout legitur Num. cap. 16. Vnde & beatus apostolus Paulus ad Hebraeos cap. 7. ex translatione sacerdotij legalis in regale Christi sacerdotium, secundum ordinem Melchisedec, infert legis veteris translationem, & legis euangelicæ institutionem. Ait namque: Si ergo consumatio per sacerdotium Leuiticum erat (populus enim sub ipso lege accepit) quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedec, alium surgere sacerdotem, & non secundum ordinem Aaron dici? Translato enim sacerdotio, necesse est, ut legis translatio fiat. Cum autem tot sint de sacerdotio Leuitico dicta, & in veteri lege dominus habuerit sacerdotes, & alios principes sacerdotum, & tandem unum supremum: Lutherani quomodo euadent negantes sacerdotium in nouo testamento, secundum ordinem Melchisedec? Verum enimvero dominus sacerdotes instituit, & eorum principes, atque unum supremum beatum Petrum, cum illi præ cæteris clauis regni caelorum promissit: quas ei tradidit excellenter super omnes Ioa. ult. ter repetens: Simon Ioannis, diligis me plus his? Pasce agnos meos. Pasce agnos meos. Pasce oues meas. Cæteris autem apostolis non omnibus Christianis dicit: Amen dico vobis, quæcūque ligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo: & quæcūque solueritis super terram erunt soluta & in caelis. Et cum ipsa potestas exhibeatur Ioannis 20. solis tantum discipulis dicitur: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Denique cum potestas consecrandi corpus Christi verum, in vltima cæna dominus in sui memoriam fieri præcepisset, solis discipulis dicitur: Hoc facite in meam commemorationem. Constat igitur sacerdotium, sacrum ordinem, peculiare quid esse ad sacrificium offerendum corporis domini, & ad remittendum vel retinendum peccata. Potestatem igitur habent super corpus Christi verum in vltima cæna concessa, & etiam potestatem super corpus Christi mysticum in collatione clauium tradita. Quod sic interpretatur beatus apostolus Paulus ad Timot. pri. cap. 4. quæ Ephesiorum antistitem constituerat. Ait enim: Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyteri. Et cap. 5. de cæteris presbyteris ait: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina. Et iterum: Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Ecce sacerdotes inferiores. Ecce Timotheum episcopum, apud quem eorum causæ referantur. Quod autem iterum repetit Tito, dicens: Huius rei gratia reliqui te Creta, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Hic maxime videtur agere de episcopis super singulas ciuitates constituendis: eo quod statim adiecit: Oportet episcopum sine crimine esse. Et ad Timot. pri. cap. 3. huius nominis episcopi meminit, dicens: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Et Actorum 20. A Mileto mittens Ephesum, vocauit maiores natu ecclesiæ, & inter cætera dixit episcopis: Attendite vobis & uniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quam acquisierit sanguine suo. Ecce episcopi.

Sequitur

Sequitur autem: Ego scio, quoniam intrabūt post discessionem meam, lupi rapaces, non parcentes gregi. Ecce subditos, ecce gregem, ecce pastores, ecce episcopos, ecce sacerdotes, ecce populum. Et ad Hebræos cap. vlt. obedientiam commendans, quam populus habere oportet ad sacerdotes, inquit: Obedite præpositis vestris, & subiaccete eis: ipsi enim per uigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gemētes. Habemus igitur sacerdotium satis per omnem scripturam ostensum à Christo domino institutum, & sacerdotibus datam super corpus Christi verum consecrandi potestatem, & super mysticum ligandi atq; soluendi auctoritatem. Iesu Christo sit honor, gloria, & imperium cū patre & Spiritu sancto in æternum. Amen.

TRACTATUS SEPTIMVS.

In XVIII. cap. beati Matthæi.

Diuinissimi sacramenti eucharistiæ sacerdos primum minister ordinatur ab episcopo, cum illi iam oleo sancto unctis manibus, calix cum uino & aqua, & patena cum hostia tangenda traduntur, dicens: Accipe potestatem offerre sacrificiū Deo, missasq; celebrare, tam pro uiuis, quàm pro defunctis in nomine domini. Necessarium quippe omnino est, in perfectissima lege gratiæ sacrificiū haberi, quod bona gratia nominetur: id enim sonat Eucharistia. Nam in optima lege optimum decet sacrificium Deo offerri. Et quidem hoc optimum est, in quo corpus Christi continetur. Nam postquam Christus dominus se obtulit in ara crucis Deo patri pro nobis, pri. Petri 3. Quia, inquit, Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis: quod nam sacrificium Deo offerri poterat, præter illud supremum & excellentissimum, quod iam illi in cruce oblatum fuerat? Non enim amplius poterāt legis Moysi abolitæ sacrificia offerri, quæ omnia Christum attestabantur genus humanū per sanguinem redempturum. Quemadmodum & beatus apostolus Paulus ostendit in epistola ad Hebræos cap. 9. dicens: Sine sanguinis effusione non fit remissio. Neesse est ergo exemplaria quidem cœlestium, his mundari: ipsa autem cœlestia melioribus hostijs, quàm istis. Et cap. 7. Nihil enim ad perfectū adduxit lex: introductio uero melioris sp̄s, per quā proximamus ad Deum. Et quantum est non sine iureiurando, alij quidem sine iureiurando sacerdotes facti sunt: hic autem cū iureiurando per eum, qui dixit ad illum: Iurauit dominus & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum. Tale igitur sacrificium Deo offerri oportebat, quod iam non portenderetur Christum in carne venturum, & sanguine suo orbem redempturū, sed quo manifestaretur in carne uenisse, & pro redemptione nostra sanguinem suum inestimabile pretium, Deo patri in ara crucis effusum obtulisse. Quisquā benedictus animaduertet, nunquam fuisse legem sine sacrificio, (siquidem per sacrificium Deo debitum obsequium reddimus, & illius diuinitati testimonium ferimus, & necessarium cultum impendimus) profecto manifestè intelliget sacrificium necessarium esse in lege gratiæ, nec aliud reperiet, quod legi gratiæ sit magis congruum, & Deo pro nobis semel oblato dignum, præter quàm quod tenet sancta mater ecclesia corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi. In omni autem lege sacrificium Deo oblatum est: nec unquam lex aliqua fuit sine sacrificio.

In omni lege sacrificium.

In lege naturæ uouerat offerre Abel iustus primogenita gregū, prout habetur Genes. cap. 4. Factumq; est post multos dies, ut etiā Caim offerret de fructibus terræ munera domino.

Abel

Abel quoq̄ obtulit de primogenitis gregis sui & de adipibus eorum. Quis quæso docuit eos dño offerre munera? offerre Abel sacrificia? Vides igitur lege naturæ hosce primos homines in Dei cultū munera & sacrificia offerentes. Vnde ergo hæretice affirmare audes nunq̄ sacrificiū in ecclesia catholica extitisse? Post diluuiū Noë altare excitat, offert q̄ de animalib⁹ mundis sacrificiū Deo. Quis illi præcepit offerre animalia & volatilia munda? Quis illi erigere altare iussit? Et odoratus est dominus (inquit scriptura) odorē suauitatis. Vnde ergo hæretice somniasisti nō habuisse vnquam ecclesiam catholicam sacrificium? Offert Melchisedec panē & vinum domino pro Abrahamā, erat enim sacerdos Dei altissimi: & Abrahamā illi offert decimas omniū. Vnde ergo hæretice ed impudētiae euectus es, vt affirmes ecclesiā catholicā semper sacrificio destitutā? Si legē scriptā euoluas, totā sacrificijs repletam inuenies: sacrificiū mane, sacrificium vespere, sacrificiū in sabbato, sacrificium in calēdis, in pascha, sacrificiū in Pentecoste, sacrificiū in festo tubarum, sacrificiū in festo expiationis, sacrificiū in festo tabernaculorū. In Numeris hæc habetur cap. 28. & 29. præter sacrificiū pro peccatis sacerdotū, principum, & totius populi, de quibus habetur mentio Leui. ca. 4. & illa oblatio solennis capri emissary, Leui. 16. et illa de vacca rufa, Nu. 19. Ne dicas ergo hæretice nunq̄ habuisse ecclesiam catholicā sacrificiū. Hoc enim esset detrabere legi gratiæ, & eā statuere inferiorē lege Moysaica & naturali: nec haberi vnde cultū Deo debitū reddat sacrosancta mater ecclesia, quæ supra firmā petram est edificata, & in cuius sacrificij monumentū tot in lege naturæ & scripta sacrificia præcesserūt. Ceterū quibus verbis referā illud admirabile testimoniū legis, quo sanctissimi corporis dñi nostri Iesu Christi sacrificiū in eucharistia cōtenti prefiguratur, planè ignoro: tamē sufficiat dicere, & si minus quā pro rei dignitate dicatur. Volens ergo altissimus sacrificium corporis vnici filij sui in mundum venturi in omni lege quæ præcesserat designare, & lineis certissimis præfigurari (quatenus ostenderetur certissime sub speciebus panis & vini, corp⁹ eius & sanguinē cōtineri) elegit in lege naturæ Melchisedec regē & sacerdotem: qui non agnorū sanguinem & adipē, velut Abel, sed panem & vinum domino in sacrificiū offerret. Etiā in lege Moysi cuius omnia sacrificia per animalium sanguinem perficiebantur, in typum sanguinis Christi, qui in cruce effundend⁹ erat, voluit dñs sacrificium corporis Christi in eucharistia cōtenti mirabiliter præfigurare. Præcepit q̄ Moysi facere mensam de lignis sethin, deauratā auro mundissimo, & per circuitum habentē labiū aureū. Et pones, inquit, super mensā panes propositionis in cōspectu meo semper. Hæc habentur Exo. ca. 25. quod in Leui. cap. 24. expressius explicatur, dicente domino Moysi: Accipies quoq̄, similes, & coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas: quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram domino statues, & pones super eos thus lucidissimum, vt sit panis in monumentū oblationis domini. Per singula sabbata mutabuntur coram dño, suscepti à filijs Israel federe sempiterno, erūt q̄ Aaron & filiorū eius, vt comedāt eos in loco sancto, quia sanctū sanctorū est de sacrificijs dñi iure perpetuo. In omnibus his verbis manifestū exemplar sanctissimi sacramenti corporis domini habetur. Mensa altare est, & ea eligitur mundissima. Panes propositionis, sanctissimū sacramentum designant, qui super mensam statuuntur, quoniam in altari dominico eius corpus offertur, & pro infirmis adseruatur. Thus lucidissimum superponitur, adstruendum diuinitatem Iesu in ipso sanctissimo sacramento contineri. Quandoquidem thus à regibus in

diuinitatis testimoniū in cunabulis posito domino oblatū est: & thus præcipitur concremari
 per Aaron mane & vespere coram domino, Exo. 30. cap. Quod autē ait, ut sit panis in me-
 numentū oblationis domini, luce clarius manifestatur. Panes istos propositionis præsefer-
 re typū oblationis, quā in vltima cœna dñs sui sacratissimi corporis & sanguinis facturus erat.
 Quod autem panes semper sunt super mensam, denotat sanctissimum sacramentum continuo
 in ecclesia adseruandum, & per singula sabbata nouum conficiendū. Quod autem à sacerdo-
 tibus edi præcipitur, missam designat, quā celebrant sacerdotes. Quod autē dicitur de sacri-
 ficijs legis hoc esse sanctum sanctorū, plane ostendit sanctū sanctorū dominū in eucharistia
 mirabili sacramento in cuius præce debāt figuram contineri, & sacrificiū esse omnium excel-
 lētissimū. Ceterum subcinericius ille panis, in cuius virtute ambulauit Helias quadraginta
 diebus, & quadraginta noctibus vsq; ad montē Dei, ab angelo illi adductus, 3. Reg. 19. hoc
 idem significabat. Idem Manna Iudeis datum Exo. 16. cap. Illud autem somniū, quod in
 reuelationē futuræ victoriæ per Gedeonem, factū est cuidam Israëlita, Iudicum. 7. idē quo-
 dam præagij signo portendebat. Vidi (inquit ille) somnium, & videbatur mihi quasi subci-
 nericius panis exhor deo volui, & in castra Madian descendere. Cūq; peruenissent ad taber-
 naculum, percussit illud, atq; subuertit, & terra funditus coæquauit. Respondit verò iscuilo
 quebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis filij Ioas viri Israel. Sufficeret utiq; tot
 ostendisse huius sanctissimi sacramenti figuras, totq; sacrificia in lege naturæ & scripta: ta-
 men ut veritas lucidius manifestetur, ipsiq; hæretici confusi abeant, adhuc prophetarū ora-
 cula dignissima discutiamus. Dauid ps. 22. ait: Parasti in conspectu meo mensam, aduersus
 eos qui tribulant me. Quis vnquam conspexit mensam in inimicos armatam, domini excep-
 ta mensa salutaris: in qua eius corpus sacratissimum sumitur, & sanguis potatur. Hæc enim
 demonibus terribilis est, carnem domat, subicitq; sub pedibus manducantium mundum, om-
 nemque animæ hostē. Profecto ciborum carnalium mensa haud quaquam potest à tribula-
 tione eripere, neque hostes suppressere: altare verò in quo offertur domini corpus, mensa est
 aduersus omnes hostes, qui tribulant nos. Eodē corde præago ps. 41. ait: Fuerūt mihi lacry-
 mæ meæ panes die ac nocte, dū dicitur mihi quotidie: vbi est Deus tuus? Hæc recordat^r sū,
 & effudi in me aiām meā, quoniā transibo in locum tabernaculi admirabilis vsque ad do-
 mum Dei. Quomodo verò transibit in domum Dei, & quomodo ibi Deum suum inueniet,
 continuo pronunciat dicens: In voce exultationis & confessionis, sonus epulantis. Qui epu-
 latur, non cātat, nisi sacerdos: dum sacrificium solenne domino offert corporis & sanguinis
 domini. Idem ps. 109. de Christo dicit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinē Mel-
 chisedec. Et ps. 115. Quid retribuā dño, pro oibusquæ retribuit mihi: calicē salutaris accipia,
 & nomē domini inuocabo. Et ps. 110. Memoriam fecit mirabiliū suorū, misericors & mise-
 rator dñs, escam dedit timentibus se. Hæc est escat imentiū Deū, quæ in eius memoriā præci-
 pitur sumi. Hic calix gratiarum actionis, corpus scilicet & sanguis Christi quod in diuinis-
 simo sacramento continetur. Propheta enim Zacharias cap. 9. postquam dominum in pau-
 pertate venturum vaticinatus est, & regem illum futurum & in sanguine testamenti edu-
 cturū vinctos cōcludit, dicēs. Quid enim bonū eius est, & quid pulchrū eius, nisi frumentū
 electorum, & vinum germinans virgines? Quid autem existimari potest frumētum electo-
 rum, bonum & pulchrum eius, præter sanctissimum corpus eius? quod est bonū eius & pul-
 chrum

chrum eius, quod sub panis speciebus cibus est electorū. Atqui vinū faciēs castos, quis vniq̄
 vidit? cum apostol' dicat: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria: præter vinū istud, sub cu-
 ius tantū speciebus sanguis dñi continetur. Quòd si Dauidē Zachariæ addamus idē lucidi-
 us intuebimur. Ait namq̄ ps. 22. Et calix meus inebriās, quā præclarus est. Hic calix su-
 mentes ex eo reddit castos, quoniā præclarus est: & inebriās, qđ à corporeis & terrenis reb⁹
 sumentes alienos reddit. Hoc sacrificium, Malachias propheta diuino spū afflatus, attesta-
 tur dño nimis valde acceptū, vt pote mūdissimū, inq̄ omnē terrarū orbē offerendū, ca. pri. di-
 cens: Ad vos o sacerdotes, qui despicitis nomē meū, & dixistis: In quo despeximus nomē tu-
 um? Offertis super altare meū panē pollutū, & dicitis: In quo polluimus te? In eo quòd dicitis,
 mensa dñi despecta est. Si offeratis cæcū ad imolandū, nonne malū est? & si offeratis clau-
 dū & languidū, nonne malū est? offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciē tu-
 am, dicit dñs exercitūū. Et nūc deprecamini vultū Dei, vt misereatur vestri: de manu enī
 vestra factū est hoc, si quo modo suscipiat facies vestras, dicit dñs exercitūū. Quis est in vobis
 qui claudat ostia, & incendat altare meū gratuito? Non est mihi voluntas in vobis, dicit
 dñs exercitūū: & munus non suscipiā de manu vestra. Reprobatis tādē sacrificijs veteris le-
 gis: prout ex supra dictis verbis manifeste apparet, sacrificiū mundū, quò placetur, in omnē
 orbē offerendū pronuntiat, dicens: Ab ortu enim solis vsq̄ ad occasū, magnū est nomē meum
 in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio mūda: quia magnū
 est nomē meū in gentibus, dicit dñs exercituum. Malū aut̄ aliud sacrificiū est, quod in terra
 gentiū offertur Deo: illo excepto, quod ecclesia ex gentibus præcipue congregata corporis
 & sanguinis dñi offert in oī loco, quod hic oblatio mūda dicitur, eo quòd supra omnē mundi-
 ciū mundus est, qui offertur dñs noster Iesus Christus: cetera aut̄ gentiū oblationes idolis,
 non Deo vero immolabantur, & sic immundissimæ reddebantur. Tantis itaq̄ oraculis diuī
 nissimū sacramentum pronuntiatum, tantisq̄ figuris & sacrificijs ostensum est, quando quis-
 dem id vnum è tribus est, quæ in Deo opt. max. admirari decet. Primum, quòd se hominē fe-
 cerit, propter nos miseros homines. Secundum, quòd homo factus dignatus sit pro homini-
 bus in cruce mori. Tertium, quòd corpus quod pro nostra salute sumpsit, & in cruce obtulit,
 dignatus sit nobis in sacrificium tradere sub speciebus panis & vini: idque nos in sui memo-
 riam celebrare, & sumere præcipit. Quod in euangelio manifestissimis verbis ostendere vo-
 luit, dicens: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis
 eius sanguinem, non habetis vitam in vobis, Ioan. cap. 6. Sumptionis corporis & sanguinis
 domini verba clariora reddi non possunt. Attendāt hæretici & conuertantur. Nam neces-
 se est fateri hæc domini verba: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis
 eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Porrò dominus sciens, quæ ventura erant
 schismata in ecclesia sua, & hæreticorum scandala, de sanctissimo sacramento ita apertissi-
 mis verbis locutus est, vt nemo ambigere possit, corpus & sanguinem suū in diuinissimo sa-
 cramento haberi: proposuitque tres euangelistas, qui corporis & sanguinis sui consecratio-
 nem irrefragabilibus eisdemq̄ verbis referrent. Beatum enim euangelistam Ioannem ser-
 monem de sanctissimo sacramento referentem induxit, postremo & beatum apostolum Pau-
 lum idem proclamantem: vt iā diuini sacramenti veritas non ex ore duorum vel trium con-
 stet, imò ore quorūque prorsus sit manifesta. Aduertendum autem, quanta cura de hac cæna

Tij dominus

dominus cū suis discipulis locutus est, prout refert beatus *Matthæus* cap. 26. dicens: *Ite in ciuitatē ad quendam, & dicite ei: Magister dicit: Tempus meū prope est, apud te facio pascha cū discipulis meis. Et beatus *Marcus* dicit: Ite in ciuitatē, & occurret vobis homo lagenā aqua barulans: sequimini eum, & quocunq; introierit: dicite dño domus, quia magister dicit: Vbi est refectio mea, vbi pascha cum discipulis meis manducē? Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum grāde stratum, & illic parate nobis. Beatus autē *Lucas* cap. 24. dicit, hos discipulos fuisse *Petrū* & *Ioānē*: & refert ea quæ beatus *Marcus* de cœnaculo grandi strato, eo qđ dominus præcipuos apostolorū ad hanc vltimā cœnā parādā misit. Quā in domo magna & strata celebrare voluit: nempe ostendens, rem magnam se facturū in illa. Quod & beatus *Ioānes* satis ostendit, cū ante consecrationem panis & vini, & in corpus suum & sanguinē transsubstantionem, pedū lotionem præmittit: & dominū *Petro* dixisse: Qui lotus est, nō indiget nisi vt pedes lauet: denotans, quā a puritate ornari debeat, qui corp⁹ domini sūpturus est. Deinde beatus *Lucas* refert dominum illa verba dixisse: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscū, ante quā patiar. Non enim qui iam alias paschales celebritates cū discipulis egerat, tanto nūc desiderio flagraret hanc celebrādi, nisi aliquid magnū & inconsuetū peragendū esset, cuius rei indicium & verba ipsa & lotio pedū incōsuetā præferebāt. Tūc (ait beatus *Matthæus*) accepit *Iesus* panem, & bñdixit, ac fregit: dedit q; discipulis suis, & ait: Hoc est corpus meū. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicēs: Bibite ex hoc omnes: Hic enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionē peccatorum. *Marcus* vero ait cap. 14. Accipit *Iesus* panē, & benedicēs fregit, & dedit eis, & ait illis: Sumite, hoc est corpus meū. Et accepto calice, gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Et beatus *Lucas* cap. 22. ait: Et accepto pane, gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens: Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Nunc autem vniuersus sit orbis testis inter ecclesiam catholicam et hæreticos. Quibus enim verbis magis expresse dicere potuit *Christus* dominus, corpus suū & sanguinem in diuinissimo sacramento contineri, quā his? Hoc est corpus meum. Hic est enim calix sanguinis mei noui testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur. Nō enī hic dominus parabolis vtitur. Non dixit per similitudinem, exyt qui seminat seminare semen suum. Neque simile dicit est regnum cœlorum homini regi, siue simile est regnum cœlorum homini negotiatori, & his similia. Si hoc vellet, dixisset vtique: similis est corpori meo panis iste: similis est sanguini meo calix iste. At non sic inquit, quinimo omnino adfirmans corpus suum in sacramento contineri, ait: Hoc est corpus meum: & omnino certissimū asserens in calice suum esse verum sanguinem, ait: Hic est enim calix sanguinis mei noui testamenti. Non mihi hæretice dicas, hoc vel illo modo isthæc verba esse accipienda: *Christus* ipse tibi adfirmat: Hoc est corpus meum. Noli verbis contendere. Hæc enim domini verba ita perspicua sunt, vt nullum ænigma includant. Nec aliud innuunt, præter id quod sonant: Hoc est corpus meum. Sapientia patris hæc verba protulit. Omnipotens *Iesus* potest hoc perficere, & mirabiliter sub panis & vini speciebus includi & contineri. Deniq; id facere potest, sapiens est, & propria verba proferre nouit. Ipse ait: Hoc est corp⁹ meū.*

Quid tu hæretice verba dñi flētis? & peruicaciter aliorū torques? Tene qđ dixit dñs, nec aliud suspiceris: Hoc est, inquit, corp^o meū. Hoc reuera precipit in sui memoriā fieri. Ergo hæretice desine ab ira, & derelinque furorē: noli æmulari vt maligneris, hoc est corpus meū. Sic credito, sic fide itegra dñi verbis accedito. Tres euāgelistæ fallere nō possūt, sed nec vn^o quidem. Sic intelligito, quemadmodū audis: Hoc est corpus meū. Hic est enim calix sanguinis mei, qui pro vobis & pro multis effūdetur in remissionē peccatorum. Si verò adhuc tibi: tres nō sufficiunt testes: audi beatum apostolum Paulū pri. ad Corinthios. II. ca. ita dicentē Primū quidem cōuenientibus vobis in ecclesiā, audio scissuras esse iter vos, & ex parte credo. Nam oportet & hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. Iam beatus apostolus Paulus hæreses præsaſiebat, & forte sp̄ritu iam præuidebat eos, qui ipsū diuiniſimum sacramentū negaturi erant: quoniā continuo subijcit: Conueniētibus ergo vobis in vnū, iam nō est dominicā cœnā manducare. Ecce, vt memoriā agit dñicæ cœnæ, & eā in ecclesia celebrandam affirmat. Vnus quisq; enī suā cœnam præsumit ad manducandū. Et alius quidem esurit, alius autē ebrius est. Nunquid domos nō habetis ad manducandū & bibendū? aut ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui nō habēt? Quid dicā vobis? Lau do vos? In hoc non laudo. Reprehensis igitur Corinthijs quòd corpus dñi in ecclesia nō susciperent, prout moris & equū erat, ait: Ego enim accepi à dño, quod & tradidi vobis. Cū vero ait: Accepi à dño, per reuelationem qua raptus est, vsq; ad tertiū cælū intellige. Vt notū oībus sit Christū beato apostolo Paulo inter cætera reuelasse corporis & sanguinis sui mysteriū, & in diuiniſsimo sacramento sub speciebus panis & vini contineri. Sic namq; ad Galatas cap. pri. inquit: Notū enim vobis facio fratres, euangelium, quod euangelizatū est à me, quia nō est secundum hominē: nec enim ego ab homine accepi illud, neq; didici: sed per reuelationē Iesu Christi. Nūc igitur quid illi dominus reuelauerit audiamus: Quoniā dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite, & manducate, hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam cōmemorationem. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est, in meo sanguine: hoc facite quotiescunq; bibetis in meam cōmemorationem. Ecce verba, quæ beatus apostolus Paulus refert sibi Christū dominū reuelasse, de mysterio corporis & sanguinis sui in sanctiſsimo sacramento contentorū. Deinde Corinthijs inculcat Paulus, quæ reuerentia corpori & sanguini domini sit exhibenda: docens illos ne ad dñi mensam accedant, veluti domi ad sua ferula: Quotiescunq; enim, ait, manducabit is panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annuntiabit is, donec veniat. Itaque quicumque manducauerit panem hunc, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini: ac si dicat, reus erit eo quòd corpus & sanguinem domini recipit indigne. Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim māducat, & bibit indigne, iudiciū sibi māducat & bibit, non diiudicans corpus dñi. Hoc est, nō discernens à cæteris cibis, sed impræparatus & peccatis repletus accedens. Et pri. Corinthiorū ca. 10. expressiſsimis verbis fatetur corpus domini in sanctiſsimo sacramento contineri dicens: Calix benedictionis cui benedicimus, nōne cōmunicatio sanguinis Christi est? & panis quē frangimus, nōne participatio corporis dñi est? Nihil igitur āplius obloquaris hæretice, audi beatū apostolū Paulū, quæ illi de diuiniſsimo sacramento reuelata sunt differentem. Nouerat verba domini beatus Paulus: &

T ij postquam

postquam verba eadē, quæ beati euangelistæ de consecratione corporis & sanguinis domini tradiderant, retulit: ipsis Corinthijs infert, quemadmodū absq̄ peccato illos oportet domini corpus suscipere: docēs quòd iudicium sibi manducāt & bibūt, qui letali culpa obnoxij corp̄ dñi sumunt, nullū facientes discrimē tanti sacramenti à cæteris cibus. De hoc aut̄ diuiniſſimo sacramento dominus ipse solennem habuit sermonē, quē beatus Ioannes scribit cap. 6. dicēs. Caro enī mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Nec simile est illd̄ Ioa. 5. Ego sum vitis vera. Quoniā cum dixisset: Ego sum vitis vera: ad differentiam illius vitis, quæ conuersa est in amaritudinem, & fecit labruscas: addit vera: Quibus vt ostenderet, se vitem per similitudinē, & nō proprietatē nūcupasse, tulit aliud simile, dicens: Et pater meus agricola est. Et addit: Ego sum vitis, & vos palmites. Non vtiq̄, apostoli erant lignei palmites, nec pater cælestis est vilis humūculus agricola, sed per similitudinē hæc dicuntur. Quemadmodum dominus Ioa. 10. ait: Ego sum ostium, nec enim ostium ex tabulis compactum est dñs. Hic aut̄ cū ait: Caro mea vere est cibus, nō addit aliud per similitudinē, sed persequitur veritatem cibi & potus, dicēs: Qui manducat meā carnē, & bibit meū sanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo, propter patrē: & qui māducatur me, & ipse viuet propter me. Hic est panis, qui de cælo descendit. Nō sicut manducant rūt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem viuet in æternū. Præbet panis iste vitam æternam, habet ergo in se illam: aliās non posset præstare, quod nō haberet. Obstruatur ergo hæreticorū os loquētū iniqua, nec eorum vesanis opinioibus adhærēdū, cū aiunt metaphoricè dominū hic fuisse locutum: quoniam non videtur oculis dōmnicum corpus in sacramento. Sic enim nugari aliquis posset, metaphoricè dñm dixisse: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spū sctō: quoniā baptismū effectus corporeis oculis nō apparet: essetque baptismus metaphoricus, quod sūma stultitia esset, assenerare. Ita & remissio peccatorū paralytico a dño condonata: Remittuntur tibi, inquit, peccata tua, esset metaphorica, quoniā carnis nō patet oculis. Quin & paradus latroni promissus, eadē ratione esset metaphoricus, quia nemo vnq̄ corporeis oculis illū in paradiso conspexit. Occurrūt & id gen̄ alia, quæ sūma inſania esset huiusmodi interpretari. Quod aut̄ sepe sacrosctā mater ecclesia à tēporibus apostolorū ita crediderit, beatus Dionysius attestatur cap. 2. Eccle. Hierar. dicens: In fine aut̄ omniū sūmus sacerdos ad sacratissimā eucharistiā vocat perfectū, & perfectū inorū mysteriorū ipsi tradit cōmunionē. Vides sūmū sacerdotē episcopū appellari: Vides sacratissimæ eucharistiæ cōmunionē tradi baptizato adulto. Vbi etiā ritū celebratiōis missæ eodē lib. cap. 3. exponit, dicēs: Sūmus quidē sacerdos orationē sacrā super diuinū altare perficiēs, ex ipso adolere inchoans in onē venit sacri chori ambitū. Rediensq̄ iterū ad diuinum altare incipit sacram psalmorum melodiam concinente ei psalmificam sacram orationem omni ecclesiastica dispositione. Et post alia quæ ibi sequuntur, dicit: Accipiens verò & tradens diuinam communionem: Nō vtique diuinam diceret, si non in illa verū Christi corpus diuinitate coniunctum contineretur. Quod iterum repetit in eiusdem tertij cap. Theoria, dicens: Dum consecrat, sacrificat diuiniſſima, sub cōspectu ducēs Iesum Christū inuisibile, accipiēs autē & tradens diuinam cōmunionem. Ecce communionem diuinam. Ecce Iesū Christū inuisibilem cōtentū in diuiniſſimo sacramento. Et iterum eodē lib. cap. 6. ait: Propter quod & sacerdotibus ordinibus in sacræ communicatiuis suis sanctificationibus, in fine sanctissimarū suarum oblationum

ὁ ἱεροῦρχος
ἱεροτάτης ἐυ-
χαρίστιας.

μεταρχὸς
δὲ καὶ
μεταλόγιστος
θεοῦ ἁγίου καὶ
παντός.

oblationum sanctissimæ eucharistiæ cōmunio traditur a consumante eos summo sacerdote.
 Et Cyprianus lib. epistolarum. 2. epist. 3. ait: Nam quis magis sacer dos dei sūmi quā domi
 nus noster Iesus Christus, qui sacrificiū Deo patri obtulit. Et obtulit hoc idē qđ Melchisedec
 obtulerat, id est panē & vinū, suū scilicet corpus & sanguinē. Libro aut̄ pri. 2. epist. idē beat̄
 martyr Cyprianus ait: Quos excitamus & hortamur ad plū, nō inermes & nudos relinqū
 mus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus. Et cū ad hoc fiat eucharistiā
 ut possit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra aduersariū volumus, munimēto do
 minicæ saturitatis armemus. Et paulō infra dicit: Sacerdotes sacrificia Dei quotidie celebra
 mus. Idē libro. 3. epistola. 15. inquit: Illi cōtra euangely legem, vestrā quoq; honorificā peti
 tionem, ante actā penitentiā, ante exomolegesim grauissimi atq; extremi delicti factā, an
 te manū ab episcopo & clero in penitentiā ipositam, offerre pro illis, & eucharistiā dare, id
 est sc̄lūm dñi corpus profanare audeant? cū scriptū sit: Qui ederit panē aut biberit calicē dñi
 indigne, reuserit corporis & sāguinis dñi. Idē in orationē dōnicam, versu: Panē nostrū quo
 tulianū da nobis hodie, dicit: Quando ergo dicit in æternū viuere si quis ederit de eius pane:
 ut manifestū est eos viuere, q̄ corp̄ eī attigūt, & eucharistiā iure cōmunicatiōis accipiūt:
 ita cōtra est timēdū & orādū, nedū quis abstentus separatur à Christi corpore, procul remā
 neat à salute, cōminatē ipso & dicente: Nisi ederitis carnē filij hoīs, & biberitis eius sāguinē,
 nō habebitis vitā in vobis. Et idē beatus martyr Cyprianus in sermone de cœna dñi inquit:
 Significata olim à tempore Melchisedec prodeunt sacramenta: & filijs Abrahæ facientibus
 opera eius sūmus sacerdos panē profert & vinū. Hoc est, inquit, corpus meū. Manducaue
 rant & biberant de eodē pane secundū formā visibilem. Sed ante verba illa, cibus ille cōmun
 nis tantū nutriendo corpori cōmodus erat, & vitæ corporali subsidium ministrabat: sed ex
 quo à dño dictum est, hoc facite in meam cōmemorationem: hæc est caro mea, & hic sanguis
 meus, quotiescunq; his verbis, & hac fide actum est, panis iste substantialis & calix benedi
 ctione solenni sacratus, ad totius hominis vitā salutemq; proficit, simul medicamentū & ho
 locaustū ad sanandas infirmitates, & purgādas iniquitates existens. Manifestata est etiā
 spiritalis & corporalis cibi distantia: aliud fuisse quod prius est appositum & consumptū,
 aliud quod à magistro datum est & distributū. Mox paucis interpositis ait: Panis iste quē
 dominus discipulis porrigebat non effigie sed natura mutatus, omnipotētia verbi factus est
 caro. Et sicut in p̄sona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita sacramēto visi
 bili ineffabiliter se diuina infudit essentia: ut esset religioni Christianæ circa sacramenta de
 uotio, & ad veritatem cuius sacramenta sunt sincerior pateret accessus. Et sicut panis cōm
 munis quem quotidie edimus, vita est corporis: ita panis iste supersubstantialis vita est ani
 mæ, & sanitas mentis. Et infra eadem serie: Eius igitur, inquit, carnis huius quædam
 auaritas est, & quoddam desiderium manendi in ipso. Perpes est hoc sacrificium, & sem
 per manens holocaustum. Panis iste angelorum omne delectamentum habens virtute
 mirifica, omnibus qui digne & deuote sumunt, secundum suum desiderium sapit, &
 amplius quā manna illa eremi implet & faciat edenicum appetitus, & omnium
 carnalium saporum irritamenta: & omnium exuperat dulcedinum voluptates. Hæc in
 Christi cōmemoratione retractantur à fidelibus, & defæcatis animis. Carnis eius edu
 lum non est horroni sed honori: potūque sancti & sanctificantis sanguinis spiritus delecta

tur. Sed & beatus Augustinus idem fatetur libro 9. confessionum, cap. 12. loquens de impensis pro defuncta matre precibus: Nam neq; in eis precibus quas tibi fundimus, cum offerretur pro ea sacrificium precij nostri, iam iuxta sepulchrum posito cadauere priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet. Et capit. sequenti ait, referens matris preceptum de illius memoria facienda in celebratione corporis domini: Nulla illi cura de eligendo sepulchro fuerit: non ista mandauit nobis, sed tantummodo memoriam sui ad altare tuum fieri desiderauit, cui nullius diei prætermisione seruierat: unde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis. Hinc manifeste colligitur, sacrificium altaris corporis & sanguinis domini offerri etiam pro defunctis beati Augustini tempore: Et lib. 8. de ciuitate Dei, capit. ultimo: Quis audiuit aliquando fidelium, inquit, stantem sacerdotem ad altare, etiam super sanctum corpus martyris ad Dei honorem cultumque constructum, dicere in præcibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane: cum apud eorum memorias offerat Deo, qui eos & homines, & martyres fecit, & sanctis suis angelis cælesti honore sociauit. Et lib. 10. cap. 20, inquit, de Christo: Per hoc & sacerdos est offerens ipse & oblatio, cuius rei sacramentum quotidianum voluit esse ecclesiæ sacrificium. Et li. 22. ca. 8. miraculum narrat de oblato sacrificio corporis Christi, fere his verbis: Vir tribunitius Hesperius qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundū Cube di appellatū: vbi cum afflictione animi malum & seruorū suorum domum suam spirituum malignorum vim noxiā per peti comperisset, rogauit nostros me absente presbyteros, vt aliquis eorū illo pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificiū corporis dñi, orans quantū potuit vt cessaret illa vexatio, deoq; protinus miserāte cessauit. Idē beatus Augustin⁹ episc. 20. ait: Vota verò sua sacrificiū vult intelligi corporis sui quod est fidelium sacramentum. Et libr. prim. contra Parmenianū ca. 6. ait: Sacrificia ergo impiorū eis ipsis oberūt, qui offerunt impie. Nā vnū atq; idem sacrificium propter nomen domini, quod inuocātū & semper factum est, tale cuique sit, quali corde ad accipien dū accesserit. Qui enim māducat, & bibit indigne, iudiciū sibi manducat & bibit, Non ait alijs sed sibi. Qui ergo manducat digne & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Idem lib. 2. contra Petilianum cap. 55. Hi utique, inquit, dicturi sunt: In nomine tuo manducauimus & bibimus: & audituri, non noui vos: qui corpus eius & sanguinē in sacramento manducant & bibūt. Et idem in præfatione ps. 68. inquit: Quod admonuit etiam Ioannes euangelista, qui imminente passione, cum veniret dominus ad cœnā, qua comendauit sacramentum corporis & sanguinis sui, ita loquitur. Beatus autem Ioānes Chrysol. tomo 5. home. 2. ait: Filius autem Dei ascendens suam nobis carnem dimisit. Ne igitur decidamus, neque lamentemur, neque temporum difficultatē timeamus. Qui enim sanguinem suum pro omnibus effundere non recusauit: & carnem suam, & rursus ipsum sanguinē nobis cōmunicauit, nihil pro salute nostra recusabit. Quid igitur amplius dicā de hoc diuinissimo sacramēto? Deficiet profecto tps, si omnium antiquorū & grauissimorū autorū sententias huc adducere vellē. Nec quidē opus est āplius immorari, cū tot figuris sit hoc diuinissimū sacramētū præfiguratū, tot vaticinijs prophetarū ostēsū, tantaq; luce verborū à Christo dño institutū: & ab eodē, vt beatus refert Ioānes, toties prædicatum, atq; adeò ab ipsis apostolis commendatum: à doctōribus deniq; orthodoxis, & ab ecclesia catholica vbiq;

semper veneratum. Nulla enim unquam, prout in initio huius tractatus retulimus, fuit lex, in qua sacrificia deessent. Quapropter in lege gratiae, ipse autor salutis & gratiae dominus noster Iesus Christus, sacrificium istud altissimum nobis donare voluit: & quod semel in cruce obtulit patri, eidem iugiter offerri instituit: ne tanti amoris & dignationis memoria, alio reduceretur in mentem sacrificio, quam eodemmet corpore & sanguine, quæ ipse pro nostra salute tradidit. Hæc autem sublimia ac suprema mysteria, quippe quod Deus factus sit homo, & quod pro nostra salute, & ut nos Deo conciliaret, crucis tormentum subiret, non alio erant sacrificio recolenda, quam eodem vero corpore & sanguine, quæ in nostræ redemptionis præteritum & animarum expiationem fuerat semel in cruce æterno patri oblatum. Non ergo habet quid nobis obijciat hæreticorum vulgus, cum verbis domini credimus: Hoc est corpus meum. Quod tres simul euangelistæ testantur. Non est quid improperent, cum dominus diuinissimi huius sacramenti prædicator existat, beato Ioanne cap. 6. referente: Caro, inquit, mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Cui omnes prophætæ testimonium perhibent. Sic & beatus apostolus Paulus clamat: Panis quem frangimus, participatio corporis domini est: & calix cui benedicimus, participatio sanguinis Christi est. Sic & eius discipulus beatus Dionysius attestatur, & cæteri quos retulimus ecclesiæ sanctæ martyres & doctores. Sic & ecclesiæ catholica obseruauit ab ipsis apostolorum temporibus ad vsq; nostram ætatem, & sic firmiter obseruabit, vsq; in diem, qua Christus dominus iudicaturus est orbem terrarum: cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS OCTAVVS.

In XVIII. cap. beati Matth.

Idem porro sacerdotes ministri solennes sunt sacramenti baptismi, quod omnium sacramentorum ostium est. Qui enim sacrum baptisma, adhuc non suscepit, nullius alterius sacramenti capax efficitur. Non enim de eucharistia sacra participat, nec à peccatis absoluitur, nec in sacerdotem præficitur, nec moriens oleo sacro perungitur. Cæterum cum per ianuam sacramentorum baptismum videlicet, in ecclesiam fuerit introductus, iam cæteris sacramentis communicat. Dicimus baptismi sacerdotes ministros solennes: quandoquidem in extrema necessitate, quilibet baptizare potest, etiam infidelis. Nec enim lex suprema gratiæ inferiora lege Moysayca ad culpam originalem, & ad omnino peccatum diluendum habet remedia, quinimo potiora. Legimus autem Exod. cap. 4. Sephoram uxorem Moysi circumcidisse præputium filij sui: quando angelus noluit Moysen occidere ob filium incircuncisum, quem secum gerebat: cumque esset in itinere in diuersorio, occurrit ei dominus & volebat occidere eum. Tulit illico Sephora acutissimam petram & circumcidit præputium filij sui, tetigitq; pedes eius, et ait: Sponsus sanguinū tu mihi es. Et dimisit eum postquā dixerat, sponsus sanguinū tu mihi es ob circuncisionē. Cū igitur mulier & ea mater in lege Moysi instante necessitate extrema, poterat eū circuncisionis munus obire, multo magis eadē necessitate urgēte, quilibet poterit baptizare. Atquē minister solennis sacerdos est: cū ipse baptizat omni cū apparatu, pōpa et ritu per ecclesiā cōstituitis, cūq; veritatis baptizati in iugū sacro oleo chrisimatis: & oleo cathecummorū in pectore & inter scapulas

bapti

baptizandum linit. Quod & dominus manifestis verbis insinuauit, dicens apostolis iam ad partem ascensurus: Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, et Spiritus sancti. Quum ergo baptismus committatur discipulis, illi utique & successores eorum precipui & solennes ministri sunt huius sacramenti. Quin etiam Christo predicante baptizabant, prout beatus Ioannes refert ca. 4. dicens: Ut ergo cognouit Iesus, quia audierunt pharisaei, quod Iesus plures discipulos facit, & baptizat, quam Ioannes: quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius. Similiter Act. 2. cap. Cum Iudaei in die Pentecostes plenos Spiritu sancto discipulos conspexissent, ea re attoniti Petro predicante dixerunt: Quid faciemus viri fratres? & beatus Petrus: Pœnitentiã, inquit, agite: & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum. Et qui receperunt sermonem eius baptizati sunt, & apposita sunt animarum circiter tria milia. Nec obliuioni tradendum, quod beatus Petrus adultis primo precipit pœnitere, nepe ab infidelitate & cæteris peccatis mortalibus, ut per aquam baptismi remissionem consequantur & gratiam. Sacri baptismi ritum beatus Dionysius martyr, beati apostoli Pauli discipulus cap. 2. Eccles. hierar. describit, dicens: Et qui accipit eum, hoc est baptizandum, ducit ad Hierarcham cognominatum, qui ad virum aduenientem accedit & interrogat eum, quid volens venit: eo vero religiose accusante, iuxta anadochi traditionem, incredulitatem, ignorantiam veri boni, à diuina vita desidiam. Et hierarcha diuinam ei conuersationem introducens, & interrogans, si sic conuersaturus est post confessionem scilicet fidei, imponit eius capiti manum: & signans describi imperat sacerdotibus virum & anadochum, & afferunt sacerdotes unctiois sacrum oleum: & aquam sacris inuocationibus sanctificant: & tribus sanctissimi Chrysmatis cruciformibus effusionibus, ad aquam ducitur: & ipsum summus sacerdos baptizat tribus perficiendi demersionibus. Plura alia beatus Dionysius ibidem recitat de ritu baptismi sacri, quæ longum esset recensere. Hæc dicta sufficiunt ad ostendendum sacri solennis baptismi ritum, quæ ferme usque hodie sacrosancta obseruat mater ecclesia. Preceptum autem baptismi in paulo ante adducta beati Matt. cap. ult. sententia continetur: Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. Et etiam Mar. ult. Qui crediderit (fide intellige viuam charitate formata) & baptizatus fuerit, saluus erit. Et ad Nicodemum refert beatus Ioannes cap. 3. dominum dixisse: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Cæterum quod superest manifestissimis testimonijs ostendendum est aduersus nostri temporis hæreticos, qui baptismum fatentes paruulos baptizandos negant: cum reuera paruulis baptismus maxime sit necessarius. Quod sanè ex ipsius domini verbis baptismum instituentis, si rectè examinentur, colligitur. At namque: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Cum igitur dominus neminem hic excipiat, nec unius horum infantulum: certum utique est, quod quicumque decesserit sine baptismate, non introire in regnum Dei. Quum igitur æquæ incerta sit hora mortis paruulis atque adultis, omnibus haud dubio precipit dominus baptismum suscipere: cum nemo huius sacramenti ex persalutem consequi possit. Id ipsum etiam comprobatur ex inducta domini sententia, quam retulit cap. ult. beatus Matthæus: Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris, et filij, & Spiritus sancti. Paruuli enim & si non doceantur antequam baptizentur, habent anadochos doctos, habent & fidem insusam in baptismum, qua verificatur: Qui crediderit & baptizatus fuerit,

εὐαγγέλιος
id est, suscep-
tor, idem qui
patrinus.

fuerit,
tismo.
illum
regnum
ex aqua
quomodo
natus
verum
maxime
Dionysius
ad hanc
diuinam
nae con-
suetudinem
diderunt
ones
rius
pro e
omni
strif
dem
purg
baue
na in
appe
hanc
aute
stea
quar
cuna
xit.
sed a
mo a
re pr
infan
gust
men
tis
den
dit,
circ

fuerit, saluus erit. Credunt infantes eorū pædagogū spōsione, habentq; fidem infusam in bap-
 tismo. Quod dominus satis innuit: cū dixit Matth. 19. prohibentibus discipulis paruulos ad
 illum accedere: Sinite, inquit, paruulos, et nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim
 regnū cælorum. Regnum enim cælorū nemo quisquā introire possit, nisi fuerit is renatus
 ex aqua & Spiritu sancto. Nolite ergo hæretici prohibere paruulos ad baptismū accedere,
 quorū est regnum cælorū: ad quod nisi baptizati peruenire non possunt: quoniā nisi quis re-
 natus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnū Dei. Adeo autem hoc
 verū est, vt beatissimi apostoli sic verba domini interpretantes, paruulorū saluti baptismum
 maximè necessariū esse intellexerint: eosq; ideo ad baptismū recipi statuerunt. Quod beatus
 Dionysius martyr refert cap. vlt. Eccle. hier. & infideles idem iridentes, quorū loco (quod
 ad hāc rem attinet) subsannatores hæretici successerunt. Aut igitur: Quod autē pueros nōdū
 diuina intelligere valentes sacræ participes fieri diuinæ generationis, & sanctissimorū diui-
 næ cōmunicationis symbolorum: videtur quidem (vt ais) immundis blasphemio risu dignū,
 si audire non valentes edocent summi sacerdotes diuina: & non intelligētibus imagines, tra-
 diderunt sacras traditiones. Et quod adhuc risibilius est, quomodo pro eis alij abrenunciati-
 ones dicunt & sacras confessiones. Oportet tuā hierarchicā intelligentiā non angustia-
 rim errantibus: sed & timens simul & eorū luciducatus gratia diligens defendere aduersus
 pro eis prolatas insidias: proponētē & hoc iuxta legem diuinā, quia non in nostra scientia
 omnia diuina circumscribuntur. Veruntamen & de hoc ea dicimus, quæ quidē deiformes no-
 stri sancti præfectores ab antiqua eruditi traditione in nos adducebāt. Aiūt enim, quod qui-
 dem est verū, quia secundum legem diuinā ducti infantes ad habitum sanctum venire omni
 purgandi errore & immunda vita. Multū hoc diuinis nostris ducibus in animū veniēs pro-
 bauerunt recipi infantes secundū hunc sacrum modū. Habemus igitur secundū legem diui-
 nā infantes esse baptizandos, & sic per beatos apostolos, quos diuinos duces & præfectores
 appellat beatus Dionysius fuisse sancitum. Et beatus martyr Cyprianus lib. 3. Epistolarum
 hanc causam pertractans, epist. 8. ait post plurima in eandem sententiam relata: Porro
 autem si etiam grauisimis delictoribus, & in Deum multum antè peccantibus, cum po-
 stea crediderint remissa peccatorum datur, & à baptismo & gratia nemo prohibetur:
 quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit: nisi quod se-
 cundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contra-
 xit. Qui ad remissam peccatorum hoc ipso facilius accedit, quod illi remittūtur non propria
 sed aliena peccata. Et idcirco frater charissime, hæc fuit in concilio nostra sententia: à bap-
 tismo atq; gratia Dei, qui omnibus misericors & benignus & pius est, neminem per nos debe-
 re prohiberi. Quod cum circa vniuersos obseruandum sit, atq; retinendum: tum magis circa
 infantes ipsos & recens natos obseruādum putamus. De baptismo etiā paruulorū beatus Au-
 gustinus volumē edit. Et ad Bonifatium ait: Quādiu puer intelligere nō potest, valebit sacra-
 mentū ad eius tutelā aduersus cōtrarias potestates: & tamē valebit, vt si ante maioris æta-
 tis vsum ex hac vita migrauerit, per ipsum sacramētū cōmēdata ecclesiæ charitate, ab illa cō-
 dēnatione, quæ p̄ vnū hominē intrauit ī mūdū, christiano adiutorio liberetur. Qui hoc nō cre-
 dit, & nō posse fieri arbitratur, p̄fectō infidelis est. In veteri si quidē lege Deus præcipiebat
 circūcisionē, & eam octauo die fieri statuit dicens, Genes. 17. Infans octo dierū circuncide-

Dei ουκ εστι
 γενομενος, θεοει
 δεϊς ι εροτελε
 σαις.

tur in vobis. Multo igitur amplius in lege gratiæ infantibus remedium contra originale peccatum præstandum est: ne decedentes ab ingressu beatitudinis priuentur perpetuo. Breuissimis verbis hæc redditur ratio, quæ quidem hæreticis insolubilis est: Nempe remedia in lege gratiæ contra originale & actuale peccatum efficaciora & faciliora esse, consentaneum est: cum ad peccatorum deletionem Christus Deus fuerit passus. Traditus est (inquit beatus apostolus Paulus) propter delicta nostra: & resurrexit propter iustificationem nostram. Cuius iugum suauis est, & onus eius leue: cui est honor, gloria, & imperium, cum patre & Spiritu sancto in æternum. Amen.

TRACTATUS NONVS.

In XVIII. cap. beati Matth.

Sunt quidem & alia duo sacramenta, quæ sacerdotum ministerio peraguntur: nempe vinctio olei extremae, & matrimonij sacramenta. Extrema vinctio oleum est ab episcopo consecratum in die cænæ domini intra missarum solennia, pro vnguendis infirmis adseruatum. Eo enim infirmus vngitur instante corporis morte: vt omnes per gratiam eluantur peccatorum macula, si quæ forte animæ in hæserit: puta ad malum pronitas, torpor & ineptitudo ad bonum: & vt Christi athleta ad exitum roboretur & exhilaretur: quod certis verbis peragitur, quibus deprecatur sacerdos infirmo peccata remitti. Porro id sacramentum à domino apostolis traditum, nulli dubium est, quo ipsi deinde vsi sunt. Videtur autem in illo loco signari, quem refert beatus Marcus cap. 6. dicens: Et exeuntes prædicabant, vt pœnitentiam agerent: & demonia multa eiciebant, & vngabant oleo multos ægros & sanabantur. Hoc autem & si euangelista non exprimit à domino institutum: apparet tamen à domino iniunctum apostolis. Quæ enim causa ipsi potius oleo vsi sunt ad vngendos infirmos, quàm vino alioueliquore? quoniam vt vinctio olei veritas portenderetur sic peruncti sanabantur. Huius rei gratia beatus Iacobus apostolus in sua canonica cap. vlt. huius sacramenti promulgator extitit: & causam eandem profert, cum dicit: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. Alleuiatio hæc aliquando est infirmitatis: aliquando verò tristitiæ & cuiusdam horroris, quibus laborat homo dum animam agit. Cæterum beatus Dionysius inducit consuetudinem vngendi defunctos oleo in significationem: quod cum primum sint baptizati, peruncti sunt sacro chrismate. Dicit enim cap. 7. Eccles. Hierar. Post verò salutationem infundit oleum dormienti summus sacerdos. Memento autem quod secum dum sacram theogenesisiam ante diuinissimum baptismum, prima participatio sacri symboli donatur perficiendo post vniuersalè prioris vestimenti depositionem sacre vinctiois oleum. In fine autem omnium nunc super dormientem oleum infunditur, & tunc quidem olei vinctio ad sacra certamina vocat consumandum. Nunc verò infusum oleum manifestat, secundum ipsa sacra certamina militantem & consumatum dormientem. Quemadmodum igitur oleo perunguntur iam dormientes ad significandam victoriam consumatam, quoniam & sacro oleo liniti sunt, dum baptizantur: ita quoque fatendum est à domino nostro Iesu Christo institutum sacre vinctiois extremæ sacramentum: quo iam, prout ex beato Marco retulimus, apostoli circa infirmos vsi sunt. Cuius beatus Iacobus

θεογενεσις,
Id est, diuina
regeneratio.

memi

meminit & effectus salatis, quem refert beatus Marcus. Sic enim Iacobus ait: Et si in peccatis sit, remittentur ei. Quin & experientia docet, inunctos infirmos, si adhuc sensu aliquo vigent, nec ægritudinis vi omnino mente abalienantur, exhilarari: & leuius ægritudinis tedium & dolores, quos patiuntur, ferre. Et si adhuc illis extrema illa non est præfinita dies, citius bene habere. Verum enim uerò, nec ipsi apostoli tali uterentur remedio pro infirmitatibus alleuiandis, nec huiusmodi sacramentum ecclesia traderet obseruandum: nisi à Christo institutum esset. Quin & ecclesia ipsa, quæ semper spiritus Dei moderatur, non tanta celebritate extremæ vnctionis oleum consecraret: & in die tanti mysterij, nisi benè edocta à temporibus apostolorum in sacra extrema vnctione conficienda, adeò perstitisset. Porro matrimonij sacramentū, quo sancta ecclesia utitur, à Christo domino in euangelio institutum fuisse, testatur beatus Matth. sequenti cap. 19. inquit: Et accesserunt ad eum pharisei tentantes eum, & dicentes: Silicet homini dimittere uxorem suam quacunq; ex causa? Qui respondens ait eis: Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum & feminam fecit eos? & dixit: propter hoc, dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna. Itaq; iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. His ver bis ostenditur matrimonium esse sacramentū, cuius solennis minister sacer dos est. Cum verò voluntate contrahatur, possunt adinuicem, nisi intersit canonicum impedimentū, mulier & vir contrahere: & tali inter se mutuo animorum cōsensu, & verbis hunc explicantibus celebrare sacramentum. Prohibentur verò nuptiæ clandestinæ per ecclesiam, non quo ad vigorem sacramenti: sed ne in prohibitis contrahantur gradibus. Proinde qui sic contraxerunt, permanent coniuncti: nec quacunq; ex causa eorū aliquis, separari siue contrahere alibi potest, altero eorum superstite. Quod sanè verba domini expriment, cum ait: Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet: verba scilicet referens ad vinculum sacramenti. Eadem ipsa verba refert beatus Marcus cap. 10. Propter hoc autem & quod Deus coniunxit, magnum significatione hoc sacramentū esse, prædicat beatus apostolus Paulus cap. 5. ad Ephesios, dicens: Sacramentū hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in ecclesia. Hoc Deus approbare voluit præsentia sua, cum ad nuptias Cana Galilææ vocatus processit. Quibus interfuit & beatissima virgo & discipuli domini, vt Ioannes refert 2. cap. Ibiq; ad preces beatissimæ semper virginis matris deficiente vino, fecit dominus illud miraculum conuersionis aquæ in vinum. Vt hinc discant hæretici landare nuptias intra suos terminos: sciantq; nuptijs præferri virginitatem & castitatem. Nam in nuptijs defectus vini apparet, quod per virginitatem suppletur. Bonæ sunt nuptiæ, potior verò castitas, sed & suprema virginitas. Sicq; sacrosancta mater ecclesia semper recta via incedens, vnicuiq; quod suum est tribuit. Nuptias approbat, vide ò hæretice ecclesiæ candorem eximium, illasq; domino consecrat, & nubentibus solemniter benedicit. Insuper matrimonij sacramentum esse fatetur, vnum è septem à Christo domino institutis. Ceterum virginitatem nuptijs præfert, quoniam matrimonio iuncti, tribulationem carnis, secundum apostolum, habebunt huiusmodi: solliciti nempè quæ sunt mundi, & diuisi sunt. Et vxor quidem cogitat quomodo placeat viro: & vir præmeditatur quemadmodū vxori placeat, & sic diuisi sunt. Innupta autē & virgo cogitat quæ dñi sunt, quomodo placeat Deo. Quod & Christus dñs in se & in Deipara matre sua Maria præclarissimo exēplo indicat: dū à deipōsata nascitur, quæ

quæ semper tamen permansit virgo. Dæmon autem cuius sunt membra hæretici, medium tenere non valet. Ecce quosdam hæreticos, quos refert beatus apostolus Paulus, dånantes nuptias, pri. Timot. 4. Nunc alij sunt hæretici qui affirmant omnes oportere nubere. O sathana, tu extrema elatus superbia, ministros tuos non sinis ullũ tenere modum, & euangelio & sacrosanctæ matris ecclesiæ præceptis subijci: quin potius confundis omnia. Nunc damnas nuptias, nunc illicita contubernia nuptiarũ nomine probas. Nescis enim modũ præfigere rebus, donec dominus misericordia sua & precibus sanctæ matris ecclesiæ sponsæ suæ conterat te sub pedibus nostris. Quod fiet velociter gratia ipsius domini nostri Iesu Christi, & mirabili potentia & sapientia sua: cui cũ patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS DECIMVS.
In XVIII. cap. beati Matthæi.

Minister enim sacramenti cõfirmationis, solus episcopus est. Est autẽ confirmatio cõsignatio in fronte cum oleo sacro chrismatismatis per episcopum facta sub certa verborum forma. Verba porrò hæc sunt. N. Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti: vt replearis eodem Spiritu sancto, & habeas vitam æternã, amen. Hoc sacramentum, in quo exhibetur Spiritus sanctus, ad robur & dona eius à Christo domino est institutũ & apostolis traditum. Et quoniam solos apostolos scimus manus super baptizatos imposuisse, & per impositionẽ manuum eorũ Spiritũ sanctum in sic tactos descendisse, solius episcopi est hoc sacramentum ministrare fidelibus. Sunt quibus videtur, & non abs re, dominũ hoc sacramentũ prænotasse: vbi, vt tradit Matthæus cap. 19. dicitur: Tunc oblatis sunt ei paruuli, vt manus eis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos. Iesus verò ait eis: Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: taliũ est enim regnum cælorũ. Et cũ imposuisset eis manus, abiit inde. Et beatus Marcus cap. 10. ait: Et offerebant illi paruulos, vt tangeret illos. Discipuli autẽ cõminabantur offerentibus. Quos cũ videret Iesus, indignè tulit, et ait illis: Sinite paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos: taliũ est enim regnum Dei. Amen dico vobis, quisquis non receperit regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud. Et cõplexans eos, & imponẽs manus super illos, benedicebat eos. Similiter beatus Lucas cap. 18. ait: Afferebant autẽ ad illũ & infantes, vt eos tangeret. Quod cũ viderent discipuli, increpabant illos. Iesus autẽ conuocãs illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos: taliũ est enim regnũ Dei. Nunquã enim tanta cura esset sacris euangelistis tactũ & benedictionem puerorũ exprimere, nisi ali quod sacramentũ prænotaretur in istis. Nec dominus pueros sic tueretur à discipulorum prohibitione, nisi mysteriũ aliquod in suo tactu & benedictione includeretur. Ecclesia scã oleũ chrismale balsamo mixtũ in die cænæ domini per episcopos cõsecrat, duodecim sacerdotibus pontifici assistentibus, indutis vestimentis sacris, veluti si essent celebraturi. Et septem diaconi, totidemq; subdiaconi in albis & stolis pōtifici etiã assistũt: quod episcopus plurimis orationibus & præfatione cõsecrat. Ita quoq; legimus in actis apostolorum cap. 8. Cum audisset apostoli, qd erat Hierosolimis, qd recepisset Samaria verbũ Dei, miserũt ad eos Petrũ & Ioãnẽ. Qui cũ venissent, orauerũt pro ipsis, vt acciperet Spiritũ sanctũ. Nondũ enim in

quenquam

quenquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum. Ecce sacramentum confirmationis, quo roborantur fideles, & Spiritum sanctum suscipiunt, ministratum per manus apostolorum. Et actorum 19. cum beatus Paulus venisset Ephesum, & inueniret quosdam de discipulis, dixit ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus sanctus est, audiuimus. Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptizate. Dixit autem Paulus: Ioannes baptizauit baptizato poenitentiae populum, dicens, in eum qui venturus esset post ipsum, ut crederet, hoc est in Iesum. His auditis baptizati sunt in nomine domini Iesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Quapropter cum per apostolos legitur baptizatis manus impositas: solis episcopis confirmationis sacramentum ministrare traditum est. Ceterum sic fieri solitum in primæua ecclesia testatur beatus Dionysius martyr in eccles. Hierar. cap. 2. tradens quemadmodum baptizandus oleo cathecuminorum ungebatur per sacerdotes, tunc demum per episcopum chrismate confirmabatur. Sic enim ait: Et ad summum exuentibus eum ministris afferunt quidem sacerdotes unctionis sacrum oleum, ipse ante unctionem per signationem ter incipiens: ceterum sacerdotibus virum ungi omni corpore tradens, ipse ad matrem filiolitatis venit, & tunc aquam sacris inuocationibus sanctificans, & tribus sanctissimi chrismatis cruciformibus effusionibus perficiens illam, & chrismatis sanctissimis immisionibus. Et postquam baptizatus est, ait: Accipientes autem eum sacerdotes porrigunt acceptionis anadocho & duci: & cum ipso accipientes vestimenta perficiendorum adunatum ad sacramentum sacerdotem iterum reducunt. Ipse vero Deificantissimo unguento virum signans participem manifestat de cætero sacra perfectissima eucharistia. Ritus autem consecrationis chrismatis eiusdem libri cap. 4. luculenter describitur: Tanta, inquit, synaxeos sunt, & sic bona inuisibilia ad vnum nobis, sicut sæpe diximus Hierarchicæ sacrificantia societatem & coordinationem. Sed est huius æquipotens, altera perfectiua operatio chrismatis hostiam duces nostri quam nominant. Et post pauca inquit: Deinde chrisma summus sacerdos accipiens superponit diuino altari circum velatum à duodecim pennis sacris, reboantibus simul omnibus sanctissima voce sanctum Deo acceptabilium prophetarum inspirationis melodema. Et in ipso perficiente orationem complens, in sanctissimis consecrandorum hostijs, eo utitur ad omnem ferè Hierarchicam perfectiuam orationem. Et in theoria eiusdem cap. ait: Dicamus igitur quomodo est myri compositio. Congregatio est quedam bene spirantium materia in se copiose habens qualitates odoriferas. Deinde proficitur, quemadmodum sanctum chrisma Christum dominum significat. Hæc verò qui legerit profecto manifestè prospiciet, quanta ratione sacrosancta mater ecclesia, sanctum chrisma ex oleo & balsamo mixtum consecrat, & eo in sacramentum confirmationis utitur: postquam in ecclesia primæua sic vsa est sacra sanctorum societas. Quinimo & eo iniunguntur caput & manus episcoporum, dum in antistites consecrantur: prout retulimus, dicentem beatum Dionysium: Eo utitur ad omnem ferè Hierarchicam perfectiuam orationem. Quid hic miseri heretici bis cere audeant? Quid in hoc sacramentum dicere possunt, quod tot autoritatibus confirmari videt? Discant scripturas. Legantque sanctorum doctorum volumina, qui per tempora apostolorum vixerunt, quibus id curæ fuit, eorum ritum ne obliuioni traderetur, literis mandare. Tunc enim intelliget, quanta cura id sacramentum & cetera

beati apostoli ministraverint, quemadmodum à domino Iesu acceperunt. Qui ut multa signa fecisse traditur, quæ non sunt scripta à sacris euangelistis, prout beatus Ioannes testatur cap. 20. ita profecto multa etiam dixit, quæ non fuerunt literis mandata: & si de omnibus sacramentis vel omnimoda sit forma & materia tradita: vel de istis duobus extrema videlicet vñctione & confirmatione signata, & per apostolos executata, per quæ beatum Dionysium satis explicata. Gaudio igitur magno fideles letari decet, cum tantis cernant, quæ sacrosancta tenet mater ecclesia, testimonijs corroborari: sicquæ ab ineunte ecclesia semper in vsu fuisse, & perpetuo ad vsq; finem futurum. Cuius autor qui fallere non potest, ipse est Deus, qui nobis omnia reuelauit per dominum nostrum Iesum Christum eius unicum filium: cui cum patre & Spiritu sancto, est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS VNDECIMVS.
In XVIII. cap. beati Matthæi.

Sacramentum
ordinis.

Quod ordo sacer sit sacramentum à solis episcopis traditum, & à domino nostro Iesu Christo institutum, omnis sacra scriptura docet: supra namque ostendimus tract. 6. huius cap. quod sacerdotes in ecclesia habendi sunt. Est & ordo sacer ex septem sacramentis, quibus sancta ecclesia utitur, vnum: de quo in presenti differendum est. Constat igitur dominum dixisse discipulis: Quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis. Eisdemque post resurrectionem: Accipite Spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. In his autem verbis & gratia confertur, & ligandi atque soluendi potestas: quæ tantum discipulis & eorum successoribus traditur. Igitur manifeste ostenditur sacramentum ordinis sacerdotalis, in quo & gratia & potestas confertur. In vltima quippe cæna dominus cum sui sacri corporis & sanguinis sacramentum instituit, eius etiam conficiendi potestatem discipulis tradidit, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Hæc igitur potestas consecrandi corpus Christi verum, & illa ligandi & soluendi corpus Christi mysticum, celeberrimum sacramentum est. Quando ab illis, qui huius potestatis participes fiunt, cætera sacramenta administrantur, vel ab ipsis vel ab episcopis summis sacerdotibus. Huius potestatis meminit beatus apostolus Paulus prima Timot. 4. cum ait: Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyteri. Et capit. 3. de diaconis meminit, dicens: Diacones similiter pudicos. Et, Diacones sint vnius vxoris viri. Porro diaconi ordinati sunt per apostolos, Acto. 6. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectum apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus. Beatus quoque Dionysius in eccles. Hierar. ordinem describit pontificum, sacerdotum, diaconorum, & cæterorum ministrantium, quos nos subdiaconos appellamus, cap. 5. dicens: Ergo diuinus pontificum ordo primus quidem est diuini ordinationum, sublimissimus autem & nouissimus. Iterum idem: Et si enim à sacerdotibus perficiuntur quædam honorabilium symbolorum, sed nunquam aliquando sacram theogenesis sacerdos operabitur sine diuinissimo unguento. Hoc ideo dicit, quoniam sacerdos baptizans solenniter, non baptizat sine oleo & chrismate ab episcopo consecratis: Neque diuinæ, inquit, communicationis perficiet mysteria, nisi diuinissimo al-

τῶν θεοπλι-
νῶν τῶν ἁγίων.

tari cōmunicatiuis superpositis symbolis. Hoc ait, quoniā altare consecratur per episcopum, ut ostendat quæ potest sacerdos à potestate per episcopū tradita facere: et in aliquibus sacramentis aliquid per episcopū consecratū apponi, dum solemniter celebrantur. Quapropter infert, nec ipse sacerdos erit nisi à hierarchicis cōsumationibus in hoc sortitus. Et postquā plura adduxit concludit, dicens: Ostensus est igitur à nobis pontificū quidē ordo cōsumatiuus, sacerdotum autem illuminatiuus & lucidus: ministrantiū verò purgatiuus & discretiū. Deinde mysteriū sacrorum ordinū quomodo contribuatur exponit, dicens: Summus quidē sacerdos ad hierarchicam cōsumationē accedens, utroq; pede inclinans ante conspectum altaris diuini super caput habet à Deo tradita eloquia & hierarchicam manū: & hoc modo à perficiēte eū summo sacerdote sanctissimis inuocationibus cōsumatur. Sacerdos autē utroque pede inclinans in conspectū diuini altaris, super caput habet hierarchicā dextram: & hoc modo à perficiēte eū summo sacerdote sacris inuocationibus sanctificatur. Minister verò unum de pedibus inclinans in conspectū altaris, super caput habet perficientis eum summi sacerdotis dexteram perficiendus ab ipso ministrantiū cōsumatiuis inuocationibus. De hoc autem satis, quando de sacerdotibus tract. 6. huius cap. plurima diximus. An vero episcopatus sit ordo per se distinctus à sacerdotio, an sacerdotium cōsumatum, nō est exponentis sacra eloquia ijs immorari quæstionibus. Beatus Dionysius sæpe repetit verbū, pontificū ordo diuinus. In consecratione autem episcoporū, dum chrismate caput inungitur consecrato, profert hæc verba consecrans: Vngatur & consecretur caput tuum in ordine pontificali. Cæterum cum dominus discipulis dixerit, prout refert beatus Luc. ca. 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: atq; idem in traditione clauium: Quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sūt: videtur ecclesiasticos viros à potestate seculari eximere. Neq; id recte huc adducitur, quod dominus dixit Petro supra ca. 17. Reges terræ à quibus tributum accipiunt, à filijs, an ab alienis? Ergo, inquit dominus, liberi sunt filij. Nam illud dixit eo quod esset de stirpe regia secundū carnem de domo Dauid. Nolite tangere Christos meos, cum reges tunc quoq; inungerentur, etiam ad reges attinet. Hinc legitur Dauidē, cum à Saule persequeretur, sæpe repetisse: Viuit dominus, nō extendā manum meam in Christum domini. Summus etiam sacerdos in capite ungebatur, & alij sacerdotes manibus similiter liniebantur in lege, Exo. 29. Vnde nō tā absurde etiā pro sacerdotibus accipietur illud: Nolite tangere Christos meos. Constat autē iure consecrationis, officij, & dignitatis, à potestate seculari exemptos esse sacerdotes. Characterem nempe distinctum habent à secularibus, & officium consecrandi domini corpus, & absoluendi siue ligandi reos quoscunq; qui in Deum peccauerint: siue sint reges, siue principes. Dignitatem enim præpotentem habent similiter & ministri altaris, leuitæ & subdiaconi. Si enī contrectare manibus sacratum calicem laico non licet, sacerdotem ipsum, cui sunt concredita diuina mysteria, & sacer est, quo iure iudicare licebit? Balthasarem Babylonis regem percussit diuina ultio, quia sacra profanauit vasa, quæ à templo domini tulerat ipsius pater Nabuchodonosor. At quanto potius laicus, qui sacratos domini sacerdotes tetigerit, percutietur? Cum igitur sint ministerio laicis superiores, & in charactere distincti, & dignitate ipsa supremi, non decet utiq; ut potestatibus secularibus subiciantur, nec per inferiores gubernentur. Sic reuera beatus apostolus Paulus manifestis verbis definit, dicēs ad Heb. cap. 7.

Eo quòd Melchisedec bene dixerit Abrae laico, sine vlla contradictione quod minus est à meliore bene dicitur. Cū sacerdos igitur quoad spiritualia regibus sublimior sit, nō illis iure subijci possunt: & à seculari iurisdictione liberi sunt. Porrò cum beatus Paulus: Ananiam summū sacerdotem argueret, quod contra legem os eius iuberet percuti: & cognouisset, quòd esset summus sacerdos, dicentibus qui adstant: Summum sacerdotem Dei maledicis: illico verba Paulus alioquin iusta represit, inquiens: Nesciebam fratres, quia princeps est sacerdotū: Scriptum est enim: Principem populi tui nō maledices. Et pri. Reg. 22. cap. Quum Saul aliquando Achimelech sacerdotem & alios simul sacerdotes iuberet interfici, eo quod Achimelech panes propositioris et arma Goliath dedisset David: Noluerūt serui Saul, aut scriptura, extendere manus suas in sacerdotes dñi. Et Salomō ob cōiurationē quā in illū secerat Adonias filius David, in cuius consortiū transierat Abiathar sacerdos, praecepit illi dicens. 3. Reg. 2. Vade in Anathot ad agrum tuū. Et quidem vir mortis es, sed hodie te non interficiam, quia portasti arcam domini Dei. Et apud Malachiā legimus ca. 2. Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus domini exercituum est. Et beatus apostolus Paulus pri. Cor. 11. A deo debet mulier, inquit, habere velamen super caput suum & propter angelos, hoc est propter sacerdotes. Cum igitur angeli sint officio: à natura sacerdoty est, vt cōtrouersia sacerdotum ad suos pontifices deferantur, non verò ad laicorum iudiciū tribunalia. Dominus etiam praecepit Matth. 23. dicens: Super cathedrā Moysi sederunt scribae & pharisaei: omnia ergo quaecunq; dixerint vobis seruate & facite. Propter sacerdotium & nominis dignitatē illis obedire praecepit. Non igitur subduntur legibus seculariū principum. Quod etiam refert beatus Clemens illi inter cetera beatū apostolum Petrum praecepisse, dum illi ecclesiae vniuersalis regimē commisit. Aut nāq; Si qui ex fratribus negotia habēt inter se apud cognitores seculi nō iudicentur, sed apud presbyteros ecclesiae, quicquid illud est dirimatur, & omni modo obediant statutis eorū. Quidquid igitur per secularem potestatem statutur, sacerdotes non ligat. Peccabunt autem si carius an nonam vel aliud vendant, quā sit constitutū à reipub. gubernatoribus, quorū interest rerū precia constituere. Veruntamē apposita poena, sacerdotes nō comprehendit, nisi id ab episcopo etiam statutur. Qui autem sacerdotes habēt praedia haereditario iure acquisita, solunt id quod cuiq; eorū imponitur pro publicis operibus excitādis, prius tamē literis magistratus secularis ad episcopū illius dioecesis missis, vt illos cōpellat soluere. Sic autē iure consecrationis, officij & dignitatis natura distinctum est forū ecclesiae à foro seculari. Sic semp̄ obseruatum est, & à beato Syluestro papa iniūctū post beatū apostolū Petrū: in cuius typū & ipse dño dixit: Ecce duo glady hic. Ad quē dominus: Satis est: (Cui cū patre et spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in aeternum. Amen.

TRACTATUS DVODECIMVS.

In XVIII. cap. beati Matth.

Iterū dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint sup̄ terrā, de dñi re, quā cunq; petierint, fiet illis à patre meo q̄ in caelis est. Vbi enī sūt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorū. Quoniā ante dixerat dñs quod is qui non audisset ecclesiam veluti ethnicus euitaretur: & potestatem praeipuā ligādi atq; soluēdi

soluendi apostolis tradiderat, hæc omnia de nouo in hac sententia confirmat, dicens. Si duo ex vobis consenserint super terram, nempe salutem proximorum querentes, de omni re quamcunq; petierint, quæ scilicet ad proximorum salutem spectet, fiet illis à patre meo qui in cælis est. Qui enim charitate mutua in Christo deuincuntur, omnia haud dubio facillime impetrabunt. De quibus dominus: Ego, inquit, sum in medio eorum. Quo circa & illorum semper exauditur oratio. Noui ego quædam, qui precibus aliquorum seruorum Dei in suis tribulationibus & varijs animæ anxietatibus & tentationibus, quibus impugnabatur, non semel adiutus sit: Non minimè etiam argumentum ad sacrorum conciliorum auctoritatem firmandam ex his verbis domini sumitur. Si enim pro salute alicuius duobus vel tribus in nomine Christi congregatis, eorum deprecatio tanti est apud Deum momenti, quoniam ipse Christus in medio sic zelantium proximorum salutem ad stare dicitur: quanto amplius Christus Deus adsistet tot pontificibus salutem querentibus totius Christiani populi. Quod & ipse testatur Matth. ult. Et ego vobiscum sum, inquit, omnibus diebus vsq; ad consumationem seculi. Quod etiam de assistentia spiritus sancti Ioa. 14. ait: Ego rogabo patrem, & alium paraclitum dabit vobis, qui maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Sumpta igitur occasione ex his verbis domini de proximorum salutis sollicitudine, & de soluendis & ligandis peccatis beatus Petrus, dominum percontatus est, dicens: Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine quotiens peccabit in me frater meus & dimittam ei: vsque septies? Recta sane prælatus interrogatio, sed peccatoribus indulgentissima diuina responsio. Non modicè se dixisse beatus Petrus arbitrabatur, vsq; septies. Nã homo cum peccanti fratri septies indulget, se magnam rem peregrisse putat. Deus verò ait: Nò dico tibi vsq; septies: Sed vsque septuagies septies. Iustum quippe est, quemadmodum Deus culpam remittit, quoties peccator verè conuertitur: ita & nos fratri, quotiens commissi sceleris veniam postulauerit, condonare. Ideoq; vt scias Petre vsq; septuagies septies verè penitentibus condonanda esse peccata: & sic accipiendum id quod dixit dominus, vt toties quoties quis peccauerit remittas illi: audi condonantem dominum vni peccatori decem milia peccatorum, quæ per decem milia talentorum designantur. Ideo assimilatum est regnum cælorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis. Et cum cepisset rationem ponere, oblatum est ei vnus, qui debebat ei decem milia talenta. Cum autem non haberet unde redderet, iussit eum dominus eius venudari, & vxorem eius, & filios, & omnia quæ habebat, & reddi. Procidens autem seruus ille, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Misertus autem dominus serui illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei. Egressus autem seruus ille, inuenit vnum de seruis suis, qui debebat ei centum denarios: & tenens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes. Et procidens conseruus eius, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Ille autem noluit: sed abiit, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem conserui eius quæ fiebant, contristati sunt valde: & venerunt, & narrauerunt domino suo omnia quæ facta fuerant. Tunc vocauit illum dominus suus, & ait illi: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nõne ergo oportuit misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadulque redderet ei vniuersum debitum. Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si nõ dimiseritis vnus

Spiritus diuini
assistencia
in concilio.

quisque fratri suo de cordibus vestris. Ex comparatione diuinae misericordiae & exemplo eius inducimur, ut si unus inuicem misericordes. Necessarium namque est, si dominus decem milia nobis talenta dimittit, id est innumera in eum commissa scelera: ut & nos dimittamus omnes, quae in nos committuntur offensa. Sed illud animaduersione dignum, culpam alias remissam ob aliud peccatum puniri: non quidem quod vere remissum mortale redeat, sed quia punitur debita & non soluta poena, ubi quis aliud superinduxit peccatum. Seruus iste remissam a domino impetrauerat culpam: in proximum autem peccante, iam uniuersum debitum ab illo exigitur: id est, temporaria poena debita priori peccato, quam non exoluerat, iustissimo iudicio Dei punitur. Quid enim dominus illi ignoscit, qui noluit absolutus parcere? Ceterum & illud aduertendum est, non ex hac regis remissione esse intelligendum, quod non sint homines nequam puniendi, homicidae, fures, adulteri, & id genus alij. Hi si quidem in rempublicam peccant: qua propter reges & eorum praetores hos punire tenentur, ne tota communitas ob delictorum impunitatem peccatis commaculetur. Euangelium enim agit de Deo culpam remittente, ut homines excitentur exemplo ad ignoscendum, & erubescant non remittentes: Et Petrus hinc satis constat, culpam omnino remittendam fore, verum tamen poenam, si in dispendium reipublicae vergat peccatum, veluti necessarium quoddam medicamentum adhibendam esse: nepe ut timore poenae & aliorum exemplo ad bene viuendum ceteri vel excitentur vel compellantur. Dominus quippe noster, cum sit autor dilectionis, odit odium. Ea propter praecipit ut culpas in nos peccantium ignoscamus: quando & ipse ignoscit in se peccantibus. Si autem peccatum in aliorum scandalum vergit, traditur frater in carcerem, quia remittere noluit conseruo suo. Quare conserui contristati sunt valde, & exposuerunt domino proterui serui duritiam in exigendis centum denarijs: cum ipse misericordia motus decem milia talenta dimiserit? Igitur quae in nos committuntur errata facile condonemus: Quae vero in Deum, si quidem occulta sunt, iniuncta poenitentiam remittamus: si vero publica, & officium in Republica Christiana gerimus emendemus, culpam vere poenitentibus remittentes in nomine domini, & poenam infligentes salutare peccantibus, ne relabantur. Quae & exemplo aliorum est necessaria, ne ex nimia remissione Christianus populus haeresibus, maleficis, dissidijs, litibus, homicidijs, latrocinis & adulterijs repleatur. Misericordia namque & iustitia, quas cit harum mundi recte voces, si mul conexae dulcissimam reddunt harmoniam: Si vero altera disiungas ab altera, iam non constabit concensus, dissipabiturque harmonia. Atque ita quidem omnia si indulgeas, ubique scelera pullabunt: Si omnia punias, etiam omnes occides. His ergo duabus, misericordia scilicet & iustitia, omnia exaequat dominus, & summam aequitatis lance librat moderaturque. Unde & David Psal. 105. suauiter domino melos reddere volens ex suo officio regio, inquit: Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Cum isto seruo nequam magna est dominus misericordia usus, quoniam omnino debitum remisit ei: At vero misericordiam iustitiam addit, cum ob duritiam exacti debiti eum tortori tradidit. Iustitia igitur & misericordia omnia stabiliuntur. In gloria namque relucet iustitia, dum nihil comminatum, quod non fuerit prius igne purgatum in illam ingreditur, & cum pro meritis bonis operibus praemium redditur. Reposita est mihi, inquit beatus Paulus, corona iustitiae 2. Timotheo. 4. Splendet & misericordia. Dei enim gratia sancti sunt, id quod sunt: eiusque gratia in illis non fuit vacua. Etiam in purgatorio multa domini misericordia pariter & iustitia est. Haec enim puniunt, illa glorificat. Hac peccatis debita exoluuntur poenae: illa iam purgatos in beatorum numerum transfert. In inferno quoque iustitia damnatos cruciat, misericordia in esse conseruat. Misericordia do-

mini plena est terra, & iustitia & pax osculatae sunt. Sūma nāque iustitia dominus, ne peccatū maneret inultū, crucis patibulū subyt. Sūma etiā dñi misericordia factū, quicūque sanguine eius Deo recōciliati & in baptismo etiā cōsepuli in vitia prolapsi fuerit, eos pēnitētiæ adhibito medicamēto denuo expurgari. Quibus pro sua misericordia dominus dicit: Siquis vult venire post me, abneget semetipsū, & tollat crucē suā, & sequatur me. In cuius rei typū, prout iā supra hęc verba tractātes diximus, crucem post dñm baiulat Simō Cyrenæus. Hoc igitur duplici sceptro reges terræ feliciter ioperabūt: si iustitia, publica peccata puniāt: & mīa, fragilibus indulgeāt. Hoc oportet & baculo sibi cōmissas plebes antistites gubernare: & nonnūquam pietatē patris in indulgere, nōnumquā verō iudicis seueritate punire. Sed heu quis hoc nouit temperamētū habere, vt hic indulgeas, & illic punias? hic blandiaris, et illic sēnias? Heu quis in hoc sūme necessariā mediocritatē seruet? Certe vt hoc cōsequamur oportet illā Salomonis precē qua in sui regni initio vtebatur, memoria retinere, atque illam dño semper offerre. Dicebat enim. 3. Reg. 3. Dabis ergo seruo tuo cor docile, vt populū tuū iudicare possit & discernere inter bonū & malū. Quis enim potest iudicare populū istū, populū tuū hūc multum? Vtinam & ōnibus gubernantibus cōtingat id, quod beatus Ioannes in sua prima epistola canonica ca. 2. ait: Et nō necesse habetis vt aliquis doceat vos: sed sicut vnctio eius docet vos de ōnibus: & verū est. Postremo illatas nobis offensas facilius cōdone mus: in dñm autē peccantes, si vere pēniteāt, remissa culpa secundū criminis qualitātē aliqua pœna iusta & misericordi plectantur. Quod quidem recte tum demum à nobis fiet, cum bene edocti gratia Christi & alios & nos ipsos gubernauerimus: Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

Tractatus primus in XIX. cap. beati Matthæi.

Factū est, cū cōsumasset Iesus sermones istos, migravit à Galilæa, & venit ī fines Iudææ trās Iordanē, & secutæ sūt eum turbe multæ, & curauit eos ibi. Nullo vnq̄ t̄pore dñm deprehendes, quo non aliquid operis agat. Nūc enī docet, nūc orat, nūc infirmos sanat. Semper igitur dñs bonis iustat operibus: ex quo duplex nobis proponit exemplū, nēpe vt bonis operibus semper simus intenti, ne vnq̄ nos ociosos tētator inueniat. Simulq̄ docet necessaria omnino esse opera bona ad æternā salutē cōsequendā: cū & ipse in carne veniēs nunq̄ operari desierit. Cuius sane exēplo ad bona opera exhortamur, si quo ille ascendit, & nos peruenire cupimus. Quod neutiq̄ fiet, nisi bonis operibus cū spē simul & fide intercedentibus. Ceterū quo magis quisq̄ se bene operādo exercet, eo maiore inuidiā in se diaboli concitare ostendit: quod cōtinuo sequitur. Et accesserūt ad eū pharisæi tentantes eū, & dicētes: Si licet homini dimittere vxorem suam quacūq; ex causa? Tentatio hęc talis erat: vt si dominus dixisset nulla ex causa licere homini vxorem suam dimittere, eū apud homines accusarent, dicētes: Ecce quid docet ille: Ergo adulteras retinebimus? Sic in odiū hominū traherent saluatorē, vt pote qui Moysi legi aduersaretur. Si autē dixisset dñs: licet quacūq; ex causa: cū lex illa pmittēs libellū repudij esset mulieribus satis onerosa, apd mulieres redargueretur, quominus illæ ad Christū cōuerterētur. At qui nulla est astutia, nullū consiliū aduersus dominū totius veritatis magistrū. Legis Moysi quōdā lator, idemq̄ nūc euangelicæ le-

gis auctor verū suae scripturae se sū reddit. Qui respondēs ait eis: Nō legistis, qui fecit
 hoīem ab initio, masculū & fēminā fecit eos? & dixit: Propter hoc, dimittet
 homo patrē & matrē, & adhærebit vxori suae, & erūt duo in carne vna, Quod
 ergo Deus coniunxit homo nō leparet. In his vltimis verbis matrimoniū sacramen-
 tum esse ostēditur nouae legis, dū dñs dicit cōiunctionē matrimonij & vinculū à Deo esse,
 nec hoīem illū soluere posse, sed vsq; ad mortē permanere in dissolubile. Dicūt illi: Quid
 ergo Moyses mādauit dari libellū repudij, & dimittere? Scriptum quippe hoc est
 Deut. ca. 24. Verū enim pharisaei nō capientes legē, nec scripturas vere interpretātes: quod
 in lege fuit permissū propter eorū pernicax ingeniū, ne vxores ōni die occiderēt, cū fastidiret
 eas: id illi tanq̄ inuolabile præceptū obseruātes, dicūt: Quid ergo Moyses mandauit
 dari libellū repudij, & dimittere? Dñs autē id permissione nō absolute fieri indicās, Ait
 illis: Quoniā Moyses ad duritiē cordis vestri permisit vobis dimittere vxor-
 es vras: ab initio autē nō fuit sic. Lex igitur naturalis à Deo in cordibus indicta & ali-
 quibus signis ostēsa, nō permisit libellū repudij. Iudaei verò si nō esset illis permissus libellū
 repudij, ex eorū durissima natura vxores quotidie trucidarent. Qua propter ad euitādū ne
 hoc extremū malū proximo inferretur, permissū est illis dimittere: nō tanq̄ minus malū, sed
 tanq̄ bonū illius magni mali impeditiū. Itaq; Iudaeorū pensata crudelitate bonū erat dimitti-
 tere vxorē ne occiderent. Bonū, respectiue ad homicidiū. Nec enī permittēbatur dimittere
 tanq̄ minus malū, sed tanq̄ bonū respectu homicidij. Nō enim sunt faciēda mala, vt inde
 eueniant bona. Atqui hoc nō indulgebatur ea ratione, qua vxoris dimissio erat malū: sed ea,
 qua impediēbatur summū in proximos malū, qđ est homicidiū. Dico autē vobis, quia qui
 cūq; dimiserit vxorē suā, nisi ob fornicationē, & aliā duxerit, mœchatur: & q
 dimissā duxerit, mœchatur. Prudenter hæc legenda sunt verba, ne in aliquē errorē in-
 cidamus cōtra dñi nostri Iesu Christi & sensū & verbū: meminisse qđ oportet qđ dñs supra
 cap. 5. dixit in hanc eandē causā: Dicitū est autē. Diligenter obserua nūq; dñm dixisse præce-
 ptū vel mādatū est: sed semp vel, dicitū est autē, vt ibi ca. 5. vel pmissum vt hic: Quicūq; dimi-
 serit vxorē suā det ei libellū repudij. Ego autē dico vobis, quia ōis q; dimiserit vxorē suā, ex-
 cepta fornicatiōis causa, facit eā mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. Sic igitur in p-
 serti dñi verba accipiēda sūt, vt verbū, excepta fornicationis causa, referatur ad dimissionē et
 ad libellū repudij. Et qui dimissā duxerit mœchatur, & aliā duxerit mœchatur: sententia
 est, qua indissolubilitatē vinculi matrimonij declaratur. Cōsequens illud qđ dñs prædixit:
 Ab initio autē nō fuit sic. Quod ergo deus cōiunxit, homo nō separet. Nā si cum vxor ob a-
 dulterij crimē dimittitur, vir alibi posset cōtrahere, & vxor similiter: vacua esset in hac ma-
 teria dñi p̄cipua sententia de vinculi matrimonialis indissolubilitate: quā Christ⁹ dñs in ōem
 hāc causā Iudaeis manifestandā & comprobandā assumpsit ad refutandā eorum p̄positam
 questiōem: Si licet hoī dimittere vxorem suam quacūq; ex causa? Cum igitur dñs iā supra
 cap. 5. indissolubilitatē matrimonialis vinculi cōprobasset, nunc idē repetit: & eodem modo
 vtraq; sententia accipiēda est: quod videlicet vxor (quādo matrimoniū est sacramentum)
 repudiata & vir repudians, vterq; ex euangelica lege vsq; ad vnus eorum obitum alij nube-
 re nullatenus liceat. Ceterum quoad dimissionem per libellum repudij, tantum ob fornicatio-
 nem in lege euangelica facultas datur. Quod autē in lege Moysi ex alijs inductis causis Deu.

24. repudiū fiebat: permissio tantū fuit legis antiquae ob vxoricidiū euitādū. Nec præter-
 eundum tantā in hoc libertatem dominum repressisse supra cap. 5. & in presenti: quoniam
 Iudaei, eo quod licebat ob Dei populi incrementum plures vxores habere, faciliter occidebāt,
 & libere quas vellent ducebāt. Sed illud animaduersione maxime dignū quod in sacra scri-
 tura legimus, nempe sanctū David & Salomonē plures habuisse vxores: Idem Arabā
 & Iacob. Propterea nō mysterio vacat, Isaac Patriarcha qui dñi Iesu figurā suā in immo-
 latione gessit, quoniā ligna in humeros portās spōte ob patris obedientiā se collocari super
 lignorū struē consensit, vnicā duxisse vxorē Rebeccam: quae illi binos populos ex eodem
 partu in duobus paruulis peperit, Iudaicum videlicet & gentiū: quando dñs Iesus vnicam
 habet spōsam ecclesiā adunatam ex duobus gentiū & Iudaeorū populus. Costat igitur ex do-
 mini verbis vnicū & indissolubile, quoad viuit cōiugū alter, matrimonij vinculū esse. Sic
 namq; dñs in initio vni masculo vnicā associauit Euan. Quam ob rē dñs ait: Nō legistis quae
 qui fecit hominē ab initio masculū et feminam creauit eos? Defuncto verò altero cōiugū, qui
 cūq; superstes fuerit, libere & absq; peccato ad secundas transire nuptias potest. Vtrūq; autē
 beatus apostolus Paulus pri. Cor. 7 in hūc quē diximus sensū interpretatus est, dicens: Ijs
 autē, qui matrimonio iūcti sunt, praecipio, non ego sed dñs, vxorem à viro nō discedere. Quod
 si discesserit, manere innuptā, aut viro suo recōciliari. Vbi autē Deus hoc praeeperit, nō legi-
 tur: praeter hos duos quos retulimus locos Matth. 5. & 19. vbi dñs similem cōino causam
 viri & vxoris reddit, dicens: Qui dimiserit vxorem suam, & aliā duxerit, mœchatur: &
 qui dimissam duxerit mœchatur. Quod altero eorū defuncto, libere potest viuēs alij matri-
 monio copulari, idem apostolus eodem cap. refert, dicens: Mulier alligata est legi, quanto tē-
 pore vir eius viuit. Quod si dormierit vir eius, liberata est, scilicet à lege viri: cui autē vult
 nubat, tantū in dño. Beatior autē erit si sic permanserit secundū meū cōsiliū, puto autē quod
 & ego spūm Dei habeam. Hoc autē cōsiliū in uenculis viduis aliter exponit, dicens pri. Tim.
 5. Adolescentiores autē viduas deuota. Et paucis interiectis ait: Volo autē iuniores nubere,
 filios procreare, matres familiās esse: nullā occasione dare aduersario male dicti gratia. Cae-
 terū tanta in repudiandis vxoribus licencia Iudaei abutebantur, quod dura discipulis matri-
 monij inseparabilitas visa fuerit. Qua propter obstupefacti, Dicūte discipuli eius: Si ita
 est causa hominis cū vxore, nō expedit nubere. Quib; dñs copiosissime respōdit ea,
 quae sequenti tractatu differuntur gratia domini nostri Iesu Christi: Cui cum patre & spū
 ritu sancto est honor, gloria, & imperium in aeternū. Amen.

TRACTATUS SECVNDVS.

In XIX. cap. beati Matth.

CArni indulget nimīū Iudaicus populus: discipulisq; videtur meli⁹ esse nō nubere, quā
 vbi repudiata fuerit vxor, virū manere innuptū. In dispendiū quippe animae fore &
 publicas vias carnis labefactari arbitrabatur, si vir vxorē repudiasset: cū secundū dñi sentē-
 tiā audiāt nuptiale vinculū vsq; ad mortē ptendi. Quae ppter dño aiūt: Si ita est causa ho-
 minis cū vxore, nō expedit nubere. Qui dixit illis: Non oēs capiūt verbū if-
 tud, sed quibus datū est. Sūt enī eunuchi, qui de matris vtero sic nati sūt: & sūt
 eunuchi, qui tacti sūt ab hoībus: et sūt eunuchi, qui se ipsos castrauerūt, ppter
 regnū caelorū. Qui potest capere, capiat. In castitate permanere virū vxorē repu-
 diantem,

diantem, & etiam illā repudiā cōtinēter agere nō ōnibus datū est: quandoquidē castitas
 donū Dei est, iuxta illud Sapientie 8. Et vt sciri quoniā aliter nō possem esse cōtinens, ni
 si Deus det, & hoc ipsū erat Sapientia, scire cuius esset hoc donū: adij dñm, & deprecatus
 sum illū. Et quoniā sūt eunuchi, quos natura sic in lucē prodire fecit: & alij ab hoībus exectu
 varijs de causis, nēpe ob infirmitatē, vel ad custodiā mulierū, siue vt vocē ad cātandū retine
 ant tenuissimā: quod isti faciunt industria, & quod aliquādo operatur oberrās natura, mal
 to magis perficiet voluntas fixa gratia Dei mota, gratia Dei adiūcta et cōseruata. Si enī sūt
 eunuchi quia ita nati, et sunt eunuchi ab hoībus facti, sūt et alij qui nō abscis mēbris, sed gra
 tia Dei āputata voluntate & carnis voluptate se castrauerunt prōpter regnū cōlorū. Quod
 aut hoc raro contingat, ait: Qui potest capere capiat. Qui potest se propter regnum cō
 lorum eunuchum efficere, voluptatibus amputatis id quidem peragat tanquam vtilissimum
 donum, atq; purissimum Deo pręstitum obsequiū. Cōmēdatur in his verbis virginitas, cō
 mēdatur & castitas. Nō ergo habēt vnde nos incusent hęretici cum castitatis votū emit
 timus, & cū castitatem veluti Dei donū seruamus: nec cum caelebes sacer dotes esse præcipit
 sacro sancta mater ecclesia. Pro cuius euidentiori notitia est aduertendū, non omnia scriptis
 fuisse mandata, que dominus locutus est: cū sint multa signa, vt ait beatus Ioānes, quæ fecit
 Iesus, quæ nō sunt scripta: & alia multa quæ si per singula scriberentur, non possent ea cape
 re homines, Ad hunc etiam modū nec ōnia, quæ beati apostoli docuerūt literis mandata sūt.
 Vnde beatus apostolus Paulus Actōrū. 20. Ephesijs valesaciens, dixit: Oportet suscipere
 infirmos & meminisse verbi domini Iesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quam
 accipere. Quod verbum domini nullibi legitur, præterquā in hac Pauli relatione. Sic etiam
 de apostolis ipse beatus Paulus ostendit, pri. Corint. 11. quo loco agit quemadmodum mulier
 velato capite in ecclesia orare debet: Si quis autem, inquit, videtur contentiosus esse, nos ta
 lem consuetudinem non habemus, neq; ecclesia Dei. Constat igitur aliquas habere ecclesiam
 consuetudines, quæ literis non sunt mandatæ, sed per sermonē & traditionem tantum apo
 stolorū ad nostra vsq; tempora deriuatæ. Quod & beatus apostolus Paulus 2. ad Tessal.
 2. capit. expressissimis verbis attestatur, dicens: Itaq; fratres state, & tenete traditiōes, quas
 didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram: Plura igitur tradita sunt per ser
 monem à beatis apostolis vsque ad nos deducta, quæ non fuerunt conscripta. Idem in
 eadem epistola capit. 3. repetit, dicens: Denunciamus autem vobis fratres in nomine
 domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, et
 non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Ecce traditionem apostoli non
 mandatam literis. De beato apostolo Paulo etiam ita traditur, Actōrum 15. Per am
 bulabat autem Syriam & Ciliciam, confirmans ecclesias, præcipiens custodire præcepta
 apostolorum & seniorum. Iterum autem capit. 16. de beato Paulo apostolo & Ti
 motheo legitur: Cum autem pertransirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ
 erant decreta ab apostolis & senioribus, qui erāt Hierosolymis. Plurima igitur statuta sūt
 à beatis apostolis, quæ nō reperiuntur scripta: & iter cætera clericorū castitas & perpetuū cæli
 batius, cuius prima origo est ad ipsos beatos apostolos referēda: vt ea sit vna ex eorū præcipuis
 factiōib;. Maxie cū haberēt dñm cōsulentē & laudātē eunuchos, q; se castrauerūt ppter re
 gnū cōlorū. Nec enī abscondere se quisq; iubetur sed cōtinere, qđ Deo munere fit. Qđ quidē mu
 nus

Consuetudines
 ecclesie non
 scriptæ, sed re
 ceptæ ab apo
 stolis, & no
 bis velut per
 manus tradi
 tæ.

nus ipse nō negat ei, qui id ab eo obnixè postulauerit, interī quod in se est faciēs, vt cōtineat. Id magnopere cōmēdatū & obseruatū inuenim⁹ à beatis apostolis. Pri. Timo. 4. inquit beatus apost. Paul⁹: Exēplo esto fidelīū, in verbo, in cōuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Nō vtiq; castitatē tantopere beatus apost. Timotheo cōmendaret, nisi accepisset à dño, ceterisq; apostolis presbyteros castitatē debere seruare. Quod & sequēti cap. iterū cōmēdat, dicēs: Te ipsum castū custodi. Et Acto. 24. legitur de eodē beato apostolo Paulo: Disputāte autē illo de iustitia, & castitate, & de iudicio futuro, tremefactus Felix respōdit, & cetera. Nō vsq; adeo beat. apostolus castitatē Timotheo cōmendaret, nec de illa inter iustitiā & iudiciū sermonē haberet, nisi esset ab apostolis sancita castitas clericorū & omnibus cōmēdata. Iā olim enim Helias & Heliseus castitatē obseruauerūt. Itidē Hieremias & beatus Ioannes baptista. Quinimo & sacerdotes, cū per statutas sibi vices sacra ministrarēt in lege Moysi ab vxorū cōsortio separati tempore ministrationis incēsi persistebāt. Sic quippe legitur de Zacharia Luca pri. Et factū est, vt impleti sunt dies officij eius, abijt in domū suā. Post hos autē dies cōcepit Elizabeth vxor eius. Si igitur legalis sacerdos ab vxore abstinet, cū ministrat: annō multo magis decet euangelicum sacerdotem, semper vxore carere, qui verum domini corpus cōsecrat, manibus tractat, offert, & tandem sumit? Quæsiuit à Dauid Abimelech sacerdos, prout habetur pri. Reg. 21. cū esuriret ipse, & qui cū eo erant: an essent mūdi pueri ad panes propositionis edēdos, dicens: Nō habeo laicos panes ad manū, sed tantū panem sanctū: (hoc est, panes propositionis quos ipse à mensa domini sumpserat) si mūdi sunt pueri, maxime à mulieribus, manducant. Multo amplius profecto decet à matrimonio esse alienos, quī corpus domini cōficiunt, tangunt, manducant & ministrāt fidelibus. Nec vnquam legitur aliquem post susceptū ordinem sacrū vxorem duxisse. Licuit tamen in initio nascentis ecclesie, qui vnicā vxorē duxerat, & eā virginē, vbi illa extremū obijisset diē, ad sacerdotiū & episcopatū ascendere. Aliās nulli vnquā licuit sacerdoti vxorem ducere. Et hoc est, quod beatus apostolus Paulus petit ab episcopo & diacono, quod sint vnius vxoris viri. Quoniam qui ad secundas nuptias transit, tanquam de castitate suspectus, non admittitur ad sacerdotium: immō nec diaconi ministerium. Quod in Canone apostolorum 17. confirmatur, cuius hæc sunt verba: Siquis post baptisma secundis fuerit nuptijs copulatus, aut cōcubinam habuerit, non potest esse episcopus, non presbyter, aut diaconus, aut prorsus ex numero eorum, qui ministerio sacro deseruiunt. Quod autem promouendus si non virginem duxerat, minime ad sacrum ordinem admittetur, etiā Canon apostolorum 18. definit, dicens: Siquis viduam aut eiedtam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, vel aliquam de ijs, quæ publicis spectaculis mancipantur, non potest esse episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut ex eorum etiam numero, qui ministerio sacro deseruiunt. Quod autem nullus iam ad episcopatum, sacerdotium, diaconatum, vel subdiaconatum promotus, possit vxorem ducere, probat Canon apostolorum 27. in hæc verba: Immuptis autem qui ad clerum prouecti sunt, precipimus, vt si voluerint, vxores accipiant: sed lectores cantoresque tantummodo. Patet igitur quos beatus apostolus Paulus vnius vxoris viros dicat episcopos & diacones: hoc est antē promotionem, si cum vnicā & virgine contraxerint. Patet etiam quemadmodum clericorum cælibatus ab institutione apostolorum habuit ortum, & ab eorum canone & præcepto, in orthodoxam ecclesiam sit deriuatus. Nunquam enim licuit sacris promo-

De votis

tū vxorē ducere, quod tamē lectoribus & cantoribus cōcessū est, ceteris in cœlibatu permanētib⁹. Ceterū is, qui castitatis astringitur voto, dicitur Deut. 23. Cū votū voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud dñs Deus tuus, & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatū. Et Dauid psal. 49. Redde altissimo vota tua. Et psal. 115. bis dicit: Vota mea dño reddā coram omni populo eius. Et psal. 85. Vouete, et reddite domino Deo vestro. Omnes igitur iure redditionis debiti prestare tenentur id, quod vouerūt. Nā si crimini datur fidē homini frangere, quod nā sacrilegiū erit fidē Deo prestitā nō obseruare? Vouete igitur ōnes, quibus id cordi est: vouere nāq; ex cuiuscūq; arbitrio pēdet. Reddere vero votū emissū, iā non ex arbitrio pendet: imo necessariū est. Nā irritatio voti pro peccato mortifero reputatur. Nec virginitatē seu castitatē vouere est de impossibili votū, prout falso vociferantur hæretici: cū affirmet dñs esse eunuchos, qui se castrauerūt propter regnū cœlorū. Nō enim dñs hos cōmendaret, atq; a deo castitatē extolleret, nisi castitas inter possibilia diuina fauente gratia censeretur. Quod iā in Sapiētia pronūciatū extitit ca. 3. Et spado, qui nō operatus est per manus suas iniquitatē, nec cogitauit aduersus Deū nequissima. Dabitur enim illi donū fidei electū, & fors in tēplo Dei acceptissima. Et Esaias cap. 56. ait: Et nō dicat eunuch⁹: Ecce ego lignū aridū. Quia hæc dicit dñs eunuchis, q̄ custodierit sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tēnerint fœdus meū, dabo eis in domo mea, & in muris meis locū, & nomen melius à filijs & filiabus. Et beatus Ioānes in Apoc. cap. 14. refert se vidisse centū quadraginta quatuor milia cantantes canticū nouū ante sedē, & quatuor animalia, & seniores: & nemo poterat dicere cāticū, nisi illa centū quadraginta quatuor milia. Hi sunt, inquit, qui cū mulieribus nō sunt cōmquinati: virgines enim sunt. Hi sequuntur agnū quocūq; ierit: Nisi enī virginitatis & castitatis votū acceptissimū esset apud Deū, & de possibilibus cū Dei gratia foret, nō sic laudaretur & cōmendaretur à Deo, tū in Sapiētia & Esaiā, tū per dominū in presenti, & postremo per beatū Ioannē in Apoc. Ex his ōibus autē colligitur aperta respōsio ad illud, quod beatus apostolus Paulus pri. Cor. 7. ait: Propter fornicationē autē vnusquisq; suā vxorē habeat, et vnaquæq; suū virū habeat. Et, quod si nō se cōtinēt, nubant: Et, melius est nubere, quā vri. De illis enim hæc sunt intelligēda, qui nō voto vel officio prohibentur, vt religiosi & clerici. Similiter pri. Timo. 4. Spiritus autē manifeste dicit, quia in nouissimis tēporibus discedēt quidā à fide, attendētes sp̄iritibus erroris & doctrinis demoniorū in hypocrisi loquētes mendaciū, & cauteriatā habētes suā cōscientiā, prohibentiū nubere. Hoc profectō beatus apostolus in eos dicit, qui dānant nuptias. Hi siquidē sunt qui prohibēt nubere. Nāq; de cōtinētia clericorū diuinitus dictū est in eodē cap. cū præcipit Timot. Exemplū esto fidelū in castitate. Et sequēti cap. Te ipsum castū custodi. Et in canone 27. apostolorū quē ante retulimus, solis cantoribus & lectoribus permittūtur nuptiæ: ceteris autē superioris ordinis prohibētur. Quod autē dñs Gens. cap. 1. dicit Adæ eiusq; vxori: Crescite & multiplicamini, & replete terrā. Et Ge. 9. post diluuiū Noe & filijs eī eadē repetit verba, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terrā: ipse idem est, qui factus homo in euāgelio dicit: Sūt eunuchi, qui se castrauerūt ppter regnū cœlorū. Ipse qui per Esaiā & Sapiētiā eunuchos collaudat, & illis nomē præstat melius à filijs & filiabus. Ipse deniq; est, quē sequuntur virgines, quocūq; ierit. Nec enī Abel, quē dñs in stū Mat. 23. vocat: à sanguine Abel iusti, vxorē aut filios legitimus habuisse. Nec post quā scriptū est Deu. cap. 7.

Non